

Obilježja nasilja u partnerskim odnosima

Šubić, Kristina

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:158:115379>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-09**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Obilježja nasilja u partnerskim odnosima: Razlike između homoseksualnih i
heteroseksualnih parova

Kristina Šubić

Zagreb, 2019.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Obilježja nasilja u partnerskim odnosima: Razlike između homoseksualnih i
heteroseksualnih parova

Studentica:

Kristina Šubić

Mentorica:

prof. dr. sc. Martina Ferić

Zagreb, 2019.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad „Obilježja nasilja u partnerskim odnosima: Razlike između homoseksualnih i heteroseksualnih parova“ i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Kristina Šubić

Zagreb, 2019.

Naslov rada: Obilježja nasilja u partnerskim odnosima: Razlike između homoseksualnih i heteroseksualnih parova

Studentica: Kristina Šubić

Mentorica: prof. dr. sc. Martina Ferić

Program/modul: Socijalna pedagogija/ Odrasli

SAŽETAK:

Partnersko nasilje proučava se još od 70-ih godina prošlog stoljeća. Istraživanja su se većinom temeljila na izučavanju nasilja u kojem je muškarac počinitelj, a žena žrtva, tako da postoji mnogo manje istraživanja koja su proučavala nasilje žena nad muškarcima te nasilje u homoseksualnim odnosima. Budući da je vidljiv nedostatak istraživanja o partnerskom nasilju u homoseksualnim odnosima, posebice između gej muškaraca, nedostaje i istraživanja koja pronalaze razlike i sličnosti između nasilja u heteroseksualnim i homoseksualnim vezama.

Cilj ovog diplomskog rada je prikazati i razumjeti obilježja nasilja u partnerskim odnosima, prevalenciju partnerskog nasilja prema vrstama i rizične čimbenika partnerskog nasilja, s posebnim naglaskom na nasilje u heteroseksualnim i homoseksualnim odnosima. Uz navedeno, cilj je i istaknuti razlike i sličnosti nasilja u heteroseksualnim i homoseksualnim odnosima te izdvojiti metode i pristupe na koje bi trebalo obratiti pozornost prilikom osmišljavanja preventivnih strategija i tretmana.

Pregledom domaće i inozemne literature vidljivo je da je psihičko, fizičko, seksualno i ekonomsko nasilje veliki problem u svim partnerskim vezama bez obzira na seksualnu orijentaciju. Unatoč mnogim sličnostima i razlikama, većina rezultata istraživanja navodi da je prevalencija partnerskog nasilja u heteroseksualnim i homoseksualnim vezama podjednaka, no da je nasilje u homoseksualnim vezama puno više zanemareno i od strane stručnjaka i od strane opće populacije.

KLJUČNE RIJEČI: partnersko nasilje, heteroseksualni odnosi, homoseksualni odnosi, rizični čimbenici, preventivne strategije

Title of work: Characteristics of intimate partner violence – Differences between homosexual and heterosexual couples

Student: Kristina Šubić

Mentor: prof. dr. sc. Martina Ferić

Program/ module: Social pedagogy/ adults

SUMMARY:

Intimate partner violence (IPV¹) has been studied since the 1970s. Research has mostly been based on the study of violence in which a man is the perpetrator and a woman is the victim, so there are fewer studies about women's violence against men and IPV in homosexual relationships. Since there is a lack of research about the violence in intimate homosexual relationships, particularly between gay men, there is also a lack of studies about the differences and similarities between intimate partner violence in heterosexual and homosexual relationships.

The aim of this graduate thesis is to show and understand the characteristics of intimate partner violence, prevalence of different types and risk factors of IPV, with emphasis on intimate partner violence in heterosexual and homosexual relationships. Additionally, the goal is to highlight the differences and similarities of IPV in heterosexual and homosexual relationships and outline the methods and approaches that should be taken into account when creating prevention strategies and treatments.

Reviewing domestic and foreign literature, it is evident that psychological, physical, sexual and economic violence is a major problem in all partner relationships regardless of sexual orientation. Despite many similarities and differences, most research findings suggest that the prevalence of intimate partner violence in heterosexual and homosexual relationships is similar but much more neglected in homosexual relationships by both experts and the general population.

KEYWORDS: intimate partner violence, heterosexual relationships, homosexual relationships, risk factors, preventive strategies

¹ IPV¹- eng. Intimate partner violence = hrv. nasilje u partnerskim vezama

Sadržaj

1. UVOD	1
2. OBILJEŽJA NASILJA U PARTNERSKIM ODNOSIMA	3
2.1. NASILJE U HETEROSEKSUALNIM ODNOSIMA.....	9
2.1.1. Nasilje muškaraca nad ženama u heteroseksualnim odnosima	11
2.1.2. Nasilje žena nad muškarcima u heteroseksualnim odnosima	18
2.2. NASILJE U HOMOSEKSUALNIM ODNOSIMA	22
2.2.1. Nasilje među muškarcima u homoseksualnim odnosima	25
2.2.2. Nasilje među ženama u homoseksualnim odnosima	30
3. RIZIČNI ČIMBENICI ZA NASILJE U PARTNERSKIM ODNOSIMA	34
3.1. RIZIČNI ČIMBENICI ZA POČINJENJE NASILJA U PARTNERSKIM ODNOSIMA.....	34
3.2. RIZIČNI ČIMBENICI ZA IZLOŽENOST NASILJU U PARTNERSKIM ODNOSIMA	42
4. RAZLIKE IZMEĐU NASILJA U HETEROSEKSUALNIM I HOMOSEKSUALNIM ODNOSIMA.....	49
5. PREVENTIVNE STRATEGIJE NASILJA U PARTNERSKIM ODNOSIMA	57
6. ZAKLJUČAK	65
7. LITERATURA	69

1. UVOD

Nasilje je jedan od najvećih problema u gotovo svakoj državi u svijetu. Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji [SZO] (Krug i suradnici, 2002) nasilje predstavlja namjerno korištenje fizičke sile ili moći (prijetnja ili stvarno činjenje) prema drugoj osobi, samom sebi ili prema grupi odnosno zajednici, koja rezultira ili ima jaku vjerojatnost da će rezultirati posljedicama kao što su smrt, ozljeda, psihološke posljedice, nerazvijenost i deprivacija. Field (2000; prema Middleton-Moz i Lee Zawadski, 2003, str. 128) iznosi malo drugačiju definiciju te navodi kako je nasilništvo „prisilna potreba za oslobađanjem agresije, koja se postiže iskazivanjem osjećaja nedostatnosti (društvene, osobne, međuljudske, profesionalne ili u ponašanju), njegovom projekcijom na druge, putem podčinjavanja i kontroliranja (kritiziranje, odbacivanje, uzvraćanje optužbama na optužbe, glumljenje žrtve), a perpetuiraju ga ozračje straha, neznanja, nezainteresiranosti, šutnje, nijekanja, nevjerice, toleriranja i izbjegavanja odgovornosti.“ Middleton- Moz i Lee Zawadski (2003) navode da žrtve mogu biti bilo koje rase i potjecati iz bilo kojeg obiteljskog sustava i financijskih prilika. Ističu kako je nasilnik u današnje vrijeme u središtu mnogih najpotresnijih problema koji muče naciju: zlostavljanja u braku, uznemiravanja na poslu, zlouporabe droge i alkohola, tinejdžera izvan kontrole i vozačkog nasilja. Opisuju nasilje kao promišljen i okrutan čin zastrašivanja s ciljem stjecanja moći i prevlasti nad drugom osobom u kojem se nasilnici ne ograničavaju na povremeno izrugivanje i bezrazložni prijekor. Žrtve su prilikom doživljavanja nasilja ranjive, osjećaju strah i posramljenost te imaju sve slabije samopouzdanje što još uvećava vjerojatnost da se mučenje nastavi.

Bez obzira kome je usmjereno, nasilje uvijek ima cilj uništiti samopouzdanje i slomiti otpor žrtve. Nasilnici mogu koristiti razne metode koje ne moraju biti odmah prepoznatljive, a mogu izazvati složene emocionalne i mentalne posljedice. Osim što im metode mogu biti prijetnje usmjerene izravno žrtvama ili njihovim najbližima, nerijetko koriste i vrijeđanje, podcjenjivanje, ucjenjivanje i omalovažavanje. To im je način da drže žrtvu u strahu i stalnoj pokornosti. (Karlović, Zoričić i Gale, 2000; prema Poredoš Lavor i Jerković, 2011).

Gelles (1997; prema Maljković, 2018) navodi kako je, ako se izuzme vojska za vrijeme rata, obitelj društvena institucija s najviše nasilja. Jedan od najčešćih oblika nasilja u obitelji je svakako partnersko nasilje. Ono će upravo kao tema biti predstavljeno u ovome radu s tim da se njegovo proučavanje nije ograničilo samo na istraživanje nasilja među bračnim partnerima,

nego su se izučavala istraživanja bilo kojih partnerskih intimnih odnosa, uključujući i homoseksualne odnose. Proučavanjem domaće i inozemne literature ovaj diplomski rad dat će pregled obilježja partnerskog nasilja, prevalencije partnerskog nasilja prema vrstama i rizičnih čimbenika partnerskog nasilja, s posebnim naglaskom na nasilje u heteroseksualnim i homoseksualnim odnosima. Uz to prikazat će se i razlike te sličnosti partnerskog nasilja s obzirom na spolnu orijentaciju. Konačno opisat će se pristupi i metode na koje bi trebalo obratiti pozornost pri osmišljavanju programa i tretmana za rad sa žrtvama i počiniteljima partnerskog nasilja te iznijeti primjeri preventivnih strategija partnerskog nasilja

2. OBILJEŽJA NASILJA U PARTNERSKIM ODNOSIMA

Proučavanje partnerskih odnosa jedno je od najvažnijih područja istraživanja društvenih znanosti kao što su socijalna pedagogija, sociologija, psihologija i slično, ali način na koji su se izučavali nije oduvijek bio isti, budući da su se u povijesti partnerski odnosi definirali drugačije nego sada. U tradicionalnim društvima partnerski odnos smatrao se isključivo odnosom između ženske i muške osobe, jer su homoseksualne veze bile zabranjene; štoviše bile su i kažnjavane. Danas je sve veći broj istospolnih zajednica koji se bore za svoja prava kao što su sklapanje braka ili pravo na roditeljstvo. Obradović, Svilar Blažinić i Lukinac (2012; prema Svilar Blažinić, 2014, str. 24) definiraju partnerske odnose kao „odnose dvaju ljudskih bića, koji sadrže nešto posebno, nešto što drugi odnosi između dvaju bića nemaju“. Svilar Blažinić (2014) navodi kako partneri nisu samo prijatelji, osobe koje imaju seksualne odnose i osobe koji obavljaju poslovne odnose. Partneri su karakteristični po međuovisnosti i intimnosti, odnosno partneri imaju snažan utjecaj jedno na drugo i stvaraju intimnost koju nemaju niti u jednom drugom odnosu. Kvalitetan partnerski odnos označava odnos u kojem su oba partnera zadovoljna. To je odnos u kojem se partneri međusobno poštuju te ponašaju tako da potvrđuju vrijednost jedno drugoga. Bilo kakav oblik nasilja narušava kvalitetan partnerski odnos, a duga izloženost nasilju može uzrokovati teške posljedice. Mouradian (2000; prema Klasnić, 2011, str. 341) daje nešto širi opis te definira pojam intimne veze kao „bilo koji romantičan i/ili spolni odnos između dviju osoba koje nisu u biološkoj vezi, uključujući hodanje ili udvaranje, odnose u kojima partneri žive zajedno u istom kućanstvu (kohabitacija), odnose u kojima dvije osobe imaju zajedničku djecu, ali više nisu u formalnom, romantičnom ili seksualnom odnosu te bračne odnose“.

Nasilje u partnerskim odnosima je kao problem prvi puta prepoznato oko 70-ih godina prošlog stoljeća, što znači da zapravo nema dugu povijest istraživanja. Prva istraživanja koncentrirana su na opisivanje žene kao žrtve, a muškarca kao počinitelja. Istraživanjima koja su se nadalje provodila dokazano je da se partnersko nasilje ne događa samo u braku nego i u izvanbračnim zajednicama te homoseksualnim odnosima (Sesar i Dodaj, 2014). Bergen (1988; prema Medarić, 2010) također ističe da su istraživanja nasilja u partnerskim vezama započela 1970-ih i to u Zapadnoj Europi (Velikoj Britaniji) i SAD-u, a prvenstveno su se bavila proučavanjem nasilja nad ženama, budući da se smatralo kako nasilje potiče od muške dominacije u društvu. Ovime se može uvidjeti kako se istraživanju nasilja žena nad

muškarcima i nasilja u homoseksualnim odnosima pružalo puno manje pažnje nego istraživanju nasilja muškarca nad ženama.

Univerzalna definicija nasilja u partnerskim odnosima ne postoji budući da mnogo istraživača nije suglasno u definiranju istoga. Prema Sesar i Dodaj (2014) problem definiranja koji se prvi pojavljuje je treba li definiciju nasilja u partnerskim odnosima ograničiti na nasilna ponašanja koja su učinjena s namjerom ili percipiranom namjerom da se nanese tjelesna bol ili ozljeda drugoj osobi. Iako ovo ograničenje definicije precizira što bi se točno trebalo odnositi na partnersko nasilje, ignorira brojna ponašanja koja su također nasilna, npr. kontroliranje i zastrašivanje partnera. Sljedeći problem u definiranju vezan je uz dvojbu treba li definiciju partnerskog nasilja ograničiti samo na nasilna ponašanja između partnera u braku ili izvanbračnoj zajednici ili treba uključiti i osobe u intimnim vezama bez obzira žive li u istom kućanstvu. Osim toga, pri definiranju važno je sagledati i kontekst te funkciju nasilja u vezi, imaju li partneri djecu te je li intimna veza heteroseksualna ili homoseksualna. S obzirom na prethodno, Sesar i Dodaj (2014) navode kako se nasilje u partnerskim odnosima može samo općenito opisati kao svrhovito i planirano ponašanje koje je počinjeno nakon razmatranja prednosti i posljedica tog ponašanja. Počinitelj nasilja u partnerskom odnosu usmjeren je na postizanje kontrole nad žrtvom odnosno ograničavanje slobode mišljenja i ponašanja žrtve.

Većina današnjih istraživanja prilikom proučavanja partnerskog nasilja u obzir uzimaju da se ono može pojaviti i u heteroseksualnim i u homoseksualnim odnosima. Česta engleska kratica koja se koristi za partnersko nasilje je „IPV“ koji opisuje oblik nasilja kojeg mogu doživjeti i žene i muškarci, bez obzira na materijalni status, godine i seksualnu orijentaciju (Capaldi i sur, 2007; Ali i sur, 2016; prema Rollè, Giardina, Caldarera, Gerino i Brustia, 2018).

Kada se radi o heteroseksualnim vezama, Ajduković i Ajduković (2010) muškarci su ti koji prevladavaju kao počinitelji u partnerskom nasilju naspram žena u omjeru 9:1. Naime, u Hrvatskoj istraživanja pokazuju prevalenciju izloženosti žena partnerskom nasilju od oko 29%. Ipak, rezultati nisu jednoznačni te neka istraživanja pokazuju upravo da su žene češće počiniteljice nasilja, posebice psihičkog. Upravo Archer (2000; prema Ajduković, Löw i Sušac, 2011), ističe da unatoč tome što su muškarci češći počinitelji fizičkog i seksualnog nasilja, žene su te koje češće čine psihičko nasilje.

Što se tiče općih podataka o partnerskom nasilju u Hrvatskoj, rezultati istraživanja Ženske sobe i Ureda za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske (2010; prema Mamula, 2014) pokazuju da je u Hrvatskoj žena češća žrtva nasilja u obitelji. Obilježja žena

žrtava nasilja u obitelji jesu: starosna dob od 36-45 godina, najveći dio života proveden na selu ili manjem mjestu, u braku ili vezi te imaju dvoje djece. Nasilje se većinom dogodilo u zajedničkom domu s počiniteljem, a počinitelj je najčešće muž/partner/bivši partner ili član obitelji.

Prema SZO-u (Krug i suradnici, 2002) postoje tri velike skupine nasilja: nasilje prema samome sebi, međuljudsko nasilje i kolektivno nasilje. Nasilje u partnerskim vezama pripada upravo drugoj velikoj skupini nasilja, a to je međuljudsko nasilje.

Različiti autori imenuju vrste nasilja u partnerskim odnosima na drugačije načine. Prema SZO-u (Krug i suradnici, 2002) partnersko nasilje uključuje nanošenje psihičke, fizičke ili seksualne štete osobi s kojom je počinitelj u vezi. Vijeće Europe (2011; prema Mamula, 2014) ističe također ta tri oblika nasilja (fizičko, psihičko, seksualno), ali još navodi i ekonomsko nasilje. Prikaz koji slijedi u ovom diplomskom radu odnosi se na najčešće korištenu podjelu nasilja u partnerskim odnosima gdje će biti opisane karakteristike i postupci za svaku vrstu partnerskog nasilja. Ono što je bitno napomenuti je činjenicu da će partner koji doživljava nasilje u vezi rijetko doživjeti samo jednu vrstu (oblik nasilja) te da će se nasilje uvijek razlikovati s obzirom na težinu. S obzirom na težinu, Walby i Allen (2004; prema Mamula, 2014) ističu da se nasilje može razlikovati na sljedeći način: od šamara do teških tjelesnih ozljeda i ubojstva ili od seksualnog uznemiravanja do sustavnog i dugotrajnog silovanja. Ajduković i Ajduković (2010) navode kako je s obzirom na učestalost nasilja u partnerskim odnosima najčešće psihičko nasilje pa tjelesno nasilje, dok se seksualno nasilje najrjeđe pojavljuje.

Prema SZO-u (Krug i suradnici, 2002) **fizičko nasilje** se opisuje kao ponašanje koje uključuje šamaranje, udaranje, premlaćivanje i šutiranje. Mamula (2005, str. 397) navodi sličnu definiciju te kaže da fizičko nasilje uključuje „uporabu sile, a može ići od naguravanja i čupanja, preko šamaranja i opekotina, različitih lakih tjelesnih ozljeda, do teških tjelesnih ozljeda koje mogu direktno, ili zbog posljedica, završiti smrću. Ajduković i Ajduković (2010, str. 293) ističu pak definiciju tjelesnog nasilja za koje navode da je „bilo koji oblik fizičkog zlostavljanja kao što je naguravanje, ćuškanje, davljenje, čupanje kose, pritiskanje (npr. uza zid, u ugao prostorije), udaranje rukama, nogama ili predmetima, nanošenje povreda ili opekotina, izbacivanje iz kuće, zaključavanje u neku prostoriju“. Ovakav oblik nasilja može biti različitog intenziteta- od blagih udaraca, preko teških povreda pa sve do pokušaja ubojstva

ili samog ubojstva. Posljedice fizičkog nasilja su brojne i narušavaju zdravlje žrtve koja može zbog njih patiti cijelog života. Ističe ih upravo, Mamula (2014), a one su: tjelesne povrede, narušeno tjelesno zdravlje, uključujući razvoj kroničnih bolesti i narušeno reproduktivno zdravlje.

Mamula (2005) navodi kako je **psihološko nasilje** unatoč tome što je najčešće, najmanje prepoznato. Manifestira se u raznim oblicima, a najčešće uključuje: „ponovljene verbalne napade, omalovažavanje, vrijeđanje, ismijavanje, zastrašivanje, prijetnje i uhođenje“ (Mamula, 2005, str. 397). Prema SZO-u (Krug i suradnici, 2002) psihičko nasilje se opisuje kao ponašanje koje uključuje zastrašivanje, ponižavanje i stalno omalovažavanje. Ajduković i Ajduković (2010, str. 293) iznose sličnu definiciju te navode kako se psihičko nasilje odnosi na „oblike emocionalnog zlostavljanja čiji je cilj ostvariti moć i kontrolu nad žrtvom.“. Neki od primjera psihičkog nasilja su sljedeći: zabrane koje nisu primjerene dobi žrtve (npr. druženje s prijateljima), vrijeđanje, ponižavanje i ismijavanje žrtve, ograničavanje i kontroliranje kretanja, uništavanje osobnih stvari, zlostavljanje kućnih ljubimaca i slično. Prema Mamuli (2014) najčešće posljedice psihološkog nasilja u obitelji uključuju strah, osjećaj beznađa, intenzivan osjećaj usamljenosti, osjećaji srama i krivnje, osjećaj žrtve da jedina ima ovakav problem, tuga, depresija, suicidalne ideje, neurotske reakcije, psihosomatske smetnje, nervoza, narušeno samopouzdanje i samopoštovanje te mnogu drugi. Osim toga, nerijetko je da se kod žrtava jave i brojni simptomi posttraumatskog stresnog poremećaja.

U Republici Hrvatskoj postoji mnogo problema u hrvatskom zakonodavstvu i sudskoj praksi vezano uz tumačenje različitih oblika **seksualnog nasilja**. Prema Radačić (2014) ti problemi se najčešće javljaju jer su zakoni utemeljeni na stereotipnim pretpostavkama da žene žele da ih muškarcima seksualno posjeduju, da često maštaju o seksualnim aktima i lažno predstavljaju silovanje, da su same odgovorne za viktimizaciju jer zapravo žele biti silovane, da se silovanje temelji na nasilnom napadu nepoznate osobe na čednu, odgovornu žrtvu koja se svim snagama odupire, a iznimno je uznemirena nakon događaja koji odmah prijavljuje. Upravo se na tim mitovima temeljio i stari Zakon o kaznenom postupku (NN 110/97, 27/98, 58/99, 112/99, 58/02, 143/02, 62/03 (pročišćeni tekst), 115/06) koji nije sadržavao nikakva posebna prava za žrtve seksualnog nasilja. Novi Kazneni zakon (NN 144/12, 56/15, 118/18) je uveo koncept pristanka koji se odmiče od posesivnog modela seksualnosti (počiva na presumpciji ženske submisije) prema komunikativnom modelu (komunikacija među strankama u odnosu). Ipak, Zakon još nije u potpunosti prihvatio ni ovaj model, jer je silovanje i dalje definirano silom ili prijetnjom. Krug i suradnici (2002) ističu definiciju seksualnog nasilja

SZO-a prema kojima je seksualno nasilje bilo koji seksualni čin, pokušaj ostvarivanja istog, neželjeni seksualni komentar ili prijedlog usmjeren protiv seksualnosti osobe koji se postiže prisilom od strane bilo koje osobe i u bilo kojoj situaciji tj. bez obzira na odnos između počinitelja i žrtve i je li počinjen u domu, na poslu ili negdje drugdje. Radačić (2014) ističe da je seksualno nasilje počinjeno protiv volje druge osobe, što znači da je žrtva nije dala pristanak ili ga počinitelj nije mogao dobiti jer je riječ o djetetu ili nemoćnoj osobi. Navodi da su oblici seksualnog nasilja: nedobrovoljni seksualni odnosi i druge seksualne radnje, odnosno silovanje (u braku ili vezama, od nepoznate osobe, sustavna silovanja tijekom ratnih sukoba, u zatvoru), seksualno iskorištavanje djece i osoba s teškoćama u razvoju, seksualno uznemiravanje, prisilna prostitucija i trgovanje ženama i djecom u svrhu seksualnog iskorištavanja. Ajduković i Ajduković (2010, str. 293) ističu sličnu definiciju pa navode da seksualno nasilje obuhvaća „seksualno uznemiravanje, što znači svako neželjeno seksualno ponašanje druge osobe koje ponižava i ugrožava dostojanstvo i sigurnost žrtve“. Uz tjelesni kontakt kao što je: dodirivanje, glaćenje, štipanje, pripijanje uz tijelo, uključuje i verbalno ponašanje (npr. ustrajavanje u nagovaranju na spolni odnos, sugestivne primjedbe koje žene definiraju kao spolni objekt), ostavljanje sugestivnih slika i pornografskog sadržaja na dostupnom mjestu. Silovanje i seksualna zlorporaba djece su krajnji oblici seksualnog nasilja. Ajduković i Ajduković (2010, str. 293) opisuju silovanje kao: „seksualni kontakt bez dobrovoljnog pristanka koji je iznuđen primjenom sile i/ili prijetnjama“. Radačić (2014) ističe brojne posljedice seksualnog nasilja: fizičke posljedice (tjelesne ozljede, narušeno reproduktivno zdravlje, mogućnost zaraze spolno prenosivim bolestima i neželjena trudnoća), psihičke posljedice (narušeno mentalno i seksualno zdravlje, samopouzdanje i samopoštovanje, traumatske reakcije i poremećaji) i društvene posljedice (etiketiranje stigmatizacija i odbačenost).

Maslić Seršić (2010) ističe definiciju **ekonomskog**, odnosno **financijskog nasilja** nad ženama i smatra da je to prvenstveno „onemogućavanje žene u ostvarivanju radne uloge, ometanje akademske i profesionalne karijere žene, sprječavanje ekonomske neovisnosti i osiromašivanje žena“. Njime se ruše temeljne sociodemografske predispozicije za ravnopravnost žene naspram muškarcu. Mamula (2014, str. 397) ističe više opću definiciju koja govori da ekonomsko nasilje uključuje „uskraćivanje sredstava za život, samovoljno raspolaganje zajedničkom imovinom i/ili imovinom partnera/partnerice, oduzimanje ili zabrana raspolaganja osobnim prihodima partnera/partnerice, zabrana zapošljavanja i rada. Cilj ekonomskog nasilja je stvaranje ekonomske ovisnosti“. Prema Ajduković i Ajduković (2010, str. 293) ekonomsko nasilje uključuje „uskraćivanje i oduzimanje financijskih sredstava žrtvi,

onemogućavanje raspolaganja svojom imovinom i sredstvima za život, sitničavo kontroliranje izdataka, manipuliranje, ucjenjivanje i prisiljavanje žrtve da se odrekne imovine u korist nasilnog člana obitelji i slično. Prema Klasnić (2011) ekonomsko nasilje je bitno odvojiti od ekonomske ovisnosti o partneru. Ekonomska ovisnost označava situaciju kada partner nije u mogućnosti zadovoljiti vlastite potrebe zbog nedostatka ekonomskih resursa, dok se ekonomsko nasilje odnosi na ponašanja kojima nasilnik ograničava i kontrolira ženine ekonomske resurse. Iako ekonomska ovisnost ne mora biti nužno dio ekonomskog nasilja, ekonomsko nasilje ju može prouzrokovati. Osim toga, ekonomska neovisnost je svakako jedan od velikih čimbenika zašto žene ostaju u nasilnim vezama. Circle of Prevention (2002; prema Klasnić, 2011) navodi kako je ekonomska neovisnost nužna za eliminaciju zlostavljanja, budući da mnoge žene koje doživljavaju nasilje moraju birati jedno od dva zla: siromaštvo ili nasilje. Doživljavanjem ekonomskog nasilja, žrtva ne trpi samo ekonomske posljedice nego joj se može narušavati psihološko i socijalno stanje te društveni status. Osim toga, nedostatak ekonomskih i psihosocijalnih resursa može otežati odlazak partnera iz veze te suočavanje i uspostavljanje kontrole nad svojim obiteljskim životom. Osim što predstavlja veliku važnost, zaposlenje u životu pojedinca ima i mnoge funkcije (Maslić Seršić, 2010). Šverko, Vizek-Vidović (1995; prema Maslić Seršić, 2010) navode da postoje četiri temeljna značenja ili funkcije rada: ekonomska funkcija, socijalna funkcija, društveni status i psihološka funkcija. Ekonomska funkcija zaposlenja je vezana uz samu zaradu plaće tj. osiguravanje materijalne egzistencije za sebe i svoju obitelj. Socijalna funkcija zaposlenja omogućava stvaranje socijalnih interakcija, susretanja, druženja te razvijanje prijateljstava. Treća funkcija, tj. društveni status je zapravo izvor samog zaposlenja. Status pojedinca u društvu u velikoj mjeri ovisi o tome na kojem položaju je radnik i što radi na svome poslu. Posljednja navedena funkcija je psihološka funkcija zaposlenja koja omogućava pojedincu stvaranje identiteta i uvjerenja o vlastitoj vrijednosti te povećanje samopoštovanja i samoaktualizacije.

2.1. NASILJE U HETEROSEKSUALNIM ODNOSIMA

Prije nego se uopće iznesu podaci o nasilju u heteroseksualnim odnosima, bitno je objasniti sam pojam heteroseksualnosti. Žegura (2014, str. 299) heteroseksualnost definira kao: „varijantu seksualne orijentacije osoba koje emocionalno i seksualno privlače osobe suprotnog spola“.

Prema Kamenov, Huić i Jugović (2014) žene i muškarci se u partnerskim odnosima razlikuju u mnogim obilježjima i ponašanjima, no te razlike se kreću od velikih, prema umjerenima pa sve do zaista malih razlika. Često se mogu pronaći podaci da se žene i muškarci razlikuju u pokazivanju ljubavi, stilovima komunikacije, podjeli kućanskih poslova, no razlike se ponekad smatraju nepotrebno prevelikima pa to može dovesti do raznih nesporazuma, nesuglasica i sukoba u vezi. Osim toga i muškarci i žene mogu imati krive pretpostavke što je to ljubav i kako veza treba izgledati. Milojević (2002; prema Kamenov, Huić i Jugović, 2014, str. 243) navodi da česta pogrešna uvjerenja kao „Prava ljubav dolazi samo jednom“ i „Kada je ljubav prava, partneri se međusobno u potpunosti razumiju“ mogu narušiti kvalitetu intimnog odnosa. Prema rezultatima prikupljenim na uzorku osoba na prijelazu u odraslu dob, Kamenov i Grgićević (2006; prema Kamenov, Huić i Jugović, 2014) su pronašle da su upravo muškarci ti koji imaju više disfunkcionalnih uvjerenja o tome što je ljubav, kako ju pronaći te kako ju zadržati. Unatoč tome što razlike u partnerskoj vezi između muškarca i žene postoje, Kamenov, Huić i Jugović (2014) navode da muškarci i žene nisu u suštini različiti nego se razlika može pronaći u iskustvu koje muškarci i žene doživljavaju u svojim odnosima. Ne postoje značajne razlike između muškaraca i žena u intenzitetu ljubavi koje osjećaju za svoje partnere niti u tome koliko svojim partnerima pokazuju ljubav. Osim toga, muškarcima i ženama su slični prediktori zadovoljstva i kvalitete bliskog odnosa. Tek kada se analiziraju specifična ponašanja i kontekstualni čimbenici izvan samog odnosa pronalazi se više rodni razlika. Te rodne razlike su bitne pri sagledavanju mogućnosti razmirica, sukoba te nasilja u partnerskim vezama. Hojjat (2000; prema Kamenov, Huić i Jugović, 2014) ističe da su prilikom sukoba žene te koje češće koriste strategije rješavanja sukoba dok su muškarci ti koji se češće povuku i negiraju sukob. Pogrešna uvjerenja o ljubavnoj vezi te krivo sagledavanje rodni uloga također mogu biti jedan od čimbenika koji pogoduje nasilju. Socio-strukturalni pristup upravo objašnjava proučavanje rodni razlika, a počiva na teoriji socijalni uloga (Eagly i Wood, 1999; Johannesen- Schmidt i Eagly, 2002; prema Kamenov, Huić i Jugović, 2014). Prema Kamenov, Huić i Jugović (2014) ovaj pristup govori o postojanju različiti društveni očekivanja od žena i muškaraca te o

razlikama u njihovom socijalnom statusu i moći. Tradicionalne rodne uloge navode da je žena ta koja se mora brinuti o djeci i kućanstvu, a muškarac o zarađivanju za obitelj. One su štetne za žene i depriviraju ih od vještina koje bi im omogućile više postignuća i samopouzdanja. Osim za žene, štetne su i za muškarce jer ih depriviraju od vještina i osobina koje bi ih učinile boljim intimnim partnerima. Partnerski odnosi u kojima partneri zahtijevaju da se nužno moraju poštivati tradicionalne rodne uloge svakako mogu dovesti do sukoba i već su jedan od oblika nasilja budući da negativno djeluju na samopouzdanje i samoučinkovitost osobe, isključuju mogućnost izbora pojedinca o tome što želi činiti (kontroliraju pojedinca) te narušavaju kvalitetu partnerskog odnosa.

Nasilje u heteroseksualnim odnosima mnogo je više istraživano nego nasilje u homoseksualnim odnosima. Prema Sesar i Dodaj (2014) učestalost istog varira ovisno o tome jesu li istraživanja provedena na muškarcima ili ženama s obzirom na ciljnu populaciju u istraživanju (evidentirane žrtve nasilja u obitelji ili reprezentativna istraživanja), te s obzirom na metodologiju istraživanja. Balić, Divanović, Ricijaš (2001) navode kako je s obzirom na spol frekvencija nasilja podjednako zastupljena, no ono što je različito je sama struktura kaznenog djela. Nadalje, Middleton-Moz i Lee Zawadski (2003) ističu kako milijuni žena i muškaraca trpe emocionalno, odnosno fizičko nasilje u vezi. Većina ih krive sami sebe, vjeruju da se radi o normalnom ponašanju, boje se otići ili se srame bilo kome ispričati o zlostavljanju koje ponekad čak svakodnevno doživljavaju.

2.1.1. Nasilje muškaraca nad ženama u heteroseksualnim odnosima

Prema International Federation for Human Rights [FIDH] (2004; prema Klasnić, 2011) nejednakost žena u odnosu na muškarce duboko je ukorijenjena u povijest, kulturu i tradiciju, a time uskraćuje ženama ostvarenje i pristup njihovih socijalnih, kulturnih i ekonomskih prava. Radačić (2014) tvrdi da je nasilje nad ženama prvi put definirano 1992. godine u Preporuci br. 19 o nasilju nad ženama Odbora za uklanjanje svih oblika diskriminacije žena, nakon čega su uslijedile Deklaracija UN-a o uklanjanju svih oblika nasilja nad ženama (1993; prema Radačić, 2014), Bečka deklaracija i program djelovanja (1993; prema Radačić, 2014), i Pekinška deklaracija i platforma za djelovanje (1995; prema Radačić, 2014) te uspostavljanje institucije Posebne izvjestiteljice UN-a o nasilju nad ženama. Jewkes (2002) opisuje nasilje nad ženama kao demonstraciju muške moći koja je puno jača i veća nego ženska moć. U slučajevima gdje žene imaju niži status vidljiv je njihov nedostatak samoučinkovitosti te društvene i ekonomske sposobnosti da napuste odnos, vrate se svojoj prijašnjoj obitelji ili budu same. Takvi nedostaci ograničavaju njihovu sposobnost djelovanja protiv zlostavljača. Činjenjem nasilja prema svojoj partnerici muškarac želi pokazati svoju moć i kontrolu nad njom. U skladu s tim, nasilje nad ženama zapravo predstavlja oblik patrijarhalne kontrole i na individualnoj i društvenoj razini (Swearingen, 2003; prema Klasnić, 2011). Osim uspostavljanja moći i kontrole, postoje mnogi razlozi zašto muškarac čini nasilje nad svojom partnericom. Carado i suradnici (1996; prema Balić, Divanović, Ricijaš, 2001) su istraživali agresivnost u britanskim heteroseksualnim vezama te naveli da žene kao najčešći razlog partnerovog nasilja navode: „Kako bi me natjerao da učinim nešto što je htio" te često navode i razloge: „pod utjecajem alkohola“ i to mu je „u karakteru“. Muškarci također kao jedan od najčešćih razloga nasilja partnerice navode: „Kako bi me natjerala da učinim nešto što želi", a uz taj najčešći su da je: "pokušavala doprijeti do njega" i "reagirala na prijetnju".

Reid (2003, prema Medarić, 2010) ističe kako postoji veća mogućnost da će žena doživjeti nasilje od strane intimnog partnera nego od strane bilo koje druge osobe. Slično tome, prema Vijeću Europe (2002; prema Ajduković i Ajduković, 2010) od 20% do 50% žena u Europi su bile žrtve obiteljskog nasilja čime se nasilje nad ženom ističe kao najčešći oblik kršenja ljudskih prava u Europi. Racz (2010; prema Ajduković i Ajduković, 2010) je proveo istraživanje nad reprezentativnim uzorkom od 600 medicinskih sestara na području Zagreba. Dobiveni rezultati pokazali su da je svaka jedanaesta medicinska sestra (9,3%) bila zlostavljana u bivšim partnerskim/bračnim vezama te da ih je 2,8% bilo još uvijek bilo u nasilnoj vezi.

Rezultati istraživanja provedeni na kliničkim ili selekcioniranim uzorcima, kao što su sigurne kuće ili terapijske zajednice također pokazuju da su muškarci češći počinitelji nasilja u heteroseksualnim partnerskim odnosima. Primjer jednog takvog istraživanja je istraživanje Riceja i suradnika (2001; prema Sesar i Dodaj, 2014) čiji su rezultati pokazali da su žene češće nego muškarci izložene partnerskom nasilju (77% žena u odnosu na 54% muškaraca), točnije žene su češće žrtve spolnog i tjelesnog nasilja (31% žena nasuprot 6% muškaraca). Tjaden i Thoennes (2000; prema Mamula, 2014) su također pronašli veliki postotak žena žrtava nasilja. Prema njihovom istraživanju u Americi, 52% žena je doživjelo neki oblik nasilja, od kojeg je 76% bilo od strane partnera. Osim toga, muškarci čine i veći postotak ubojstava svojih partnerica. Krug i suradnici (2002) ističu kako istraživanja iz Australije, Izraela, Kanade, Južne Afrike i SAD-a pokazuju da je od 40% do 70% ubijenih žena (ovisno o zemlji), bilo ubijeno od strane bivših ili sadašnjih partnera. Pri korištenju metoda samoprocjene u istraživanjima partnerskog nasilja treba biti oprezan budući da zlostavljač često poriče nasilničko ponašanje. Sesar i Dodaj (2014) iznose da pri uspoređivanju rezultata dobivenih metodom samoprocjene muškarci izvještavaju o manje agresivnom ponašanju nego njihove partnerice.

U nekim državama i kulturama nasilje muškarca nad ženom se ne gleda kao problem nego normalnim načinom suživota. Zbog takvih razmišljanja, učestalost nasilja muškarca nad ženom je u takvim društvima povećana. O tome upravo govore Pratto i Walker (2004; prema Mamula, 2014) koji navode kako je nasilje nad ženama češće vidljivo u patrijarhalnim nego u egalitarnim društvima. Nasilnik čini nasilje kako bi zadobio i održao kontrolu nad žrtvom, a njegovo ponašanje pospješuju i razni seksistički, rasistički, homofobni i drugi diskriminatorski stavovi koji stvaraju osjećaje kod nasilnika da oni imaju pravo na takvo ponašanje. Kao i kod svakog oblika nasilja postoje brojne posljedice nasilja muškarca nad ženom. Prema Plichta (2004) nasilje u partnerskim vezama može ostaviti fizičke posljedice na žrtvu koje nije jednostavno objasniti. Povreda može biti neposredna ili direktna (npr. ozljeda ili smrt), dugoročna i direktna (npr. invalidnost), indirektna (npr. gastrointestinalni problemi) ili može uključivati sva tri oblika. Osim toga, zdravlje žena žrtava partnerskog nasilja je često generalno narušeno, žrtve nerijetko imaju razne kronične bolove, poremećaje reproduktivnog sustava, zlorabljavaju droge te imaju poteškoće sa začecem. Također, partnersko nasilje je povezano s prekomjernom uporabom zdravstvenih usluga, nezadovoljenim potrebama korištenjem usluga i usiljenim odnosima s pružateljima usluga. U mnogim slučajevima partnerskog nasilja, u kojima partneri imaju djecu, djeca su također ta koja doživljavaju velike posljedice, a često su i sami žrtve nasilja. Prema rezultatima istraživanja Maslić Seršić (2010)

čak je 52% djece žrtva nasilja u obiteljima gdje partner zlostavlja partnericu te čak njih 84,8% prisustvuje nasilju koje se odvija nad njihovim majkama. Uz navedeno, rezultati istraživanja Maslić Seršić (2010) ističu i jednu veliku posljedicu koju može uzrokovati nasilje muškarca nad ženom u partnerskoj vezi, a ona je vezana uz roditeljsko funkcioniranje majke. Majka je osoba s kojom dijete najčešće razvija najčvršću emocionalnu vezu, a zlostavljane majke često mogu biti emocionalno distancirane, nervozne, bespomoćne i slično. U takvim situacijama ne mogu pružiti dovoljno emocionalne podrške svojoj djeci te brinuti o njihovim potrebama.

Medarić (2010) navodi kako nasilje nad ženama unatoč tome što se najčešće događa u okolini koja je privatna, tj. u obitelji ne treba gledati kao privatni problem te obitelji nego kao javni problem, tj. problem cijelog društva. Stavljajući ovakav problem u privatnu sferu samo se pokazuje stupanj manje zainteresiranosti za njegovo rješavanje i sprječavanje daljnjeg nasilja. Bitno je naglasiti kako sve osobe imaju obavezu prijaviti nasilje nad ženom nadležnim osobama bez obzira jesu li članovi obitelji, rodbine, prijatelji, poznanici ili samo slučajni prolaznici.

U sljedećih nekoliko odlomaka prikazat će se sažeti rezultati domaćih i inozemnih istraživanja partnerskog nasilja muškaraca nad ženama prema vrstama nasilja.

Psihičko nasilje

Prema Viktimološkom društvu Srbije (2002; prema Maljković, 2018) najčešći počinitelj psihičkog nasilja u obitelji je u 63,5% slučajeva muž/partner/bivši partner. Jedno od bitnijih i opsežnijih istraživanja nasilja nad ženama je istraživanje Agencije Europske Unije za temeljna prava (FRA) (2014a, prema Knjižica III: Priručnik za nastavnike i nastavnice²) provedeno 2012. godine. . Uzorak je činilo 42.002 žene u dobi od 18 do 74 godine, od kojih je 40.192 imalo trenutno partnera ili u bilo koje vrijeme u prošlosti. U istraživanje je bilo uključeno tadašnjih svih 28 zemalja članica Europske Unije, a njime su se mjerila referentna razdoblja i vrste nasilja. Rezultati su pokazali da je 43% žena doživjelo neki oblik psihičkog zlostavljanja od sadašnjeg (23%) ili bivšeg partnera (48%). Bakić, Ajduković i Barić (2017) su proveli istraživanje nad populacijom žena žrtava partnerskog nasilja koje su bile smještene u sigurnu kuću. Rezultati su pokazali da su sve sudionice trpjele neki od oblika psihičkog nasilja.

² Knjižica III: Priručnik za nastavnike i nastavnice,

https://www.cesi.hr/attach/_c/croatian_gear_against_ipv_booklet_iii_reved.pdf

Najčešće su to bili verbalni napadi (uvrede, ljubomorni ispadi i galama). Iz partnerove ljubomore često su proizlazili i drugi oblici psihičkog nasilja kojima je cilj bila socijalna izolacija, a oni su bili: ograničavanje slobode kretanja, zabrana kontakata s drugim ljudima i kontrola telefonskih poziva. Osim toga, partner je često pokazivao i silu prema sudionicama na način da je prijetio tjelesnim nasiljem i oduzimanjem života, razbijao stvari i bacao stvari/predmete.

Fizičko nasilje

Krug i suradnici (2002) ističu da sumiranjem 48 svjetskih istraživanja od 10% do 69% žena izjavljuje da su tijekom života doživjele tjelesno nasilje od strane svog partnera. Podaci Viktimološkog društva Srbije (2002; prema Maljković, 2018) pokazuju da je počinitelj fizičkog nasilja u obitelji u 74,8% slučajeva muž ili sadašnji partner te u 4,2% slučajeva bivši muž ili bivši partner. S obzirom na spol počinitelja i žrtve, podaci MUP-a (2013; prema Kamenov, Huić i Jugović, 2014) navode da su žrtve fizičkog nasilja u obitelji prvenstveno žene, a počinitelji prvenstveno muškarci. Ovi podaci nisu neobični budući da se policijski izvještaji uglavnom temelje na slučajevima teških fizičkih ozljeda. Tu činjenicu potvrđuje i istraživanje Blacka i suradnika (2011; prema Knjižica III: Priručnik za nastavnike i nastavnice³) koji su 2010. godine na slučajnom uzorku odrasle populacije od 16.507 ispitanika proveli istraživanje intimnog partnerskog nasilja putem telefonskih razgovora. Rezultati su pokazali da je tijekom svog života 24,3% žena i 13,8% muškarca izjavilo da je doživjelo teško fizičko nasilje od strane svog partnera/partnerice. Nadalje, rezultati upitnika „The National Intimate Partner and Sexual Violence Survey“ [NISVS] (Smith, Chen, Basile, Gilbert, Merrick, Patel, Walling i Jain, 2017) provedenog u SAD-u u razdoblju od 2010. do 2012., pokazuju da je fizičko nasilje od strane intimnog partnera doživjelo skoro trećina žena (32,4%) i više od četvrtine muškaraca (28,3%).. Istraživanje Agencije Europske unije za temeljna prava [FRA] (2014a; prema Knjižica III: Priručnik za nastavnike i nastavnice⁴) pokazuje također slične rezultate vezane uz fizičko nasilje ističući da žene imaju veću vjerojatnost od muškaraca da ih se nagurava i gura (23%), šamara (17%), zgrabi ili vuče za kosu (13%) i to čak bez obzira na identitet počinitelja.

³ Knjižica III: Priručnik za nastavnike i nastavnice,

https://www.cesi.hr/attach/_c/croatian_gear_against_ipv_booklet_iii_reved.pdf

⁴ Knjižica III: Priručnik za nastavnike i nastavnice,

https://www.cesi.hr/attach/_c/croatian_gear_against_ipv_booklet_iii_reved.pdf

Seksualno nasilje

U istraživanjima prevalencije seksualnog nasilja pojavljuje se velika tamna brojka. Radačić (2014) napominje da do te pojave dolazi zbog čestog neprijavlivanja seksualnog nasilja, a razlozi istog su: strah od počinitelja, strah od osude, sram, nepovjerenje u kaznenopravni sustav i strah od daljnje viktimizacije. Prema Ministarstvu unutarnjih poslova [MUP] (2013; prema Radačić, 2014) za razdoblje od 2003. do 2012. godine u kojem je ukupno prijavljeno 5.813 seksualnih delikata, čak je 877 kaznenih djela bilo silovanje, 209 pokušaj silovanja te 2.014 bludnih radnji. Osim toga Radačić (2014) opisuje i 73 predmeta na županijskim i općinskim sudovima u Zagrebu, Splitu, Rijeci i Osijeku koji se odnose na kaznena djela kojima se štiti od nedobrovoljnih seksualnih radnji gdje su isključeni predmeti koji se odnose samo na bludne radnje. Predmeti se odnose na razdoblje od 1. siječnja 2008. do 30. lipnja 2012., a analizirajući iste uviđa se da su počinitelji seksualnog nasilja u većini bili poznati žrtvi. Osim rođaka kojih je bilo 7 slučajeva u ovim predmetima, najčešći počinitelji su bili bračni ili intimni partneri; u ovom uzorku je čak 14 slučajeva bilo vezano upravo uz bračne i intimne partnere i to najčešće uz kazneno djelo silovanja. Sagledavajući svih 73 predmeta bez obzira na odnos između počinitelja i žrtve, najčešći počinitelji su bili muškarci (99,3%), a oštećenici žene (92,9%). Prema rezultatima upitnika NISVS-a za razdoblje od 2010. do 2012., gotovo polovina (47,1%) žena su žrtve silovanja ili pokušaja silovanja kojega je počinio njihov sadašnji ili bivši intimni partner i više od polovine (50,5%) muškaraca su žrtve koje je njihov sadašnji ili bivši partner prisilio na penetraciju druge osobe (Smith i sur., 2017). U svim oblicima seksualnog nasilja nad ženama, žrtve su većinski izjavile kako su počinitelji seksualnog nasilja bili muškarci. Rezultati istraživanja nasilja u obitelji provedeni od strane Viktimološkog društva Srbije (2002; prema Maljković, 2018) pokazuju da je u 88,5% slučajeva seksualnog nasilja počinitelj muž ili sadašnji partner te u 8,2% slučajeva seksualnog nasilja bivši partner. Prema istraživanju FRA (2014a, prema Knjižica III: Priručnik za nastavnike i nastavnice⁵) jedna od tri žene (33%) je doživjela fizičko i/ili seksualno nasilje nakon 15 godine od strane svog partnera i/ili druge osobe.

⁵ Knjižica III: Priručnik za nastavnike i nastavnice,

https://www.cesi.hr/attach/_c/croatian_gear_against_ipv_booklet_iii_reved.pdf

Ekonomsko nasilje

Prema hrvatskoj ženskoj organizaciji Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje [CESI] (2008; prema Maslić Seršić, 2010) statistički pokazatelji UN-a i EU-a pokazuju da žene ostvaruju samo 10% svjetskog dohotka i vlasnice su samo 1% svjetskog imetka te čine 70% svjetske populacije nepismenih osoba. Osim toga, žene su za isti posao prosječno 25% manje plaćene nego muškarci te imaju neravnopravan položaj na tržištu radne snage. Ovi podaci pokazuju da se na globalnoj društvenoj razini može vidjeti nejednakost u dostupnosti resursima, što svakako doprinosi prilikama za kontrolirajuća ponašanja u partnerskom odnosu. Osim što može biti prepreka uspješnom suzbijanju partnerskog nasilja, ekonomska ovisnost može otežati i ublažavanje posljedica koje su djelovale na psihofizičku i socijalnu dobrobit žrtava. Kao oblik nasilja u obitelji, ekonomsko nasilje je u Zakon o zaštiti nasilja u obitelji uvedeno 2009. godine (NN 137/09; prema Klasnić, 2011). Prema rezultatima istraživanja ekonomskog nasilja kod žena, Maslić Seršić (2010) navodi da je većina ispitivanih žena imala iskustva s 3 do 7 različitih oblika nasilnog ponašanja. Kao i kod ostalih vrsta nasilja, posljedice ekonomskog nasilja mogu biti veoma teške za žrtve i njihovu djecu. Maslić Seršić (2010) ističe da su izravne posljedice ekonomskog nasilja stavljanje žene u ekonomski ovisan položaj, smanjene njene radne kompetencije i urušavanje temeljne sociodemografske predispozicije žene. Mnogo žrtava koje doživljavaju ekonomsko nasilje u partnerskoj vezi doživljavaju i druge oblike nasilja. Rezultati istraživanja Sharp (2008; prema Klasnić, 2011) pokazuju da je 89% ispitanica koje su bile žrtve obiteljskog nasilja doživjelo i neke oblike ekonomskog nasilja. Prema rezultatima istraživanja FRA (2014a, prema Knjižica III: Priručnik za nastavnike i nastavnice⁶) 12% žena je izjavilo da je doživjelo ponašanje koje uključuje ekonomsko nasilje od strane trenutnog ili bivšeg partnera. Otročak (2003; prema Klasnić, 2011) je proveo istraživanje u Hrvatskoj mjereći ekonomsko nasilje „neizravno“ (samoprocjenom ispitanica o njihovom donošenju najvažnijih financijskih odluka u kućanstvu i utjecaju na raspolaganje novcem). S obzirom na ispitivano u 68% brakova vladaju egalitarni odnosi, dok u 20% slučajeva odgovornost vezana uz financijske odluke i raspolaganje novca pripada ženi. Nadalje, 9% žena je navelo kako samo ponekad ima utjecaj na trošenje kućanskih financija dok je 3% žena izjavilo da uopće nikada nema utjecaj i da o tome odlučuje netko drugi. Ovim istraživanjem se ispitalo također o vlasništvu prostora u kojem ispitanice žive. Od ukupnog

⁶ Knjižica III: Priručnik za nastavnike i nastavnice,

https://www.cesi.hr/attach/_c/croatian_gear_against_ipv_booklet_iii_reved.pdf

broja ispitanica njih 9% (uključujući i one koje ne žive s partnerom) je vlasnica, 16% ispitanica živi u prostoru gdje je partner vlasnik, 15% parova gdje su vlasnici partnerovi roditelji te 6% živi u prostoru vlasništva ženinih roditelja. Vezano uz zaposlenost i prihode, čak 28% žena izjavljuje da nema vlastiti izvor prihoda, a kod onih žena koje imaju vlastite prihode prihodi su češće niži nego prihodi muškaraca, 62% žena zarađuje manje od 2500 kn, a u toj kategoriji je 35% muškaraca; 9% žena zarađuje više od 4500 kn, u toj kategoriji je 27% muškaraca. Maslić Seršić (2010) je istraživala stav o zaposlenosti kod žena koje su proživjele obiteljsko nasilje i kod onih koje nisu. Rezultati su pokazali su da u oba uzorka nije utvrđena razlika između zaposlenih i nezaposlenih žena u stavu prema zaposlenosti žena. I zaposlene i nezaposlene žene su imali pozitivan stav prema radu odnosno smatrale su da zaposlenost žene potiče dobrobit same žene i njene obitelji. U skladu s tim, može se doći do zaključka da nezaposlenost ne predstavlja izbor same žene nego je stjecaj okolnosti u kojima se žena našla ili je izravna posljedica ekonomskog ili drugog oblika nasilja u partnerskom odnosu.

2.1.2. Nasilje žena nad muškarcima u heteroseksualnim odnosima

Istraživanja nasilja žene nad muškarcima su puno rjeđa nego istraživanja nasilja muškaraca nad ženama. Tome u prilog može ići činjenica da su većinom posljedice nasilja, pogotovo fizičkog, više vidljive i teže kada muškarac zlostavlja ženu, nego obratno. Ipak, to ne mora uvijek u potpunosti biti točno. Farell (1994; prema Balić, Divanović i Ricijaš, 2001) navodi kako zbog činjenice da su udarci muškarca snažniji te mogu izazivati teže posljedice, žene posežu za opasnijim metodama kao što su izlivanje kipuće vode na supruga, udaranje tavom po glavi. Strauss (2007; prema Kamenov, Huić i Jugović, 2014) tvrdi da rodni razlika u heteroseksualnim vezama gotovo i nema kada se uzmu u obzir i lakši oblici fizičkog nasilja (npr. pljuske) i psihičko nasilje te kada se ispituju mlađi parovi. Primjerice, Smith i suradnici (2017) navode rezultate istraživanja u SAD (razdoblje od 2010.- 2012.) koji pokazuju da je 47,1% žena i 47,3% muškaraca bilo žrtvom psihološke agresije od strane intimnog partnera što dovodi do zaključka da psihičko nasilje u vezi podjednako doživljavaju i muškarci i žene. Rezultati istraživanja Strausa (2008; prema Sesar i Dodaj, 2014) pokazuju da unatoč tome što je partnersko nasilje najčešće obostrano (preko 70% svih oblika evidentiranog nasilnog ponašanja i 60% težih oblika nasilnog ponašanja partnera bilo je obostrano), ako se gleda individualno po spolu, žene su te koje češće čine nasilje prema muškarcima (između 16% i 25%), nego što čine muškarci prema ženama (10%). Uspoređivanjem online Podataka Policijske uprave sisačko moslavačke za godine 2008., 2009., i 2010. može se uvidjeti porast nasilja nad muškarcima, budući da je ukupni broj muških žrtava 2010. bio 240, dok je u obje prethodne godine oštećenih bilo 213. Ovi podaci mogu dovesti do zaključka da obiteljsko nasilje ne čine samo muškarci te da se sve više dolazi do spoznaje da razlog obiteljskog nasilja može biti rezultat međusobnog djelovanja obaju partnera (Poredoš Lavor i Jerković, 2011).

Osim navedenih, još jedan razlog smanjenog broja istraživanja nasilja žena nad muškarcima u partnerskoj vezi može biti i postojanje velike tamne brojke u samoj prijavi takvih oblika nasilja. O nasilju nad muškarcima često nema jasnih podataka jer se o takvim podacima u društvu šuti i taji, budući da je često ovakvo nasilje obilježeno sramom, strahom i predrasudama da su muškarci „jači spol“ (Poredoš Lavor i Jerković, 2011). Nadalje, Poredoš Lavor (2010; prema Poredoš Lavor i Jerković, 2011) ističe kako nasilje nad muškarcima rijetko započinje udarcima te mu većinom prethode komunikacija, česte svađe, vrijeđanja, razbijanje predmeta, emocionalni pritisci, prijetnje i slično. Najčešće nesuglasice vezane su uz novac, uz odgoj djece te aktualna gospodarska i politička zbivanja. Dok Matthews (1984; prema Balić,

Divanović i Ricijaš, 2001) smatra da je čest razlog nasilja žene u partnerskoj vezi samoobrana, Carrado i suradnici (1996; prema Balić, Divanović i Ricijaš, 2001) navode kako u rezultatima istraživanja agresije u heteroseksualnim vezama većina žena ne navodi svoje nasilno ponašanje kao samoobranu. Osim toga, Mamula (2012) navodi da je nasilje nad muškarcima najčešće rezultat individualne patologije partnera/partnerice ili patologije odnosa.

Prilikom istraživanja pojave nasilja žene nad muškarcima u partnerskom odnosu, pronaći će se mnogi stereotipi koje osim opće populacije često imaju i ovlaštene osobe koje bi trebale spriječiti nasilje. Pronađeni su podaci kako policija rjeđe intervenira kad je u pitanju nasilje žene nad muškarcem, jer se vodi stereotipom da muškarci ne mogu biti zlostavljani u vezi te da žene ne mogu biti zlostavljačice (West as cited in da Luz, 1994; Island i Letellier, 1991; Letellier, 1996; Renzetti, 1992; prema Seelau i Seelau, 2005). Osim toga, u raznim istraživanjima (Feather, 1996; Gerber, 1991; Harris i Cook, 1994; Home, 1994; O'Toole i Webster, 1988; Willis i sur., 1996; prema Seelau i Seelau 2005) pronađeni su podaci da su ispitanici naveli da je nasilje muškarca nad ženom u partnerskoj vezi puno ozbiljnije nego žene nad muškarcem; da su muškarci ti koji su više odgovorni za nasilje i zaslužuju strože kazne. Također, ispitanici su naveli kako su više spremni nazvati policiju ako vide nasilje muškarca nad ženom, nego žene nad muškarcem. Gerber (1991; prema Seelau i Seelau, 2005) ističe da razlog ovakvog stereotipnog razmišljanja u kojem je muškarac gotovo uvijek zlostavljač može biti zbog procijene muškarca kao nužno prijetećeg i dominantnog te ignoriranja mogućnosti da žena može izazvati sukob. Suprotno tome, često se ističe da je u slučajevima kada je žena zlostavljač, muškarac ju prethodno vrlo vjerojatno isprovocirao. Seelau i Seelau (2005) rezultatima svog istraživanja potvrđuju postojanje stereotipa koje je naveo Gerber (1991; Seelau i Seelau, 2005), a oni su da se žene smatraju slabima i ranjivima, a muškarci onima koji su sposobniji ozlijediti ženu i mogu zadati ozbiljnije povrede.

Posljedice nasilja žena nad muškarcima u partnerskom odnosu su brojne. Istraživanja su pokazala da je IPV od strane žena povezan s različitim problemima mentalnog zdravlja muškaraca, kao što su: depresija, stres, psihosomatski simptomi i ostalo (Cascardi, Langhinrichsen i Vivian, 1992; Simonelli i Ingram, 1998; Stets i Straus; prema Hines i Douglas, 2009). Osim toga pronađene su i razne fizičke posljedice nasilja žena nad muškarcima u partnerskoj vezi. Doktor u hitnim prijemima izvještavaju da su najčešće posljedice IPV-a zbog kojih su došli muškarci bile: ozljede, opekline, ozljede žaračem i ciglama i rane od vatrenog oružja.

U sljedećih nekoliko odlomaka prikazat će se sažeti rezultati domaćih i inozemnih istraživanja partnerskog nasilja žena nad muškarcima prema vrstama nasilja.

Psihičko nasilje

Straus i Sweet (1992) napominju da su prema rezultatima upitnika „National Family Violence Survey“ žene bile psihološki agresivne prema svojim partnerima jednako koliko su i muškarci bili psihološki agresivni prema svojim partnericama. Točnije, 75% žena je izjavilo da je počinilo barem jedan oblik psihološke agresije prema svojem partneru u posljednjih godinu dana. Ajduković, Löw i Sušac (2011) su istražujući reprezentativni uzorak hrvatskih srednjoškolaca dobile rezultate da djevojke češće čine i psihičko i fizičko nasilje nego mladići te da doživljavaju manje svih oblika nasilja nego što to iskazuju mladići. Slične podatke ističe i Hodžić (2007; prema Ajduković i Ručević, 2010) te navodi da su rezultati istraživanja srednjoškolaca pokazali da su djevojke sklonije doživljavati, ali i činiti emocionalne oblike zlostavljanja. Osim navedenog, različita istraživanja (Hines i Malley-Morrison, 2001; Hines i Saudino, 2003; Simonelli i Ingram, 1998; Straus i Sweet, 1992; prema Hines i Douglas, 2009) pokazuju da različite oblike psiholoških agresivnih ponašanja od strane žena doživi najmanje polovina muškaraca (čak i do 90%). Najčešći su oblici: prijetnje, nazivanje pogrđnim imenima, vrijeđanje ili klevetanje.

Fizičko nasilje

Čudina-Obradović i Obradović (2006; prema Žilić i Janković, 2016) ističu da su žene češći nasilnici, iako su posljedice muškog, posebno fizičkog nasilja vidljivije i teže. Meta-analitičkim istraživanjem koje je proveo Archer (2000; prema Sesar i Dodaj, 2014) željelo se uvidjeti na spolne razlike u agresivnosti prema heteroseksualnom partneru. Unatoč tome što vjerojatnost ozljeđivanja partnera veća u slučajevima nasilja muškarca nad ženom, utvrđeno je da su žene nešto češće nego muškarci uključene u tjelesno nasilje. Podaci o uhićenim osobama jednog srednje-zapadnoga grada iz 1977. pokazuju da žene najčešće činile sljedeće oblike fizičkog nasilja: udaranje partnera predmetom, bacanje predmeta na partnera, udaranjem vozilom, griženje i korištenje oružja. Prema rezultatima istraživanja Brewstera i suradnika (2002; prema Swan i sur., 2008) 23% žena su bile počiniteljice fizičkog nasilja prema svojem suprugu. Straus i Gelles (1990; prema Swan i sur., 2008) ističu rezultate upitnika „National

Family Violence Survey“ koji pokazuju da je 12,4% žena činilo fizičko nasilje nad svojim suprugom u usporedbi s muškarcima, koji su činili 11,6%. White, Merrill i Koss (2001; prema Swan i sur., 2008) navode rezultate svojeg istraživanja prema kojem 47% žena izjavilo da su koristile jedan od oblika fizičkog nasilja prema svojem partneru u posljednjih godinu dana. Osim toga, Straus (2004; prema Swan i sur., 2008) navodi rezultate istraživanja partnerskog nasilja kod studenata prema kojima je od 17% do 48% žena činilo nasilje prema svojem partneru.

Seksualno nasilje

Stereotipima da žena ne može biti počinitelj partnerskog nasilja se posebno vodi u slučajevima kada se istražuje seksualno nasilje žene nad muškarcima. Osim što se ženu gleda kao pripadnicu nježnijeg spola, istraživanja o ovoj pojavi nedostaje jer se pojavljuje i stereotip da žena nad muškarcem uopće ne može činiti seksualno nasilje. Ovaj stereotip upravo pobijaju rezultati upitnika NISVS-a za razdoblje od 2010. do 2012., gdje je većina muških žrtvi koje su bile prisiljene na penetraciju druge osobe (78,5%) izjavila da su počiniteljice bili žene. Osim toga, većinski dio muških žrtvi prisile na seksualni odnos (81,6%) je također izjavio da su počiniteljice bile žene (Smith i sur., 2017). Istraživanja provedena na populaciji studenata pokazuju da čak 33% žena izjavljuje da su koristili agresiju (verbalnu ili fizičku) kako bi prisilili muškarce na seks ili neki drugi oblik seksualnog ponašanja (Anderson, 1998; Hines i Saudino, 2003; Struckman-Johnson, 1988; prema Hines i Douglas, 2009) te 20% muškaraca izjavljuje da je doživjelo takve oblike seksualne agresije od strane žena (Hines i Saudino, 2003; Struckman- Johnson, 1988; prema Hines i Douglas, 2009).

Ekonomsko nasilje

Poredoš Lavor i Jerković (2011) navodi kako muškarci u vezi najčešće doživljavaju emocionalno i ekonomsko zlostavljanje. Uspoređuje ih se s drugim muškarcima, ismijava ispred obitelji i javnosti, udaljava od kontakta s djetetom, financijski kontrolira i manipulira i slično. Ovakvi oblici zlostavljanja često nisu vidljivi i mjerljivi, a njihove posljedice su izrazito složene i ponekad čak i bolnije od fizičkog nasilja. Muškarci zbog srama i straha od okoline rijetko kad traže profesionalnu pomoć, a najčešći oblici traženja savjeta su: pozivanje linije pomoći, blogovi i chatovi gdje u potpunosti mogu zadržati svoju anonimnost.

2.2. NASILJE U HOMOSEKSUALNIM ODNOSIMA

Kako bi se moglo više reći o temi nasilja u homoseksualnim odnosima potrebno je objasniti neke pojmove, a to su: LGBT osobe, seksualna orijentacija, homoseksualnost, lezbijka, gej, spol, spolni identitet, heteroseksizam, homofobija. Žegura (2014, str. 297-301) ih definira na sljedeći način:

- LGBT (LGBT+TAIQ) osobe- „odnosi se na varijante rodno-spolne orijentacije, tj. na lezbijke, gej muškarce, biseksualne osobe, transrodne i transseksualne osobe, aseksualne, interseksualne (odnosno osobe koje su međuspolne/dvospolne/hermafroditi te kod kojih ne postoji biološka definiranost spola kao isključivo muškog ili ženskog i to u području seksualnih organa te izvan njih, dakle u području primarnih i sekundarnih spolnih karakteristika te prema tome može biti praćena i funkcionalnim, ali i psihološkim međuspolnim posebitostima pri rođenju osobe zbog različitih genetskih anomalija) i queer osobe (termin koji se koristi kako bi se jednom riječju opisala cijela homoseksualna, biseksualna, transrodna, transseksualna i interseksualna zajednica, kao i heteroseksualne osobe koje sebe vide ili žive iznad heteroseksualnih normi tradicionalističkih patrijarhalnih sredina“
- seksualna orijentacija- „emocionalna i/ili fizička privlačnost ili naklonost koja može biti usmjerena prema osobama istog/ili drugog spola“
- homoseksualnost- „označava varijantu seksualne orijentacije osobe koja uključuje emocionalnu i seksualnu privlačnost prema osobama istog spola“
- lezbijka- „žena homoseksualne orijentacije, dakle žena koju privlače žene“
- gej- „muškarac homoseksualne orijentacije, odnosno muškarac kojeg privlače muškarci“
- spol- „skup bioloških obilježja koja dijeli osobe na samo dvije kategorije i to na temelju genitalnih i reproduktivnih funkcija: postoje ženski spol, muški spol i interseksualne osobe“
- spolni identitet- „označava vlastitu identifikaciju u fizičkom kontaktu spola: muškarac, žena ili ni jedno“
- heteroseksizam- „označava ideološki sustav koji poriče, osuđuje, stigmatizira svaku neheteroseksualnu formu ponašanja, identiteta, odnosa ili zajednice“

- homofobija- „termin koji sjedinjuje iracionalan strah, mržnju, predrasude ili diskriminaciju prema osobama homo/biseksualne orijentacije, kao i prema onim osobama koje njihova socijalna sredina percipira kao homoseksualne ili biseksualne“

Prema Žeguri (2014) u Hrvatskoj se o seksualnosti još uvijek jako malo govori i u stručnoj i u široj javnosti. Postoje mnoge praznine u domaćoj stručnoj literaturi koje se žele upotpuniti univerzalnim rješenjima i površnim savjetima utemeljenima na raznim osobnim predrasudama i uvjerenjima. Istraživanja o homoseksualnosti je još manje, budući da se do ne tako davno homoseksualnost smatrala mentalnim poremećajem. Prema Conger (1975; prema Žegura, 2014, str. 299) homoseksualnost je tek 1973. godine, prema stavu suvremene psihologije kao struke sažetom u Rezoluciji Američke psihološke organizacije, izuzeta iz klasifikacije mentalnih poremećaja zbog sljedećeg zahtjeva: „Homoseksualnost sama za sebe ne podrazumijeva oštećenja u rasuđivanju, stabilnosti, pouzdanosti i općim društvenim i radnim kapacitetima, nadalje, APA zahtijeva od svih stručnjaka u području mentalnog zdravlja da zauzmu vodeću ulogu u otklanjanju stigme mentalne bolesti koja se dugo povezivala s homoseksualnom orijentacijom“.

U posljednjih nekoliko desetljeća povećale su se mogućnosti javnog izjašnjavanja kao lezbijke ili gej muškarca, zahvaljujući stvaranju novih gledišta u svakodnevnom životu (Bell i Valentine, 1995; Valentine, 1996; prema Švab i Kuhar, 2006). Ipak i dalje postoji vrlo malo istraživanja koja se baziraju na samom ispitivanju nasilja u homoseksualnim vezama. Osim toga, kada se istraživanja i provode postoji velika tamna brojka, kao što postoji i u istraživanju nasilja u heteroseksualnim vezama. Osim što se kao i u istraživanjima nasilja u heteroseksualnim vezama mogu javiti razni problemi kao što su: suočavanje, priznanje za počinjenje nasilja, strah žrtve od počinitelja, strah od snošenja posljedica i slično; počinitelji i žrtve u homoseksualnim vezama se često suočavaju i s još jednim velikim problemom, a to je tzv. „izlazak iz ormara“ (Smith, 2016). Mnoge osobe još uvijek žive „u ormaru“ nisu spremni uključiti se u istraživanje zbog straha od mogućnosti da će netko saznati da su homoseksualne orijentacije, posebice ako se boje neprihvatanja od svojih najbližih. Proces „izlaska iz ormara“ (eng. „coming out“) nije lagan budući da uključuje priznavanje i obznanjivanje vlastite homoseksualnosti samome sebi te užoj i široj okolini (Žegura, 2006; prema Žegura, 2014). Osim toga, prema Žeguri (2014) mnoge osobe bez obzira na to što ih privlači isti spol mogu oklijevati u tome da se uopće identificiraju kao gej muškarci, lezbijke ili biseksualne osobe. Nadalje, Smith (2016) tvrdi da su mnoga prijašnja znanstvena istraživanja o nasilju u homoseksualnim odnosima sadržavala krivu terminologiju, jezik pa čak i netočna iskustva

žrtvi/počinitelja zbog raznih oblika heteroseksizma, homofobije i marginalizacije seksualnih manjina. Neki od stereotipa koji su se pojavljivali, i još se često uvijek pojavljuju, su: homoseksualnost je poremećaj, gej i biseksualni muškarci su zaraženi HIV-om, homoseksualci su feminizirani (gej muškarci) ili muškobanjasti (lezbijke), homoseksualni muškarci su pedofili i mnogi drugi (Žegura, 2014). Sve te predrasude nad homoseksualnim osobama djeluju na pojavu tamne brojke nasilja u homoseksualnim vezama. Uz spomenute, Bunker Rohrbaug (2006; prema Rollè i sur., 2018) ističe jedan od najalarmantnijih motiva, a to je da je nasilje nužno međusoban konflikt posebice kada se nasilje javlja u gej odnosima u kojima se smatra da su muškarci podjednake fizičke snage i mogu se boriti međusobno.

„Istospolno intimno partnersko nasilje“ (eng. same-sex intimate partner violence) [SSIPV] opisuje se kao psihološko, emocionalno, fizičko i seksualno zlostavljanje između dvoje intimnih partnera istog spola ili roda (Murray i sur., 2007; prema Murray i Keith Mobley, 2009). Walters i suradnici (2013; prema Smith, 2016) navode da su se istraživači tek u posljednjih nekoliko godina počeli baviti nedostacima empirijskog znanja o prevalenciji i uzrocima partnerskog nasilja među homoseksualnom, biseksualnom, transrodnom i queer populacijom tako da su takve oblike nasilja odvojili od postojećih istraživanja nasilja unutar heteroseksualnih veza. Prema Burke i Follingstad (1999; prema Tucker Halpern, Young, Waller, Martin, i Kupper, 2004) prijavljena prevalencija nasilja u homoseksualnim vezama može, kao i u heteroseksualnim vezama, može znatno varirati (od 7% do 80%) ovisno o metodologiji npr. kako je nasilje definirano i mjereno, koje se razdoblje ispituje, kako je odabran uzorak, koliki je uzorak i slično, a osim toga na procjenu nasilja može utjecati i definiranje same seksualne orijentacije. Ipak, kao najveći metodološki problem u istraživanju nasilja u homoseksualnim vezama je svakako prikupljanje reprezentativnog uzorka, budući da su čak i najveća istraživanja prilikom regrutacije ispitanika koristila pomoć homoseksualnih organizacija i slično.

Rezultati različitih istraživanja (Koss, 1990; Mahoney as cited in Lundy, 1993; Renzetti, 1992; prema Seelau i Seelau, 2005) pokazuju da između 25% i 33% homoseksualnih parova doživljava neki od oblika nasilja u partnerskoj vezi.

2.2.1. Nasilje među muškarcima u homoseksualnim odnosima

Prije nego se iznesu podaci o nasilju među muškarcima u homoseksualnim odnosima potrebno je objasniti još jedan pojam a to je „muškarci koji imaju seksualne odnose s muškarcima“ (eng. „men who have sex with men“) [MSM]. Ovaj pojam je nastao od strane istraživača javnog zdravstva tijekom epidemije HIV-a/AIDS-a kako bi se razlikovala seksualna orijentacija od seksualno rizičnog ponašanja koje povećava rizik za HIV infekciju. Izraz MSM se odnosi na sve osobe koje imaju seksualne odnose s muškarcima, tj. osim gej muškaraca i biseksualnih muškarca odnosi se i na one muškarce koji se ne identificiraju da su gej ili biseksualni, ali imaju seksualne odnose s muškarcima (Finneran i Stephenson, 2012). Kroz tekst diplomskog rada, između ostalog, prikazani će biti i rezultati vezani uz ispitanike MSM grupe budući da istoj većinski pripadaju muškarci homoseksualne orijentacije.

Prema Bunker Rohrbaugh (2006) jedan od najočiglednijih problema uzorkovanja u istraživanjima partnerskog nasilja je nedostatak istraživanja o partnerskom nasilju muškaraca u homoseksualnoj vezi. Etiologija intimnog nasilja u homoseksualnim vezama muškaraca slična etiologiji partnerskog nasilja u heteroseksualnim vezama (Cruz, 2000; Cruz i Firestone, 1998; Merrill, 1998; prema Cruz, 2003). Sukladno tome, različita istraživanja (Island i Letellier, 1991; Merrill, 1998; prema Bunker Rohrbaugh, 2006) navode slične karakteristike muških počinitelja nasilja u homoseksualnoj i heteroseksualnoj vezi, a to su osjetljiv identitet i temeljna ovisnost koji su prikriveni bujnom i rigidnom neovisnošću iza koje se nalaze potisnute emocije, ugrožena intimnost te strah od napuštanja i doživljavanja događaja izvan njihove kontrole. Cruz i Firestone (1998; prema Cruz, 2003) navode kako i gej muškarci koji su ispitivani opisuju partnersko nasilje u heteroseksualnim odnosima sličnim kao partnersko nasilje u homoseksualnim odnosima među muškarcima, s naglaskom na moći i kontroli. Također, navode da su razlozi nasilja u homoseksualnim vezama muškaraca najčešće ljubomora, kontrola i internalizirana homofobija. Osim toga, Cruz i Peralta (2001; prema Cruz, 2003) dodaju kako su ispitanici u njihovom istraživanju pokazali kako alkohol i droga imaju također bitnu ulogu u pojavi nasilja u homoseksualnim vezama između muškaraca. Island i Letellier (1991; prema Cruz, 2003) procjenjuju da će 1 od 5 gej muškaraca doživjeti nasilje od strane partnera. Cruz (2003) se ne slaže s time i tvrdi da je to nemoguće točno procijeniti iz mnogih razloga. Prvi razlog je nepostojanje potpore za gej muškarce koji su žrtve partnerskog nasilja, koji zbog tog razloga vrlo moguće neće niti prijaviti nasilje. Sljedeći razlog je vezan uz postojanje opasnosti za vlastitu sigurnost prilikom prijavljivanja nasilja službenicima zbog

raznih oblika heteroseksizma i homofobije. Posljednji razlog je vezan uz neprepoznavanje nasilnog ponašanja od strane žrtve. Gej muškarcima je ponekad intimno nasilje teže prepoznati kao zlostavljajuće ponašanje, budući da partnerov način ponašanja mogu smatrati spolno-tipičnim ponašanjem, odnosno smatrati da je izražavanje agresije fizičkim ozljeđivanjem normalan obrazac ponašanja za muškarca.

Istraživanja nasilja među muškarcima u homoseksualnoj vezi često se provode s puno manjim brojem ispitanika nego što se provode ostala istraživanja partnerskog nasilja. U skladu s tim ponekad je teško pronaći u potpunosti reprezentativan uzorak, jer postoji mogućnost da velik broj muškaraca koji upravo doživljavaju nasilje uopće ne želi ili se boji sudjelovati u istraživanju. Bryant and Demian (1994, prema Bunker Rohrbaugh, 2006) su prije 25 godina proveli istraživanje na 506 muških gej parova kako bi ispitali postotak partnerskog nasilja u njihovim vezama. Od ukupnog broja, 11% ih je izjavilo da je doživjelo nasilje u vezi. Rezultati istraživanja Waldner-Haugrud, Vaden Gratch i Magruder (1997), provedenog na uzorku od 165 gej muškarca i 118 lezbijki, pokazali su nešto veću prevalenciju nasilja u homoseksualnim vezama muškaraca, odnosno da je 29,7% muškaraca doživjelo nasilje od strane svog partnera. Osim toga, ispitivanjem gej muškaraca o doživljavanju partnerskog nasilja tijekom života Goldberg i suradnici (2013; prema Brown i Herman, 2015) su pronašli da je nasilje doživjelo 26,9% gej muškaraca, a Walters i suradnici (2013; prema Brown i Herman, 2015) 25,2% gej muškaraca. Prema Donovan, Hester, Holmes i McCarry (2006) neki od pripadnika gej populacije su doživjeli zlostavljajuće prve homoseksualne veze sa starijim muškarcima. Kao razloge najčešće su naveli da nisu znali kako se točno ponašati u vezi ili nisu zapravo ni sami znali što točno žele u vezi kako bi se mogli oduprijeti nasilju kojeg su pretrpjeli.

Psihičko nasilje

Pantalone i suradnici (2012) su proveli istraživanje partnerskog nasilja nad populacijom muškaraca (MSM). Rezultati istraživanja su pokazali da je u posljednjoj godini 50,6% ispitanika doživjelo psihičko nasilje od strane partnera, dok je tijekom života čak 73,2% doživjelo psihičko nasilje od strane partnera. Ovime su istaknuli da je upravo psihičko nasilje bilo najčešće doživljavano nasilje u vezi. Greenwood i suradnici (2002; prema Pantalone i sur., 2012) ističu da su muškarci (MSM) koji su HIV pozitivni 1,5 puta češće doživjeli psihičko nasilje od strane partnera u posljednjih pet godina od muškaraca (MSM) koji su HIV negativni. Houston i McKirnan (2007) su također istraživali partnersko nasilje nad populacijom

muškaraca koji su u posljednjih 6 mjeseci imali seksualne odnose s muškarcima (MSM). Rezultati su pokazali da je tijekom života njih 20,6% doživjelo verbalno nasilje od partnera. Istražujući partnersko nasilje u homoseksualnim vezama, Turell (2000; prema Craft i Serovich, (2005) navodi da je 83% gej muškaraca izjavilo da su bili žrtva emocionalnog zlostavljanja od strane partnera. Craft i Serovich (2005) su istraživali partnersko nasilje nad uzorkom gej muškaraca koji su pozitivni na HIV. Rezultati su pokazali da je 78,4 % muškaraca izjavilo da je izvršilo psihičko nasilje nad svojim partnerom i njih 72,5% je izjavilo da je doživjelo psihičko nasilje od strane partnera.

Fizičko nasilje

Moore i Bundy (1983; prema Cruz, 2003) su proveli jedno od starijih istraživanja nasilja među muškarcima u homoseksualnoj vezi. Od ukupno 156 ispitanika, 86% je doživjelo istospolno nasilje od strane prijatelja, partnera ili cimera. Najčešći oblici nasilja su bili udaranje, šutiranje, prepadi i ugrizi. Istražujući oblike nasilja u homoseksualnoj vezi muškaraca na uzorku od 52 gej muškarca, Merrill i Wolfe (2000; Cruz, 2003) su dobili rezultate koji su pokazali da su najčešće doživljeni oblici nasilja bili: guranje ili hvatanje (79%), ograničavanje ili blokiranje izlaza (77%), lupanje i udaranje rukama ili šakama (64%) i šamaranje (54%). Najčešći razlozi ostajanja u vezi bili su: nadanje promjeni, ljubav, strah, usamljenost, nedostatak pomoći, odanost i nedostatak znanja o partnerskom nasilju. Greenwood, Relf, Huang, Pollack, Canchola i Catania (2002; prema Cameron, 2003) su telefonski nasumično intervjuirali 2881 muškarca za koje se znalo da su homoseksualne orijentacije budući da su živjeli u „gej getima“ u San Franciscu, Los Angelesu, Chicagu i New Yorku. Rezultati su pokazali da je u posljednjih 5 godina 22% gej muškaraca doživjelo fizičko zlostavljanje. U partnerskim vezama često dolazi do uzajamnog nasilja, tj. partneri su istovremeno i žrtve ali i počinitelji. Rezultati istraživanja (Merrill, 1998; Merrill i Wolfe, 2000; prema Bunker Rohrbaugh, 2006) pokazali su da od 52 žrtve gej i biseksualnih muškaraca, njih 58% izjavljuje da se fizički obranilo i uzvratilo nasilje nakon fizičkog napada od strane svog partnera. Istraživanjem muškaraca koji pripadaju MSM grupi, Pantalone i suradnici (2012) su dobili rezultate da je u posljednjoj godini fizičko nasilje doživjelo 19% muškaraca; tijekom života 38,1% muškaraca. Istraživanjem partnerskog nasilja nad muškarcima (MSM), Houston i McKirnan (2007) su dobili rezultate da je tijekom života 19.2% ispitanika doživjelo fizičko nasilje. Prema Burkeu i Follingstadu (1999; prema Craft i Serovich, 2005) 11% muškaraca je

doživjelo fizičko nasilje od strane svog partnera, što je znatno različito podacima koje iznose Merrill i Wolfe (2000; prema Craft i Serovich) koji navode da je 87% muškaraca doživjelo jedan od oblika fizičko partnerskog nasilja. Turell (2000; prema Craft i Serovich, 2005) navodi konkretne podatke samo za gej muškarce i ističe da je prema njegovim rezultatima 44% gej muškaraca doživjelo fizičko partnersko nasilje.

Seksualno nasilje

Prema rezultatima istraživanja Toro- Alfonsa (1999; prema Brown i Herman, 2015) 16% lezbijki i gej muškaraca su doživjeli seksualno nasilje. Greenwood i suradnici (2002; prema Cameron, 2003) ističu da je u proteklih pet godina 5,1% gej muškaraca je doživjelo silovanje. Osim toga, prema rezultatima upitnika NISVS-a za razdoblje od 2010. do 2012., većina muških žrtvi silovanja ili pokušaja silovanja (86,5%) je izjavila kako su njihovi počinitelji bili muškarci (Smith i sur., 2017). Greenwood i suradnici (2002; prema Pantalone i sur., 2012) su istraživali partnersko nasilje kod muškarca (MSM) te su dobili rezultate da je 5% muškaraca doživjelo seksualno nasilje u proteklih 5 godina. Prema Pantaloneu i suradnicima (2012) u posljednjoj godini seksualno nasilje je doživjelo 17,3% muškaraca (MSM); tijekom života 30,4% muškaraca (MSM). Prema Houstonu i McKirnanu (2007) 18,5% muškaraca (MSM) je tijekom života bilo žrtvom seksualnog nasilja. Prema rezultatima istraživanja Heintza i Melendeza (2006) 41% muškaraca (MSM) je bilo prisiljeno na seksualni odnos s partnerom i 10% prisiljeno od strane partnera na seksualni odnos s drugom osobom. Osim toga, Merrill i Wolfe (2000; prema Craft i Serovich, 2005) su istraživanjem gej muškaraca, žrtava partnerskog nasilja, dobili podatke da ih je čak 73% doživjelo neki oblik seksualnog nasilja. Prema rezultatima istraživanja Turella (2000; prema Craft i Serovich, 2005) 13% gej muškaraca je doživjelo seksualno nasilje od strane partnera. Istražujući partnersko nasilje u LGB populaciji, Barrett i Pierre (2013) su dobili podatke da je fizičko i/ili seksualno nasilje doživjelo 20,4% ispitanika, od čega je 26,4% gej muškaraca. Istražujući partnersko nasilje nad uzorkom gej muškaraca pozitivnih na HIV, Craft i Serovich (2005) su dobili podatke da je 27,5% gej muškaraca vršilo seksualnu prisilu nad svojim partnerom te njih 33,3% doživjelo seksualnu prisilu od strane partnera.

Ekonomsko nasilje

Prilikom proučavanja literature, pronađeno je samo jedno istraživanje koje daje podatke o ekonomskom partnerskom nasilju među muškarcima. Turell (2000; prema Craft i Serovich (2005) je istraživao partnersko nasilje kod homoseksualnih osoba i između ostalog dobio podatke i za ekonomsko zlostavljanje. Rezultati su pokazali da je čak 37% gej muškaraca doživjelo financijsko tj. ekonomsko nasilje.

Unatoč sve većem broju istraživanja nasilja među muškarcima u homoseksualnoj vezi, još uvijek je vidljiv veliki nedostatak istih. Mnogo je razloga zbog kojih se ovakav tip nasilja ne istražuje često, a jedan od možda najvećih je upravo prikupljanje reprezentativnog uzorka. Bez obzira doživljavaju li nasilje ili ne, gej muškarci često ne žele sudjelovati u istraživanjima zbog straha da će njihova seksualna orijentacija biti javno izložena. Nadalje, još jedan razlog zbog kojeg postoji manjak istraživanja su razni stereotipovi kod istraživača kao što su: homofobija, krive pretpostavke da osobe u gay vezi žele nasilje i slično. Upravo ovakve predrasude bi trebalo pobiti rezultatima istraživanja gej parova koji bi osvijestili stručnjake na potrebnu prevenciju ovog problema. Nadalje, kako bi što više ispitanika sudjelovalo, valjalo bi pri uzorkovanju obratiti više pažnju na anonimnost. Primjerice, moguće je da bi se više ispitanika uključilo ako bi se provodili online upitnici u kojima je garantirana diskrecija.

2.2.2. Nasilje među ženama u homoseksualnim odnosima

Kako bi se mogli iznijeti podaci o nasilju među ženama u homoseksualnim odnosima potrebno je dodatno objasniti i pojam „žene koje imaju seksualne odnose sa ženama“ (eng. women who have sex with women) [WSW]. Ovaj pojam se odnosi na žene koje se ne identificiraju kao lezbijke ili biseksualke, no imaju seksualne odnose s drugim ženama (Heintz i Melendez, 2006). S obzirom na prethodno kroz tekst diplomskog rada prikazani će biti i rezultati vezani uz ispitanike WSW grupe budući da istoj većinski pripadaju žene homoseksualne orijentacije.

Mnogo je istraživanja (npr. Smith i sur., 2017, Carado i sur., 1996: prema Balić, Divanović, Ricijaš, 2001) koja objašnjavaju pojavu nasilja muškarca nad ženom u partnerskoj vezi, što je u suprotnosti s brojem istraživanja nasilja žene nad ženom u homoseksualnoj vezi tj. takvih istraživanja ima puno manje. Brand i Kidd (1986) ističu da se istraživanja većinom fokusiraju na muškarce kao zlostavljače, zbog čega velik broj dokaza o zlostavljanju od strane žena bude ignoriran. Nadalje, govore kako ovakvi podaci nisu začuđujući s obzirom na to da se u društvu često potiče fizička agresivnost muškarca i prihvaća kao norma muškog ponašanja. Suprotno tome, ženska fizička agresivnost se češće obeshrabruje te smatra neprihvatljivim ponašanjem žene. Ostali razlozi nedostatka istraživanja su duga povijest nasilja prema homoseksualcima i krivo sagledavanje tradicionalne uloge žena kao nenasilne, odnosno kriva pretpostavka kako žena ne može uopće biti nasilna ili ne može biti toliko nasilna da bi nanijela bol drugoj osobi (Gilbert, 2002; Girshick, 2002; Hassouneh i Glass, 2008; Little i Terrance, 2010; prema Smith, 2016). Johnson (1995, 2006; prema Smith, 2016) navodi kako su heteroseksualni odnosi povijesno karakterizirani kao odnosi u kojem je muškarac taj koji ima kontrolu. U skladu s tim u čestim istraživanjima o nasilju među partnerima u fokusu je bilo istraživanje muškarca kao jedinog mogućeg počinitelja partnerskog nasilja zbog svojih heteronormativnih karakterizacija (maskulinitet, dominacija i slično), što označava smanjeni interes za istraživanje homoseksualnog partnerskog nasilja među ženama (Renzetti, 1992; Ristock, 2002, 2011; prema Smith, 2016). Vjerovalo se u politiku „tipičnog počinitelja“ i „tipične žrtve“ u kojoj se muškarac gotovo uvijek gledao kao počinitelj, a žena kao žrtva. (VanNatta, 2005; prema Smith, 2016). Osim toga, kada su se istraživanja usmjerila više na partnersko nasilje među ženama u homoseksualnim odnosima prvenstveno su gledali ženu počiniteljicu kao osobu koja ima muške osobine, budući da se vjerovalo u stereotip da u istospolnoj vezi među ženama, jedna žena „glumi“ muškarca, a druga ženu. (Spaulding, 1999;

prema Smith, 2016). Ovaj stereotip potječe od pretpostavke da i u homoseksualnoj vezi među ženama mora postojati muška dominacija (Laird, 1999; Spaulding, 1999; prema Smith, 2016).

Lezbijke koje čine nasilje u partnerskim vezama su često okarakterizirane kao pretjerano emocionalno ovisne i kao one koje osjećaju nelagodu u fizičkoj i emocionalnoj intimnosti. Kao i heteroseksualni muškarci često imaju strah od napuštanja pa osjećaju prijetnju ako njihova partnerica želi biti samostalna. One koriste nasilje kako bi držale razmak između sebe i partnerice te kako bi se udaljile od partnerice prije nego ih partnerica odbije. Često artikuliraju, šarmantne su i manipuliraju u javnosti pa mogu stvoriti mišljenje kod stručnjaka da su upravo žrtve krive za njihovo nasilno ponašanje. Budući da se osjećaju bespomoćnima, nasilje koriste upravo za moć i kontrolu te dominaciju u partnerskom odnosu. (Miller i sur., 2001; Renzetti, 1992; Poorman i Seelau, 2001; prema Bunker Rohrbaugh, 2006).

Walters i suradnici (2013; prema Smith, 2016) ističu rezultate NISVS-a iz 2010. prema kojima je čak 43% lezbijki u posljednjih pet godina najmanje jednom iskusilo silovanje, uhođenje i/ili fizičko nasilje od strane intimnog partnera. Osim toga, rezultati su pokazali da biseksualke doživljavaju veću stopu partnerskog nasilja (61%) u usporedbi s lezbijkama i heteroseksualnim ženama, s tim da ih je 2/3 izjavilo da doživljava samo nasilje od strane partnerice. Prema Ristocku (2002; prema Donovan i sur., 2006) prve lezbijske veze imaju najveći rizik od nasilja. Donovan i suradnici (2006) se slažu s time, navodeći da bi razlozi tome mogli biti: ulaganje napora osobe za opstanak veze kao potvrda njegovog identiteta i pripadnosti, nedostatak samopouzdanja i znanja o tome što je dozvoljeno u istospolnoj vezi, nedostatak uklopljenosti u LGBT zajednicu u kojoj bi mogli potražiti pomoć i savijete. Kao što je spomenuto i kod nasilja među muškarcima u homoseksualnoj vezi i kod lezbijki se pojavljuju slučajevi uzajamnog nasilja. Renzetti (1992; prema Bunker Rohrbaugh, 2006) je pronašla da je od ukupno 100 ispitanica homoseksualne orijentacije u njenom uzorku njih 78% se obranilo ili uzvratilo napad partnerici. Marrujo i Kreger (1996; prema Bunker Rohrbaugh (2006) su proveli reprezentativnije istraživanje nad lezbijkama koje su bile na tretmanu zbog počinjenja ili doživljavanja nasilja u vezi te pronašli da je njih 34% uzvratilo napad partnerici.

Prema rezultatima njihovog istraživanja, Waldner-Haugrud i suradnici (1997) navode da će lezbijke vjerojatnije biti klasificirane kao žrtve ili zlostavljačice nasilja u vezi nasuprot gej muškaraca, da će vjerojatnije prijaviti djelo guranja ili će činiti djelo guranja nego gej muškarci te da izjavljuju veći broj različitih oblika zlostavljanja nego gej muškarci. Ipak, nisu pronađene razlike između lezbijskih i gej parova s obzirom na ozbiljnost zlostavljanja. Razlozi ovakvih

rezultata mogu biti zbog činjenice da gej muškarci često ne žele priznati da doživljavaju fizičko zlostavljanje od strane svojih partnera zbog različitih oblika stigmatizacija od strane društva (Steinmetz i Lucca, 1988; prema Waldner-Haugrud i sur., 1997).

Kao i među muškarcima u homoseksualnim odnosima, rezultati istraživanja partnerskog nasilja među ženama u homoseksualnim odnosima se najčešće prikazuju kao ukupna, tj. rjeđe se provode konkretno istraživanja po vrstama nasilja (psihičko, fizičko, seksualno i ekonomsko). Uz to, rezultati za gej muškarce i lezbijke se često prikazuju kao skupni rezultati odnosno prevalencija IPV-a u homoseksualnim odnosima se većinski prikazuje generalno.

Psihičko nasilje

Renzetti (1992; prema Bunker Rohrbaugh, 2006) je proučavala 100 lezbijki koje su se deklarirale kao „pretučene žene“ (eng. „battered woman“). Ukupno 11% ispitanica je iskazalo da je doživjelo samo psihološko nasilje, a njih čak 87% da su doživjele i psihičko i fizičko nasilje. Eaton i suradnici (2008) su istraživali nasilje među ženama u homoseksualnom odnosu. Rezultati su pokazali da je 44% lezbijki doživjelo jedan oblik nasilja, od čega je njih 50% doživjelo verbalno nasilje te 33% prijetnje fizičkim nasiljem.

Fizičko nasilje

Brand i Kidd (1986; prema Waldner-Haugrud i sur., 1997) proveli su jedno od prvih istraživanja nasilja u lezbijkim vezama. Od ukupno 55 ispitanica, 30% njih je izjavilo da je tijekom veze doživjelo fizičko nasilje. Nadalje, rezultati istraživanja Lie i Gentlewarrior (1991) provedeni na uzorku od 1099 lezbijki pokazali su da je čak 52% njih izjavilo o fizičkom zlostavljanju u vezi. Rezultati istraživanja Goldberga i suradnika (2013; prema Brown i Herman, 2015) pokazuju da je tijekom života 31,9% lezbijki i u prethodnoj godini 10,2% lezbijki doživjelo nasilje (udaranje, šamaranje, guranje, šutiranje ili dr. fizičko ozljeđivanje) od strane supruga, supruge, dečka, djevojke ili druge osobe s kojim su bili u vezi. Uz već spomenute podatke u prethodnom odlomku, Renzetti (1992; prema Bunker Rohrbaugh, 2006) je istaknula i podatke lezbijki koje su doživjele isključivo fizičko nasilje. Ističe kako je 8% lezbijki navelo da su doživjele jedan ili dva slučaja fizičkog nasilja. Od vrsta fizičkog nasilja najčešće su doživjele: guranje (75%), udaranje šakom ili šamar (65%), grebanje ili udaranje lica, grudi i genitalija (48%), bacanje stvari na žrtvu (44%). S obzirom na vrste fizičkog nasilja

koje su počinjene nad ženama, smatra se da lezbijke koje se deklariraju kao „pretučene žene“ doživljavaju blaže oblike fizičkog nasilja. Istražujući partnersko nasilje među ženama u istospolnim vezama, Eaton i suradnici (2008) su dobili rezultate da je ukupno 44% lezbijki doživjelo jedan od oblika partnerskog nasilja, od čega je njih 39% doživjelo fizičko nasilje.

Seksualno nasilje

Toro- Alfonso (1999; prema Brown i Herman, 2015) je istraživao partnersko nasilje u homoseksualnim vezama. Njegovi rezultati su pokazali da je 16% lezbijki i gej muškaraca doživjelo seksualno nasilje. Rezultati istraživanja Donovan i suradnika (2006) pokazuju da je seksualnost ta koja se često koristila kao oblik kontrole partnera, pogotovo u lezbijskim vezama. Najčešći oblici korištenja seksualnosti u vidu kontrole bili su: optužbe da žrtva nije zapravo homoseksualne orijentacije, isticanje da osoba ne može reći javno za njihovu vezu zato što druga osoba još nije rekla za svoju orijentaciju, omalovažavanje u seksualnom pogledu i pokazivanje ljubomore. Nadalje, rezultati istraživanja Heintza i Melendeza (2006) pokazuju da je 45% žena bilo prisiljeno na seksualni odnos s partnericom Barrett i Pierre (2013) su istraživali partnersko nasilje u LGB populaciji te dobili podatke da je fizičko i/ili seksualno nasilje doživjelo 20,4% ispitanika, od čega je 19,6% lezbijki. Kao i u svakom obliku nasilja, žrtve partnerskog nasilja među lezbijkama također mogu doživjeti teške posljedice. Rezultati istraživanja Harolda i suradnika (1979; prema Brand i Kidd, 1986) pokazali su da je od 103 ispitanice homoseksualne orijentacije, njih 8 izjavilo da je doživjelo neku vrstu seksualnog nasilja, od kojih je njih 5 doživjelo srednje ozbiljne ili vrlo ozbiljne posljedice.

Ekonomsko nasilje

Nisu pronađena istraživanja o ekonomskom nasilju među ženama u homoseksualnim odnosima.

3. RIZIČNI ČIMBENICI ZA NASILJE U PARTNERSKIM ODNOSIMA

Istraživanja partnerskog nasilja mnogo češće proučavaju rizične čimbenike za počinjenje, nego što ispituju rizične čimbenike za izloženost partnerskom nasilju. Sesar i Dodaj (2014) ističu kako počinitelji nasilja nisu homogena skupina i da postoji širok raspon čimbenika rizika za nasilno ponašanje. Prema WHO (2010) rizični čimbenici povećavaju vjerojatnost da neka osoba postane počinitelj i/ili žrtva partnerskog nasilja te bi s toga preventivne snage trebale biti usmjerene na njihovu redukciju. Bitno je napomenuti da se prilikom proučavanja literature autorica ovog diplomskog rada većinski susrela s radovima koji nisu specificirali odnose li se rizični čimbenici samo na nasilje u heteroseksualnim ili i na nasilje u homoseksualnim vezama. S obzirom na to naglašeni su pronađeni rizični čimbenici koji se točno ističu za homoseksualnu orijentaciju. U skladu s prethodnim slijedi prikaz obaju rizičnih čimbenika za počinjenje nasilja u partnerskim odnosima.

3.1. RIZIČNI ČIMBENICI ZA POČINJENJE NASILJA U PARTNERSKIM ODNOSIMA

Postoji zaista mnogo individualnih rizičnih čimbenika koji mogu potaknuti počinjenje nasilja u partnerskim odnosima. Sesar i Dodaj (2014) napominju da je pri izdvajanju rizičnih čimbenika najbitnije obratiti pažnju na sljedeće:

- demografske varijable
- osobnu povijest počinitelja
- karakteristike počinitelja ili psihološke varijable
- konzumiranje alkohola
- konzumiranje marihuane
- religioznost

Prva demografska varijabla koja se ističe pri proučavanju partnerskog nasilja je svakako obrazovanje. Niže razine obrazovanja su svakako povezane s nasiljem i mogu biti rizični čimbenik i za počinjenje i za izloženost (Ackerson i sur., 2008; Boy i Kulczycki, 2008; Boyle

i sur., 2009; Brown i sur., 2006; Chan, 2009; Dalal, Rahman i Jansson, 2009; Gage, 2006; Jeyaseelan i sur., 2004; Johnson i Das, 2009; Koenig i sur., 2006, Martin, Taft i Resick, 2007; Tang i Lai, 2008; prema WHO, 2010). Rezultati istraživanja O'Leary i Curley (1986; prema Sesar i Dodaj, 2014) pokazuju kako je niža razina obrazovanja muškaraca jedan od čimbenika rizika za tjelesno zlostavljanje. Suprotno tome, istraživanja Babocka i suradnika (1993; prema Sesar i Dodaj, 2014) i Leonard i Blane (1992; prema Sesar i Dodaj, 2014) ne pokazuju značajnu povezanost obrazovanja počinitelja i tjelesnog zlostavljanja partnerice. Sljedeća demografska varijabla koja se prikazala bitnom je dob. Autorice Sesar i Dodaj (2014) navode kako mlađa dob partnera povećava rizik za sudjelovanje u tjelesnom zlostavljanju partnerice. Black i suradnici (2001; prema WHO, 2010) ističu da se upravo mlađa dob muškaraca pokazala značajnim rizičnim faktorom za činjenje fizičkog nasilja. Razlike u zaposlenosti između žene i muškarca u vezi se nisu pokazale značajnim čimbenikom za tjelesno zlostavljanje od strane muškaraca, iako su prema Schumaheru i suradnicima (2001; prema Sesar i Dodaj, 2014) niža primanja partnera povezana s porastom tjelesnog nasilja. Vezano za psihološko nasilje u partnerskim odnosima, rezultati su drugačiji i međusobno neusklađeni. Istraživanje Hotalinga i Sugarmana (1990; prema Sesar i Dodaj, 2014) obuhvatilo je ispitivanje sljedećih varijabli: zanimanje muškarca, prihode muškarca i prihode obitelji. Nijedna od varijabli nije se pokazala statistički značajnim čimbenikom rizika za psihološko nasilje. Suprotno tome istraživanjem Sagrestana i suradnika (1999; prema Sesar i Dodaj, 2014) utvrđeno je da je prihod muškarca u značajnoj negativnoj korelaciji sa psihološkom agresijom ($r=-0,31$), dok prihodi supruge nisu. Rezultati istraživanja Homunga i suradnika (1981; prema Sesar i Dodaj, 2014) pokazali su da je obrazovanje muškarca i žena statistički značajno povezano sa psihološkom agresijom muškaraca te da je veća učestalost zlostavljanja bila kod parova kod kojih su oba partnera imala više obrazovanje. Osim toga, dobiveni su podaci i o tome da su žene koje su bile zaposlene izvan obiteljskog doma bile pod većim rizikom za izloženost agresivnom ponašanju nego žene koje su radile u kući. Rezultati istraživanja Babocka i suradnika (1993; prema Sesar i Dodaj, 2014) pokazuju drugačije rezultate, tj. razlike između partnera u prihodima, obrazovanju i zaposlenju ne pokazuju statistički značajno povezanima s rezultatima na ljestvicama psihološke agresije kod muškaraca. Kao moguću posljedicu nedosljednosti rezultata, autorice Sesar i Dodaj (2014) navode razlike u metodološkim karakteristikama provedenih istraživanja.

Druga varijabla koju su istaknule autorice Sesar i Dodaj (2014) je osobna povijest počinitelja, gdje su se izloženost zlostavljanja u djetinjstvu i svjedočenje nasilju u obitelji pokazali kao jedni od mogućih čimbenika za nasilno ponašanje u partnerskim vezama.

McKenry i suradnici (2006) navode da je svjedočenje ili doživljavanje nasilja u obitelji kao dijete, počinitelja naučilo agresivnom mehanizmu za rješavanje sukoba. Sumiranjem dokaza 10 studija, Gil- Gonzalez i sur. (2007; prema WHO, 2010) zaključuje da je kod muškaraca izloženost nasilju u djetinjstvu povećala vjerojatnost za činjenje partnerskog nasilja za tri do četiri puta pri usporedbi s muškarcima koji nisu bili izloženi nasilju u djetinjstvu. Rezultati istraživanja McKinneyja i suradnika (2009; prema Sesar i Dodaj, 2014) pokazali su da su muškarci koji su bili izloženi tjelesnom zlostavljanju u djetinjstvu imali povećani rizik da psihološki zlostavljaju svoje partnerice te da su muškarci koji su bili izloženi tjelesnom zlostavljanju i/ili koji su svjedočili nasilju u obitelji imali su povećani rizik za recipročno partnersko nasilje. Nadalje, istim istraživanjem utvrđeno je i da su žene koje su svjedočile psihološkom i tjelesnom nasilju u obitelji imale povećani rizik za zlostavljanje svojih partnera te da su žene koje su bile izložene bilo kojem obliku zlostavljanja u obitelji bile su pod povećanim rizikom za recipročno nasilje u partnerskim vezama. Osim toga, Ehrensaft i suradnici (2003; prema Capaldi, Knoble, Wu Shortt i Kim, 2012) su otkrili da izrazito asertivno kažnjavanje u djetinjstvu također može posredovati činjenju partnerskog nasilja u odrasloj dobi. Prema Dutton i suradnici (1996; prema Sesar i Dodaj, 2014) izloženost verbalnom i psihološkom zlostavljanju u djetinjstvu povezana je s tjelesnim zlostavljanjem partnera u intimnim vezama. Dutton (1998) dvije godine kasnije nudi socijalno objašnjenje partnerskog nasilja kod dječaka. Budući da djeca često uče prema modelu, dječaci koji su u djetinjstvu promatrali nasilje kod svojih roditelja su vrlo vjerojatno isto zapamtili kao jedan od načina kako se nositi sa stresnom situacijom. Moguće je da u odrasloj dobi na takav način u partnerskim vezama rješavaju prepirke ili konflikte budući da je to jedini način na koji znaju isto riješiti. Osim toga, različiti oblici kažnjavanja, kao što su ograničavanja ili zabrane od strane roditelja također povećavaju rizik za kasnije tjelesno zlostavljanje partnera (Lipsky, Caetano, Field i Larkin 2005; prema Sesar i Dodaj, 2014). S time se slaže i Jacobson (1992; prema Middleton-Moz i Lee Zawadski, 2003) koji tvrdi da nasilništvo u djetinjstvu može biti povezano s činjenjem nasilja u odrasloj dobi. Navodi kako su istraživanja pokazala da je nasilništvo u mlađoj dobi povezano s emocionalnim i ponekad fizičkim zlostavljanjem u vezi. Maslić Seršić (2010) isto spominje transgeneracijsko nasilje. Navodi da djeca koja su svjedočila nasilju nad majkom postaju kolateralne žrtve i pokazuju povećanu vjerojatnost da će doživljena iskustva ponoviti u kasnijem životu. Nadalje, Middleton-Moz i Lee Zawadski ističu kako nasilnici potječu iz disfunkcionalnih sredina. Napominju da si je većina nasilnika u djetinjstvu obećala da nikad neće postati nasilnici poput svojih odgojitelja, da bi poslije otkrili da su im poznate veze i optužbe na račun partnera. Ipak postoje i istraživanja koja nisu otkrila

povezanost između doživljavanja nasilja u djetinjstvu i činjenja nasilja u odrasloj dobi. Primjer toga je istraživanje Sugarman i Hotaling (1989; prema Sesar i Dodaj, 2014) kojim nije utvrđena povezanost između svjedočenja nasilju u obitelji i izloženosti zlostavljanju u djetinjstvu od strane roditelja s nasiljem u partnerskim vezama. Slično tome, istraživanjem Avakame (1998; prema Sesar i Dodaj, 2014) utvrđeno da je tjelesno zlostavljanje od strane oca čimbenik rizika za psihološku agresiju usmjerenu prema partnerici, ali rezultati nisu pokazali povezanost između svjedočenja nasilju, agresivnog ponašanja majke i partnerskog nasilja. Nadalje, McKenry i suradnici (2006) dodaju da roditeljska homofobija može biti jedan od rizičnih čimbenika za nasilje u istospolnim vezama. Unatoč ovim neusklađenim istraživanjima, Sesar i Dodaj (2014) navode da je kod nasilnih u odnosu na nenasilne partnere utvrđena dva puta veća učestalost tjelesnog zlostavljanja, spolnog i emocionalnog zlostavljanja te svjedočenja nasilju u obitelji u djetinjstvu, što vodi do zaključka da su nepovoljne obiteljske okolnosti značajno češće u obiteljima počinitelja nasilja u partnerskim vezama.

Sljedeća skupina varijabli koju je bitno istaknuti su karakteristike počinitelja, odnosno psihološke varijable. Burke i Follingstad (1999; prema Mc Kenry i sur., 2006) navode kako su gej muškarci i lezbijke prema svojim osobinama ličnosti koje potiču agresivno ponašanje slični heteroseksualnim muškarcima. Prema Danielsonu i suradnicima (1998; prema Sesar i Dodaj, 2014) poremećaji osobnosti i drugi oblici psihopatologije, kao što su depresija i konzumacija alkohola i droga, pokazali su se statistički značajnim prediktorima partnerskog nasilja. Rezultati istraživanja Duttona i Starzomskog (1993; prema Sesar i Dodaj, 2014) pokazuju da je rizik za tjelesno zlostavljanje i antisocijalni poremećaj ličnosti. Prema nekoliko istraživanja (Abbey i sur., 2004; Chan, 2009; Marshall, Panuzio i Taft, 2005; prema WHO, 2010) osobe kod kojih su se pronašle karakteristike kao što su nedostatak empatije i impulzivnost su u većem riziku za nepoštivanje socijalnih normi, a s tim i češće izražavaju svoju agresivnost koja može rezultirati činjenjem partnerskog nasilja. Autori Babock i suradnici (1993; prema Sesar i Dodaj, 2014) iznose da su verbalne vještine partnera povezane s učestalijim psihološkim nasiljem partnera prema partnerici. Osim toga, White i Widom (2003; prema Capaldi, Knoble, Wu Shortt i Kim, 2012) su pronašli podatke da rana agresivnost, antisocijalni poremećaj ličnosti i hostilnost mogu biti značajan prediktor partnerskog nasilja. Ono što je zanimljivo je da nije pronađena povezanost između percepcije muškarca o njegovoj moći i psihološke agresije (Sagrestano, Heavey i Christenson, 1999; prema Sesar i Dodaj, 2014) što je suprotno onome što navodi Ajduković (2004) koja napominje da nasilje primarno proizlazi iz potrebe za kontrolom i moći te neodgovarajućih uvjerenja o partnerskim odnosima, a tek je manjim

dijelom rezultat smanjene mogućnosti kontrole srdžbe. Osim navedenog, kod gej muškaraca i lezbijki „muževnost/muškost“ (eng. masculinity) se istaknula kao mogući rizični čimbenik. Što se više identificiraju kao muževni, gej muškarac i lezbijka su u većem riziku da postanu nasilni u vezi (McConaghy i Zamir, 1995; prema Mc Kenry i sur., 2006). McKenry i suradnici su također pronašli „muževnost/muškost“ kao mogući rizični čimbenik u homoseksualnim vezama s obzirom da su počinitelji/počiniteljice iskazali značajno veće rezultate nego oni koji nisu počinili partnersko nasilje. Nadalje, McKenry i suradnici (2006) ističu da osjećaj nedostatka moći i kontrole u homoseksualnim vezama također mogu biti jedan od rizičnih čimbenika za partnersko nasilje. Nedostatak osjećaja kontrole u homoseksualnoj vezi može se javljati zbog emocionalne ovisnosti i pretjerane vezanosti/privrženosti partneru (Lockhart i sur., 1994; Dutton, 1998; prema McKenry i sur., 2006). Iz svega prethodno navedenog, može se zaključiti da zasigurno postoji povezanost između različitih oblika psihopatologije i poremećaja osobnosti s partnerskim nasiljem, točnije oni svakako mogu biti jedan od prediktora.

Istraživanja o prekomjernoj konzumaciji alkohola kao mogućeg prediktora nasilnog ponašanja u partnerskim vezama su jako konzistentna. Veliki broj istraživanja (Abrahams i sur., 2004; Dalal, Rahman i Jansson, 2009; Flake, 2005; Gage, 2006; Gil-Gonzalez i sur., 2006; Johnson i Das, 2009; Koenig i sur., 2004; Marshall, Panuzio i Taft, 2005; Martin, Taft i Resick, 2007; Ramiro, Hassan i Peedicayil, 2004; Tang i Lai, 2008; Testa, 2004; prema WHO, 2010) snažno povezuje štetnu uporabu alkohola s činjenjem partnerskog nasilja. Foran i O’Leary (2008; prema Sesar i Dodaj, 2014) navode da je bitno napomenuti kako još uvijek postoje otpori u prihvaćanju povezanosti između prekomjerne konzumacije alkohola i nasilja u partnerskim odnosima. Javlja se strah da će agresivni muškarci zlouporabu alkohola koristiti kao izgovor za vlastito agresivno ponašanje i da će se tako zlostavljači osloboditi odgovornosti za nasilno ponašanje. Prekomjerna konzumacija alkohola je čimbenik rizika za razvoj i održavanje tjelesnog i spolnog partnerskog nasilja od strane muškaraca i žena bez obzira jesu li istraživanja provedena na bračnim parovima, parovima koji su razvedeni, razdvojeni ili koji su u vezi (Stith, Smith, Penn, Ward i Tritt, 2004; prema Sesar i Dodaj, 2014, Lipsky i sur., 2005; Foran i O’Leary, 2008; prema Sesar i Dodaj, 2014). Osim toga, zlouporaba alkohola se pokazala kao glavni rizični čimbenik za nasilje u istospolnim vezama. Pronađene su čak veće stope zlouporabe alkohola od strane gej muškaraca i lezbijki nego od strane heteroseksualaca (Bradford, Ryan, i Rothblum, 1994; Kus, 1990; prema Mc Kenry i sur., 2006). Budući da istraživanja povezanosti zlouporabe alkohola i nasilja u partnerskim vezama pokazuju slične

rezultate svakako se može zaključiti da je alkohol jedan od mogućih prediktora partnerskog nasilja. Ipak, bitno je napomenuti da je zlouporaba alkohola samo jedan od velikog broja prediktora nasilja u partnerskim vezama i da se ne radi o uzročno-posljedičnoj vezi, točnije pretjerana konzumacija alkohola nije uzrok za nasilno ponašanje u partnerskoj vezi, budući da nasilje ima za cilj uspostaviti kontrolu i moć nad drugom osobom (Ajduković, 2004).

Autorice Sesar i Dodaj (2014) su spomenule i marihuanu kao jedan od mogućih prediktora za partnersko nasilje. Rezultati istraživanja prikazuju da je između 32% i 88% ispitanika kategoriziranih kao nasilnici u razdoblju istraživanja ili u posljednjih godinu dana konzumiralo marihuanu (Lipsky i sur., 2005; Chermak i Fuller, 2000; Moore i Stuart, 2005; Logan, Walker i Leukefeld, 2001; Stuart, O'Farrell, Leonard i sur., 2009; prema Sesar i Dodaj, 2014). Konzumacija marihuane ne povećava samo rizik za pojavu nasilnog ponašanja, nego i za pojavu težih oblika nasilnih ponašanja te veću učestalost nasilnog ponašanja (Chermack i Fuller, 2000; Wofford, Mihalic i Menard, 1994; prema Dodaj i Sesar, 2014). Postoje i mišljenja da zlouporaba opijata i nasilje ne moraju biti uzročno povezani. White (1997; prema Sesar i Dodaj), smatra da je prethodno spomenuto samo rezultat nekih zajedničkih karakteristika kao što su antisocijalni poremećaj ličnosti, modeliranje ponašanja roditelja, genetika i karakteristike temperamenta. Ne postoji dovoljan broj istraživanja kojima bi se moglo zasigurno potvrditi da je marihuana jedan od prediktora partnerskog nasilja. Ono što se može zaključiti iz svega navedenog je činjenica da je veliki broj počinitelja nasilja u partnerskim vezama konzumirao marihuanu, ali ne i to da ga je marihuana potaknula, odnosno da je prediktor za činjenje nasilja.

Posljednja varijabla koju Sesar i Dodaj (2014) navode je vezana uz religioznost. Dobiveni rezultati različitih istraživanja u ovome području se često ne podudaraju. Ellison i suradnici (1999; prema Sesar i Dodaj, 2014) navode da prisutnost na vjerskim obredima povećava rizik za zlostavljanje partnera kod ispitanika oba spola, da bi nakon dvije godine Ellison i Anderson (2001; prema Sesar i Dodaj, 2014) tvrdili u potpunosti suprotno, odnosno da prisutnost vjerskim obredima smanjuje rizik za zlostavljanje partnera. Suprotno navedenim istraživanjima, Brinkerhoff i suradnici (1992; prema Sesar i Dodaj, 2014) ne pronalaze razlike u partnerskom nasilju od strane muškaraca s obzirom na prisutnost vjerskim obredima. U novije vrijeme, istraživanja promatraju utjecaj religioznosti na pojavu nasilja iz drugačijeg kuta gledišta. Rezultati kvalitativnog istraživanja Levitta i Kimberly (2006; prema Sesar i Dodaj, 2014) ukazuju da su religijski voditelji kršćanskih, islamskih i židovskih zajednica zabrinuti zbog mogućnosti krive interpretacije religioznih učenja u kojima su muškarci lideri, a žene

podčinjene te smatraju da se takva tumačenja mogu shvatiti kao podrška nasilnom ponašanju. Ono što se iz svega može uvidjeti je prvenstveno nesukladnost različitih istraživanja u pogledu je li religioznost jedan od mogućih prediktora nasilja. Svakako se može zaključiti da religija može i potaknuti i udaljiti od nasilnog ponašanja u partnerskim vezama, ovisno na način kako ju se prakticira. Tumačenje religioznih učenja za svaku religiju, narod i osobu može biti drugačije te je za detaljnije dobivanje zaključaka svakako potrebno provesti dodatna istraživanja.

U sljedećoj tablici (*Tablica 1.*) bit će dan prikaz mogućih rizičnih čimbenika za počinjenje partnerskog nasilja i autora koji su ih pronašli.

Tablica 1.

	Rizični čimbenik za počinjenje partnerskog nasilja	Autori
Demografske varijable	niže razine obrazovanja	Ackerson i sur., 2008; Boy i Kulczycki, 2008; Boyle i sur., 2009; Brown i sur., 2006; Chan, 2009; Dalal, Rahman i Jansson, 2009; Gage, 2006; Jeyaseelan i sur., 2004; Johnson i Das, 2009; Koenig i sur., 2006, Martin, Taft i Resick, 2007; Tang i Lai, 2008; prema WHO, 2010
	niža razina obrazovanja muškarca	O'Leary i Curley (1986; prema Sesar i Dodaj, 2014)
	više obrazovanje oba partnera za psihološku agresiju	Homung i suradnici (1981; prema Sesar i Dodaj, 2014)
	mlađa dob muškarca za činjenje fizičkog nasilja	Sesar i Dodaj (2014), Black i suradnici (2001; prema WHO, 2010)
	niža primanja muškarca	Schumacher i suradnici (2001; prema Sesar i Dodaj, 2014) Sagrestan i suradnici (1999; prema Sesar i Dodaj, 2014)
Osobna povijest počinitelja	svjedočenje ili doživljavanje nasilja u obitelji	McKenry i suradnici (2006), Duton i suradnici, 1996; Lipsky, Caetano, Field i Larkin 2005; prema Sesar i Dodaj, 2014 Jacobson (1992; prema Middleton-Moz i Lee Zawadski, 2003)

	izloženost nasilju u djetinjstvu kod muškaraca	Gil- Gonzalez i sur. (2007; prema WHO, 2010), McKinney i suradnici (2009; prema Sesar i Dodaj, 2014)
	svjedočenje i doživljavanje nasilja u obitelji kod žena	McKinney i suradnici (2009; prema Sesar i Dodaj, 2014)
	asertivno kažnjavanje u djetinjstvu	Ehrensaft i suradnici (2003; prema Capaldi, Knoble, Wu Shortt i Kim, 2012)
	roditeljska homofobija za nasilje u istospolnim vezama	McKenry i suradnici (2006)
Karakteristike počinitelja ili psihološke varijable	poremećaji osobnosti i drugi oblici psihopatologije, kao što su depresija i konzumacija alkohola i droga	Danielson i suradnici (1998; prema Sesar i Dodaj, 2014)
	antisocijalni poremećaj ličnosti, nedostatak empatije, impulzivnost	Dutton i Starzomski (1993; prema Sesar i Dodaj, 2014), Abbey i sur., 2004; Chan, 2009; Marshall, Panuzio i Taft, 2005; prema WHO, 2010, White i Widom (2003; prema Capaldi, Knoble, Wu Shortt i Kim, 2012)
	„muževnost/muškost“ (eng. masculinity) kod gej muškaraca i lezbijki	McConaghy i Zamir, 1995; prema Mc Kenry i sur., 2006,
	osjećaj nedostatka moći i kontrole kod gej muškaraca i lezbijki	Mc Kenry i sur., 2006
Konzumiranje alkohola	prekomjerna konzumacija alkohola	Abrahams i sur., 2004; Dalal, Rahman i Jansson, 2009; Flake, 2005; Gage, 2006; Gil-Gonzalez i sur., 2006; Johnson i Das, 2009; Koenig i sur., 2004; Marshall, Panuzio i Taft, 2005; Martin, Taft i Resick, 2007; Ramiro, Hassan i Peedicayil, 2004; Tang i Lai, 2008; Testa, 2004; prema WHO, 2010, Stith, Smith, Penn, Ward i Tritt, 2004; prema Sesar i Dodaj, 2014, Lipsky i sur., 2005; Foran i O’Leary, 2008; prema Sesar i Dodaj, 2014

	zlorporaba alkohola kod partnera u istospolnoj vezi	Bradford, Ryan, i Rothblum, 1994; Kus, 1990; prema Mc Kenry i sur., 2006
Konзумiranje marihuane	konzumacija marihuane	Lipsky i sur., 2005; Chermak i Fuller, 2000; Moore i Stuart, 2005; Logan, Walker i Leukefeld, 2001; Stuart, O'Farell, Leonard i sur., 2009; prema Sesar i Dodaj, 2014, Chermack i Fuller, 2000; Wofford, Mihalic i Menard, 1994; prema Dodaj i Sesar, 2014
Religioznost	prisutnost na vjerskim obredima	Ellison i suradnici (1999; prema Sesar i Dodaj, 2014)
	krive interpretacije religioznih učenja	Levitta i Kimberly (2006; prema Sesar i Dodaj, 2014)

3.2. RIZIČNI ČIMBENICI ZA IZLOŽENOST NASILJU U PARTNERSKIM ODNOSIMA

Kao što je i na početku poglavlja napomenuto, rizični čimbenici za izloženost nasilju u partnerskim odnosima su puno manje istraživani nego rizični čimbenici za počinjenje. Autorice Sesar i Dodaj (2014) ističu najvažnije koji su povezani uz:

- demografske varijable
- obiteljske varijable
- psihološki poremećaji
- konzumacija i ovisnosti o alkoholu i drogama
- varijable osobnosti
- kognitivne varijable
- religioznost

Prema Sesar i Dodaj (2014) rezultati istraživanja koji su ispitivali demografske varijable kao rizične čimbenike za izloženost nasilju u partnerskim odnosima su jako nekonzistentni. Dok su Heyman i Nediga (1999; prema Sesar i Dodaj, 2014) u svojem istraživanju potvrdili da je mlađa životna dob žena jedan od rizika, Painterovi i Faringtonovi (1999; prema Sesar i

Dodaj, 2014) nisu u svojem istraživanju mlađu životnu dob žena pronašli kao mogućeg rizičnog čimbenika. Ipak, Harwell i Spence (2000; prema WHO, 2010) ističu da su rezultati konstantni što se tiče mlađe dobi, konkretnije navode da je mlađa dob žena rizični čimbenik za izloženost partnerskom nasilju. Osim toga, Jewkes, Sen i Garcia-Moreno (2000; prema WHO, 2010) navode kako su mlađe žene u većem riziku za doživljavanje silovanja nego starije žene. Rezultati istraživanja vezani za status zaposlenosti tj. nezaposlenosti također nisu ujednačeni. Magdol i suradnici (1997; prema Sesar i Dodaj, 2014) navode kako nezaposlenost povećava rizik za izloženost tjelesnom zlostavljanju, dok MacMillian i Gartner (1999; prema Sesar i Dodaj, 2014) navode da zaposlenost žene smanjuje rizik za izloženost tjelesnom nasilju u slučaju kada je suprug zaposlen, ali povećava rizik za izloženost tjelesnom nasilju kada je suprug nezaposlen. Osim toga, Magdol i suradnici (1997; prema Sesar i Dodaj, 2014) su svojim istraživanjem utvrdili i povezanost između niže razine obrazovanja žena i tjelesnog zlostavljanja od strane partnera. Također, nekoliko istraživanja (Ackerson i sur., 2008; Boy i Kulczycki, 2008; Dalal, Rahman i Jansson, 2009; Koenig i sur., 2004; Martin, Taft i Resick, 2007; Tang i Lai, 2008; prema WHO, 2010) je potvrdilo da su žene koje su iskazuju niže razine obrazovanja imaju 2-5 puta veći rizik za doživljavanje partnerskog nasilja nego visoko obrazovane žene. Slični podaci su pronađeni i za muškarce gdje niže obrazovani muškarci imaju od 1.2 do 4.1. puta veći rizik za doživljavanje partnerskog nasilja u usporedbi sa visoko obrazovanim muškarcima (Ackerson i sur., 2008; Dalal, Rahman i Jansson, 2009; prema WHO, 2010). U svojoj prospektivno-longitudinalnoj studiji istražujući rizične i zaštitne čimbenike partnerskog nasilja, proučavajući uglavnom američka istraživanja, Yakubovich, Stöckl, Murray, Melendez- Torres, Steinert, Glavin i Humphreys (2018) su pronašli da je za žene drugi po redu najjači rizični faktor za izloženost partnerskom nasilju, imati roditelje nižeg obrazovanja od srednje škole. Što bi zapravo značilo da je razina obrazovanja roditelja žrtve (žene) pokazala se većim rizičnim faktorom za izloženost nasilju nego obrazovanje žrtve. Trudnoća je još jedna bitna demografska varijabla koja je pronađena kao rizični čimbenik za izloženost nasilju u partnerskim odnosima. Izloženost težim oblicima nasilnog ponašanja učestalija je za žene u razdoblju trudnoće (Rice, 2001; Kantor i Straus, 1989; prema Sesar i Dodaj, 2014). Yakubovich, Stöckl, Murray, Melendez- Torres, Steinert, Glavin i Humphreys (2018) su istraživali rizične i zaštitne čimbenike partnerskog nasilja proučavajući uglavnom američka istraživanja. Najjači rizik za izloženost žena partnerskom nasilja je bila neplanirana trudnoća. Budući da su istraživanja o pojedinim demografskim varijablama jako neujednačena, teško je tvrditi koje su varijable mogući rizični čimbenik za izloženost nasilju u partnerskom

odnosu. Ipak, demografske varijable koje su se istaknule su: mlađa životna dob žena, nezaposlenost, niža razina obrazovanja, trudnoća.

Kod obiteljskih varijabli kao rizičnih čimbenika za izloženost partnerskom nasilju najviše se proučavala izloženost nasilju u djetinjstvu. Prema Middleton- Moz i Lee Zawadski (2003) mnoge žrtve potječu iz disfunkcionalnih obitelji. Unatoč tome što su si mnogo puta obećale da nikad neće voljeti nekog tko će ih zlostavljati, zanemarivati ili napustiti, kao što su im radili dok su odrastali, često se nađu u vezama koje ih jako podsjećaju na poznate obiteljske obrasce. Nadalje, pronađeni su podaci da žene koje izvještavaju o tjelesnom zlostavljanju u djetinjstvu od strane oca imaju pet puta veću vjerojatnost da će biti izložene ozbiljnom partnerskom nasilju (Kantor i Straus, 1989; Cunardi, Caetano i Schafer, 2002: prema Sesar i Dodaj, 2014). Emocionalno i spolno nasilje doživljeno u djetinjstvu su također pronađeni kao rizični čimbenici za izloženost nasilju u partnerskim odnosima. Konkretnije, izloženost emocionalnom nasilju u djetinjstvu je pronađena kao rizični čimbenik izloženosti za tjelesno nasilje od partnera (Cascardi, O'Leary, Lawrence, Schlee, 1995; prema Sesar i Dodaj, 2014), dok je izloženost spolnom nasilju u djetinjstvu jedan od čimbenika rizika za izloženost i psihološkom i tjelesnom partnerskom nasilju (Coid , Petruckevitch, Federi sur., 2001; DiLillo, Giuffre, Tremblay i Peterson, 2001; Whitfeld, Anda, Dube i Flitti, 2003; prema Sesar i Dodaj, 2014). Suprotno tome, Astin i suradnici (1995; prema Sesar i Dodaj, 2014), navode da rezultati njihovog istraživanja nisu pokazali statistički značajne razlike između eksperimentalne i kontrolne grupe pri ispitivanju izloženosti spolnog zlostavljanja u djetinjstvu i svjedočenja nasilja u obitelji kao rizičnih čimbenika za izloženost nasilju u partnerskim odnosima. Iz prethodnog može se zaključiti da postoji mogućnost da je izloženost nasilju u djetinjstvu jedan od rizičnih čimbenika za izloženost partnerskom nasilju. Ipak, budući da rezultati nisu u potpunosti konzistentni, potrebno je provesti daljnja istraživanja kako bi se dobio točan zaključak.

Mnogi psihološki poremećaji pronađeni su kao rizični čimbenici za izloženost partnerskom nasilju. Danielson i suradnici (1998; prema Sesar i Dodaj, 2014) ističu povezanost poremećaja hranjenja i povećanog rizika za izloženost nasilju. Pitanja koja nisu razjašnjena kod te povezanosti su— je li poremećaj hranjenja posljedica nasilja ili je osoba i ranije imala poremećaj prehrane i o kojem poremećaju hranjenja se točno radi. Nadalje, Danielson i suradnici (1998; prema Sesar i Dodaj, 2014) su pronašli da žene kod kojih je dijagnosticiran antisocijalni poremećaj ličnosti imaju povećani rizik za izloženost nasilju. Ipak, kod tog pronalaska nepoznato je povećava li poremećaj rizik za izloženost nasilnom ponašanju ili se

takve žene druže s muškarcima kod kojih također postoje antisocijalne tendencije ili poremećaji što onda povećava rizik za izloženost partnerskom nasilju. Kod proučavanja psiholoških poremećaja kao mogućih rizičnih čimbenika dolazi do čestih pitanja što je uzrok, a što posljedica. Teško je utvrditi je li osoba zbog nasilja razvila neke od psiholoških poremećaja ili ih je prethodno imala pa su oni pogodovali da bude žrtva partnerskog nasilja.

Cunardi i suradnici (2002; prema Sesar i Dodaj, 2014) su otkrili da su konzumacija i ovisnost o alkoholu i drogama također jedan od čimbenika za trenutnu i ranu viktimizaciju i za muškarce i za žene. Osim toga, Fals-Stewart i Kennedy (2005; prema Sesar i Dodaj, 2014) ističu da osobe izložene nasilnom ponašanju često izvještavaju o visokim razinama konzumacije opijata i alkohola. S time se slažu i Schluter i suradnici (2008; prema Capaldi, Knoble, Wu Shortt i Kim, 2012) koji su u svom australskom istraživanju došli do zaključka da u vezama gdje postoji problematično pijenje alkohola javlja se i veća mogućnost za izloženost partnerskom nasilju i za muškarce i za žene. Suprotno tome, Danielson i suradnici (1998, prema Sesar i Dodaj, 2014) nisu utvrdili povezanost između konzumacije alkohola i droga s izloženošću nasilnom ponašanju. Konzumacija i ovisnost o alkoholu i drogama mogu biti jedan od potencijalnih čimbenika za partnersko nasilje. Ipak, bitno je napomenuti da ova povezanost nije nužna te da dodatno ovisi i o ostalim karakteristikama pojedinca.

Varijable osobnosti također jedne od mogućih rizičnih čimbenika za izloženost nasilju u partnerskim vezama. Pronađene su razlike u osobinama ličnosti između zlostavljanih i nezlostavljanih žena. Osobe koje su izložene nasilnom ponašanju su emocionalno osjetljivije, iritirane i asocijalne nasuprot ženama koje nisu doživjele nasilje. Samopoštovanje nije pronađeno kao jedna od osobina ličnosti koja je povećavala rizik za izloženost nasilnom ponašanju od strane partnera (Barnett, Martinez i Keyson, 1996; Zkitnick, Kohn, Peterson i Pearlstein, 1998; prema Sesar i Dodaj, 2014). Ipak, ponekad se i empatične osobe, pune razumijevanja, podrške i poštenja mogu pronaći kao žrtve nasilnih veza. Middleton-Moz i Lee Zawadski (2003) navode da se takve žrtve često ne znaju postaviti u nasilničkoj vezi jer primjenjuju vještine koje su naučili u obiteljima gdje su odrasli (obiteljima punima ljubavi i prihvaćanja). Vjeruju nasilniku da će se promijeniti, sumnjaju u vlastita uvjerenja i osjećaje i zaboravljaju što su ranije naučili o zdravim vezama. Osim toga, gledaju često na one lijepe trenutke i pozitivna ponašanja nasilnika te negiraju težinu situacije. Iz prethodnog može se zaključiti da emocionalna osjetljivost može biti mogući rizični čimbenik za izloženost partnerskom nasilju, budući da su istraživanja više konzistentna nego kao u proučavanju prethodnih varijabli.

Kognitivne varijable su nešto manje istražene nego prethodni mogući rizični čimbenici za izloženost partnerskom nasilju. Stuart i suradnici (2009; prema Sesar i Dodaj, 2014) iznose kako su pronašli da je odobravanje tjelesnog i drugih oblika nasilnih ponašanja muškaraca nad ženama čimbenik rizika za izloženost nasilju od strane partnera. Ipak, nije poznato jesu li takvi stavovi posljedica ranije izloženosti partnerskom nasilju, stavova o nasilju ili su posljedica kognitivne disonance. Slično kao i kod varijable psiholoških poremećaja, kod kognitivnih varijabli isto ponekad nije moguće razlučiti što je uzrok, a što posljedica te je li postojalo nešto u prošlosti što je djelovalo na razmišljanje pojedinca.

Religioznost također nije dovoljno istražena kao mogući rizični čimbenik za izloženost partnerskom nasilju. Rezultati Lehrera i suradnika (2009; prema Sesar i Dodaj, 2014) pokazuju kako mlade žene koje su religiozne imaju manju vjerojatnost da budu izložene partnerskom nasilju. Budući da nije dovoljno istražena, religioznost se ne može smatrati mogućim rizičnim čimbenikom za izloženost nasilju.

Rezultati istraživanja o rizičnim čimbenicima za izloženost partnerskom nasilju su vrlo neujednačeni, posebice ako se gledaju rezultati različitih istraživanja demografskih varijabli. Ono što se može zaključiti iz obiteljskih varijabli je da je izloženost nasilju u djetinjstvu svakako jedan od mogućih rizičnih čimbenika za izloženost partnerskom nasilju. Ono što se može također vidjeti je povezanost nasilja u partnerskim odnosima sa psihološkim poremećajima, kognitivnim disonancama i konzumacijom alkohola i/ili droga žrtve. Ipak, ta činjenica ne govori jesu li one jedan od uzroka partnerskog nasilja ili su se pojavile nakon što se partnersko nasilje već počelo odvijati. Za posljednju kategoriju, religioznost, je svakako potrebno provesti još dodatna istraživanja prije donošenja zaključaka.

U sljedećoj tablici (*Tablica 2.*) bit će dan prikaz mogućih rizičnih čimbenika za izloženost partnerskom nasilju i autora koji su ih pronašli.

Tablica 2.

	Rizični čimbenik za izloženost partnerskom nasilju	Autori
Demografske varijable	mlađa životna dob žena	Heyman i Nediga (1999; prema Sesar i Dodaj, 2014), Harwell i Spence, 2000; Jewkes, Sen i Garcia-Moreno, 2000; prema WHO, 2010
	nezaposlenost kao rizik za tjelesno nasilje	Magdol i suradnici (1997; prema Sesar i Dodaj, 2014)

	nezaposlenost muškarca kao rizik za tjelesno nasilje	MacMillian i Gartner (1999; prema Sesar i Dodaj, 2014)
	niža razina obrazovanja žena	Magdol i suradnici (1997; prema Sesar i Dodaj, 2014), Ackerson i sur., 2008; Boy i Kulczycki, 2008; Dalal, Rahman i Jansson, 2009; Koenig i sur., 2004; Martin, Taft i Resick, 2007; Tang i Lai, 2008; prema WHO, 2010
	niža razina obrazovanja muškaraca	Ackerson i sur., 2008; Dalal, Rahman i Jansson, 2009; prema WHO, 2010
	imati roditelje niže razine obrazovanja od srednje škole (za žene)	Yakubovich, Stöckl, Murray, Melendez-Torres, Steinert, Glavin i Humphreys (2018)
	trudnoća/neplanirana trudnoća	Rice, 2001; Kantor i Straus, 1989; prema Sesar i Dodaj, 2014, Yakubovich, Stöckl, Murray, Melendez-Torres, Steinert, Glavin i Humphreys (2018)
Obiteljske varijable	djetinjstvo u disfunkcionalnim obiteljima	Middelton- Moz i Lee Zawadski (2003)
	izloženost žena tjelesnom zlostavljanju u djetinjstvu od strane oca	Kantor i Straus, 1989; Cunardi, Caetano i Schafer, 2002: prema Sesar i Dodaj, 2014
	izloženost spolnom i emocionalnom zlostavljanju u djetinjstvu	Cascardi, O'Leary, Lawrence, Schlee, 1995; Coid, Petruckevitch, Federi sur., 2001; DiLillo, Giuffre, Tremblay i Peterson, 2001; Whitfeld, Anda, Dube i Flitti, 2003; prema Sesar i Dodaj, 2014
Psihološki poremećaji	poremećaj hranjenja	Danielson i suradnici (1998; prema Sesar i Dodaj, 2014)
	antisocijalni poremećaj ličnosti	Danielson i suradnici (1998; prema Sesar i Dodaj, 2014)

Konzumacija i ovisnosti o alkoholu i drogama	konzumacija i ovisnost o alkoholu i drogama	Cunardi i suradnici, 2002; Fals-Stewart i Kennedy, 2005; prema Sesar i Dodaj, 2014, Schluter i suradnici (2008; prema Capaldi, Knoble, Wu Shortt i Kim, 2012
Varijable osobnosti	emocionalna osjetljivost, iritiranost i asocijalnost	Barnett, Martinez i Keyson, 1996; Zkitnick, Kohn, Peterson i Pearlstein, 1998; prema Sesar i Dodaj, 2014
	empatija	Middleton-Moz i Lee Zawadski (2003)
Kognitivne varijable	odobranje tjelesnog i drugih oblika nasilnih ponašanja muškaraca nad ženama	Stuart i suradnici (2009; prema Sesar i Dodaj, 2014
Religioznost	mlade religiozne žene	Lehrer i suradnici (2009; prema Sesar i Dodaj, 2014)

4. RAZLIKE IZMEĐU NASILJA U HETEROSEKSUALNIM I HOMOSEKSUALNIM ODNOSIMA

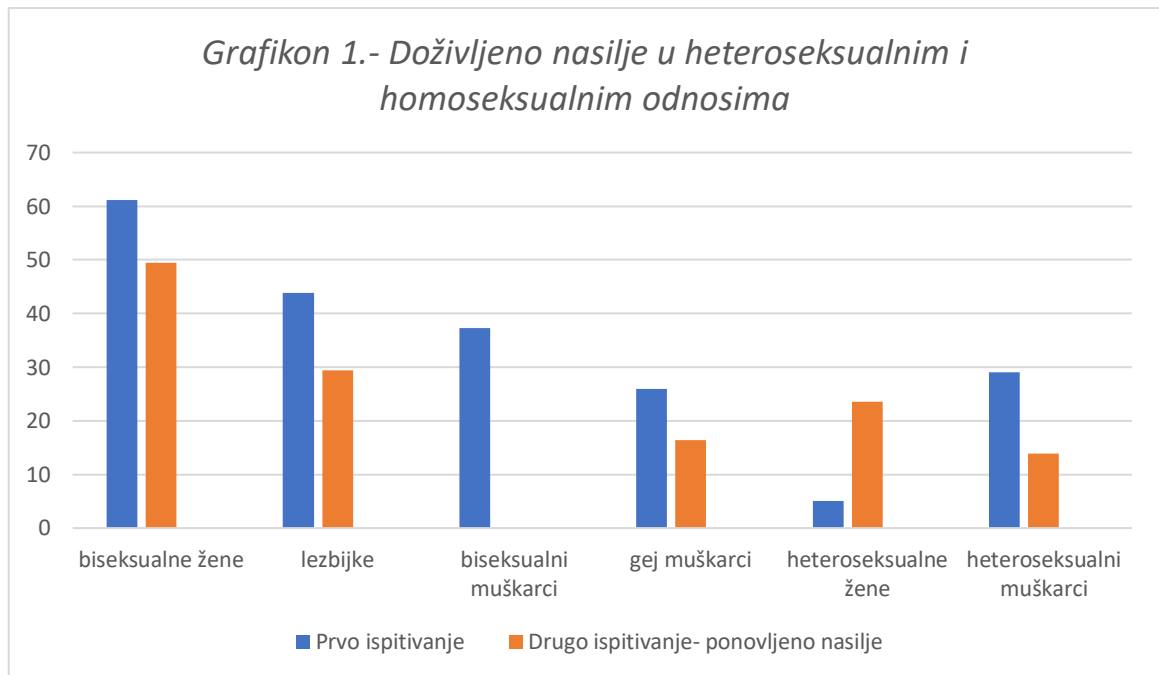
Prije nego što se moglo saznati postoje li razlike, i koje su ako postoje, između nasilja u heteroseksualnim i homoseksualnim odnosima moralo se istražiti postoje li uopće razlike između heteroseksualnih i homoseksualnih veza. Kurdek (1994; prema Bunker Rohrbaugh, 2006) navodi kako velika većina gej i lezbijskih obitelji funkcioniraju dobro, na način sličan onome u heteroseksualnim obiteljima. Gottman i Levenson (2004; prema Žegura, 2014) su u svom longitudinalnom istraživanju koje je trajalo 12 godina pratili veze 21 gej i 21 lezbijskog para koje je na koncu pokazalo da su zadovoljstvo vezom i kvaliteta veze podjednake uspoređujući ih rezultatima heteroseksualaca, koje je također proučavao Gottman (Gottman, Levenson, Swanson i sur., 2003; prema Žegura, 2014). Osim toga, pronađeni su podaci da se homoseksualni parovi kao i heteroseksualni parovi suočavaju sa svakodnevnim usponima i padovima u svojim emocionalnim vezama. Ipak, gej muškarci i lezbijke češće doživljavaju padove zbog raznih izolacija obitelji ili ostalih društvenih barijera. Nadalje, pronađena je razlika u intenzitetu i rješavanju sukoba u vezama. Homoseksualni parovi su manje intenzivni u jačini svojih konflikata te često koriste humor; oni u odnosu na heteroseksualne parove se češće osjećaju bolje nakon razmirica, lakše utješe jedno drugo te tijekom svađe pokazuju nižu razinu fiziološke pobuđenosti (Gottman, Levenson i sur., 2003; Gottman i Levenson, 2004; prema Žegura, 2014). Slične rezultate o sličnostima i razlikama između homoseksualnih i heteroseksualnih parova su dobili i Balsam, Beauchaine, Rothblum i Solomon (2008; prema Žegura, 2014). Navode kako su istospolni parovi u većini varijabli slični heteroseksualnim parovima, no ono po čemu se razlikuju je zadovoljstvo u vezi. Homoseksualni parovi izvještavaju o više zadovoljstva u vezi. Ako su u braku ili registriranoj partnerskoj zajednici, trajanje veze istospolnih parova je dulje, što je isto kao i kod heteroseksualnih parova. Ipak, prema Kurdek (2004; prema Žegura, 2014) gej muškarci i lezbijke koji nisu u braku/registriranoj partnerskoj zajednici češće prekidaju veze nego heteroseksualni parovi te posebno češće nego heteroseksualni parovi s djecom. Bieschke i suradnici (2007; prema Žegura, 2014) navode da razlog češćeg prekida homoseksualnih parova, unatoč tome što doživljavaju emocionalnu patnju kao i heteroseksualni parovi, može biti činjenica da se ne moraju suočavati s formalnim institucionalnim barijerama.

Nasilje u heteroseksualnim vezama puno se češće proučava nego nasilje u homoseksualnim vezama. Od svih istraživanja vezanih uz LGB zajednicu, nasilje u partnerskim vezama zauzelo je samo 3% od ukupnog broja (Edwards i sur., 2015; prema Rollè i sur., 2018). Prema Waltersu i suradnicima (2013; prema Smith, 2016) nedavna istraživanja ukazuju da pripadnici LGBTQ zajednice prema IPV-u pri uspoređivanju s pojedincima u heteroseksualnim vezama su u mnogim pogledima u većem riziku za doživljavanje nasilja nego heteroseksualna populacija. Bez obzira na to nasilje u homoseksualnim vezama se često od strane vlasti smatraju manje ozbiljnima nego nasilje u heteroseksualnim parovima. Istraživanja pokazuju da upravo spol počinitelja i žrtve te seksualna orijentacija para imaju bitnu ulogu na koji način sustav kaznenog pravosuđa sagledava partnersko nasilje (Connolly i sur., 2000; Renzetti, 1989; prema Seelau i Seelau, 2005). Primjerice, prema Renzettiju (1989; prema Seelau i Seelau, 2005) policija rjeđe intervenira u slučaj nasilja kod homoseksualnih parova, a razlog tome može biti seksualna predrasuda poput homofobije.

Postoji mnogo razloga koji otežavaju uspoređivanje heteroseksualnih i homoseksualnih veza, posebice nasilja u istima. Bunker Rohrbaugh (2006) navodi da je istraživanje nasilja u homoseksualnim vezama relativno novo područje te mnoga istraživanja i disertacije još nisu omogućena javnosti za čitanje. Ostala istraživanja su često provedena na malim uzorcima, odnosno nedovoljno nasumičnim uzorcima koje je istraživač prikupio preko prijateljskih poznanstava, lezbijskih i gej organizacija, lezbijskih i gej oglasa i slično. Nadalje, mnogo je lakše uspoređivati homoseksualne parove i heteroseksualne parove koji su u fazi „hodanja“ nego vjenčane heteroseksualne parove s homoseksualnim parovima koji su u dugoj vezi, jer se ne može točno definirati što označava dugu veza. Homoseksualni brakovi u mnogim državama i dalje nisu legalizirani stoga nije moguća direktna usporedba brakova. Također, životni stil homoseksualnih osoba, posebice onih koji žive u tradicionalnim društvima, je puno manje jednostavan i uniformiran od života kakvim živi većina heteroseksualnih parova (Žegura, 2014).

Balić, Divanović i Ricijaš (2001) tvrde da se nasilje u homoseksualnim vezama javlja se jednako često kao i nasilje u heteroseksualnim vezama. Slične podatke ističu i Breiding i suradnici (2013: prema Rollè i sur., 2018) koji navode da je životna prevalencija nasilja u homoseksualnim vezama ista ili veća nego u heteroseksualnim vezama. Pri usporedbi doživljenog nasilja u homoseksualnim i heteroseksualnim vezama tijekom cijelog života rezultati su pokazali sljedeće: 61,1% biseksualnih žena, 43,8% lezbijki, 37,3% biseksualnih muškaraca, 26% gej muškaraca, 5% heteroseksualnih žena, 29% heteroseksualnih muškaraca

je doživjelo nasilje. Kada su bili ispitivani ponavljani slučajevi nasilja rezultati su bili sljedeći: 49,4% biseksualnih žena, 29,4% lezbijki, 16,4% gej muškaraca, 23,6% heteroseksualnih žena i 13,9% heteroseksualnih muškaraca je doživjelo nasilje. Usporedba doživljenog nasilja u heteroseksualnim i homoseksualnim vezama prvog i drugog (ponavljano) slučaja nasilja) ispitivanja je prikazana u grafikonu (*Grafikon 1.*)

U grafikonu (*Grafikon 1.*) je vidljivo da su najveći postotak partnerskog nasilja i ponavljanih slučajeva nasilja doživjele biseksualne žene. Zanimljivo je da je prvo ispitivanje pokazalo da je veliki broj biseksualnih muškaraca doživjelo nasilje, dok u drugom ispitivanju ne pišu podaci o doživljenom nasilju kod biseksualnih muškaraca što dovodi do pitanja - Zašto nisu uključeni u ponovno istraživanje biseksualni muškarci, a ako jesu zašto nisu navedeni podaci jesu li i u kojem postotku doživjeli ponavljane slučajeve nasilja?

Messinger (2011; prema Rollè i sur., 2018) ističe slične podatke tvrdeći da homoseksualni i biseksualni parovi doživljavaju sve oblike nasilja češće nego heteroseksualni parovi. Napominje veći rizik za nasilje u partnerskim vezama lezbijki nasuprot vezama gej muškaraca i heteroseksualnih parovima te ističe veći rizik za bivanje žrtvom kod biseksualnih parova, posebice biseksualnih žena, nasuprot parovima ostalih seksualnih orijentacija. Nadalje, Lundy (1993; prema Balić, Divanović i Ricijaš, 2001) ističe da počinitelji nasilja u

heteroseksualnim vezama koriste slične oblike kao i počinitelji nasilja u homoseksualnim vezama, osim što dodatno počinitelji nasilja u istospolnoj vezi često kao oblik koriste i prijetnje otkrivanju veze obitelji, prijateljima, poslodavcu i slično. Barnes (1998; prema Balić, Divanović i Ricijaš, 2001) dodaje kako američka istraživanja ističu nasilje u homoseksualnim vezama kao veliki problem budući da su po tipu i prevalenciji identična nasilju u heteroseksualnim vezama, no žrtve nasilja u istospolnim vezama ne dobivaju dovoljnu zaštitu.

Brand i Kidd (1986) proveli su istraživanje u kojemu su uspoređivali čine li muškarci u heteroseksualnim vezama više nasilna djela (silovanje ili pokušaj silovanja, fizičko zlostavljanje, nanošenje boli izvan dogovornih granica u radnjama sadomazohizma), nego žene u homoseksualnim vezama. U istraživanju je sudjelovalo 75 žena heteroseksualne orijentacije i 55 lezbijki u dobi od 19 do 58 godina. Kako je i bilo očekivano, rezultati su pokazali da su muškarci značajno više činili nasilje nad ženom u vezi (72%), nego žena nad svojom partnericom (28), što potvrđuje hipotezu da je frekvencija agresivnog nasilja značajno veća u heteroseksualnim nego u homoseksualnim vezama kada je u pitanju odnos sa ženom. Slične rezultate je dobio Rusell (1984; prema Brand i Kidd, 1986) istražujući pojavu silovanja ili pokušaja silovanja žena od strane muškarca ili žene. Od ispitanih 930 nasumično izabranih žena iz San Francisca 44% njih je izjavilo da je barem jednom doživjelo silovanje ili pokušaj silovanja, od čega je njih 7% izvijestilo da su silovanje ili pokušaj silovanja doživjele od strane žene. Samo 16% ispitanica je navelo kako je silovanje ili pokušaj silovanja učinjen od strane nepoznate osobe. Ovi podaci govore kako je silovanje ili pokušaj silovanje žene najčešći u partnerskoj vezi i to puno češće od strane partnera, nego partnerice. Nadalje, Donovan i suradnici (2006) su u svojem istraživanju provedenom u razdoblju od siječnja 2015. do studenog 2016. godine u Ujedinjenom Kraljevstvu ispitivale postojanje razlika u partnerskim vezama s obzirom na spol. Kao metode koristili su upitnik (korišten samo za homoseksualne ispitanike), fokus grupe te semi-strukturirane intervjuje, a tijekom prikupljanja podataka susreli su se s mnogim metodološkim problemima, posebice vezano uz ispitivanje pripadnika istospolnih veza. Nisu mogli pronaći dovoljno reprezentativnu grupu LGBT populacije, budući da je sam pojam homoseksualnosti još uvijek „osjetljiv“ u Ujedinjenom Kraljevstvu tako da su najveći dio podataka o nasilju u homoseksualnim vezama prikupili detaljnim upitnicima poslanim u različite zajednice, organizacije te online upitnicima koji su postavljeni na LGBT web stranice. Dobiveni rezultati upitnika o nasilju u istospolnim vezama pokazali su da je nasilje doživjelo čak jedna trećina ispitanika (38,4%) od čega su žrtve 40,1% žena i 35,2% muškaraca. Od vrsta nasilja, žrtve su najčešće doživjele emocionalno zlostavljanje (77,8) pa

seksualno nasilje (40,5%) te nakon toga u sličnom postotku fizičko nasilje (40,1%). Pronađene su mnoge razlike između vrste nasilja kod gej i lezbijskih veza. Vezano uz emocionalno nasilje, žene su češće bile optuživane za samopovređivanje svojih partnerica, češće su doživjele prijetnje djecom ili korištenje djece u svrhu manipuliranja u vezi te se češće koristila njihova seksualnost protiv njih. Muškarci su češće bili kontrolirani u korištenju novca. Razlike u seksualnom nasilju s obzirom na spol su bile najveće pa su tako muškarci bili ti koji su češće bivali prisiljeni na seksualnu aktivnost i bili povrijeđeni tijekom seksa, bivali češće ignorirani od strane partnera na „sigurne riječi“ tj. riječi koje koriste kada žele da se prestane s nekom seksualnom radnjom, bivali češće seksualno uznemiravani te dobivali češće zamolbe za seks iako su prethodno isti odbili. Razlike u fizičkom nasilju u istospolnim vezama s obzirom na spol nisu velike. Rezultati su pokazali da su dobiveni podaci i za gej i za lezbijske veze većinom slični, osim što su u posljednjih 12 mjeseci muškarci doživljavali češće fizičke prijetnje te su češće sprječavani u traženju pomoći nego žene.

Još jedna razlika koja se pojavljuje između nasilja u homoseksualnim i heteroseksualnim vezama je prevalencija HIV-a. Prema Cameronu (2002; prema Cameron, 2003) seksualne veze između muškaraca su povezane uz češće zaraze HIV-om. S tim se slaže i Gill (2013; prema Rollè i sur., 2018) ističući kako je stopa zaraženih osoba HIV-om veća kod osoba homoseksualne nego heteroseksualne orijentacije. U skladu s tim, Merrill i Wolfe (2000; prema Rollè i sur., 2018) navode glavne razlike zašto HIV pozitivne žrtve partnerskog nasilja ostaju u vezi: strah od bolesti, strah od umiranja u samoći, bivanje u vezi zbog toga što je i druga osoba zaražena tzv. „u dobru i zlu“.

S obzirom na konzumaciju alkohola, pronađene su također razlike u činjenju nasilja kod homoseksualnih i heteroseksualnih parova. Block i Christakos (1995; prema Balić, Divanović, Ricijaš, 2001) navode kako je pojava alkoholiziranosti i počinitelja i žrtve za vrijeme nasilja koje je dovelo do ubojstva češća kod heteroseksualnih parova (54%), nego kod homoseksualnih parova (21%).

Prema Meyer (2003; prema Rollè i sur., 2018) homoseksualni parovi nasuprot heteroseksualnima doživljavaju jedinstvene stresore koje ne može nitko izvan zajednice razumjeti. Model koji uključuje stresore zove se „Stres manjinske seksualne orijentacije⁷“, a stresori koji mogu doprinijeti partnerskom nasilju su: internalizirani (npr. internalizirana homofobija, svijest o stigmati) i eksternalizirani (npr. iskustva nasilja, diskriminacija,

⁷ eng. Sexual minority stress

zlostavljanje) stresori. Lie i suradnici (1991; prema Waldner-Haugrud i sur., 1997) su na uzorku 174 lezbijke istraživali povijest nasilja koje su doživjele u homoseksualnim, ali i heteroseksualnim iskustvima koje su imale u prošlosti. Rezultati pokazuju kako su žene doživjele veće stope nasilja od strane partnerica, nego partnera. Prema rezultatima upitnika „National Violence Against Women“ [NVAW] (Tjaden i Thoennes, 2000) žene žrtve heteroseksualne orijentacije koje žive s partnerima (oko 30%) češće doživljavaju nasilje u vezi u usporedbi sa ženama žrtvama homoseksualne orijentacije koje žive s partnericama (oko 11%). Suprotno tome, muškarci žrtve heteroseksualne orijentacije koji žive s partnericama (7,7%) doživljavaju rjeđe partnersko nasilje nego muškarci homoseksualne orijentacije koji žive s partnerom (oko 15%). Ovi podaci dovode do pretpostavke da muškarci, bez obzira na seksualnu orijentaciju, češće čine partnersko nasilje, premda je ovu pretpostavku bitno dodatno istražiti. Prema Harris i Hook (1994; prema Seelau i Seelau, 2005) spol zlostavljača i žrtve utječe na sagledavanje nasilja i u homoseksualnoj i heteroseksualnoj vezi. Kako bi to dokazali, prezentirali su ispitanicima tri para u kojima je došlo do nasilja – muškarca koji tuče ženu, ženu koja tuče muškarca te gay muškarca koji tuče svog partnera. Ispitanici su zlostavljače muškog spola više okrivljavali nego ženu zlostavljačicu uz argumente da su bili više odgovorni za nasilje, da su vjerojatnije prije zlostavljali partnera/partnericu te da zaslužuju strožu kaznu. Osim toga, slučaj u kojem je žena zlostavljačica procijenili su kao manje ozbiljnim te su naveli da bi manje vjerojatno zvali policiju kako bi prijavili nasilje. Budući da nije bio uključen lezbijski par u kojem je prisutno nasilje, istraživači ne mogu sa sigurnošću tvrditi bi li seksualna orijentacija imala utjecaj na sagledavanje nasilja u partnerskoj vezi.

Lockhart, White, Causby i Isaac (1994; prema Smith, 2016) ističu sličnost između nasilja u heteroseksualnim i homoseksualnim vezama. Navode kako su pronalasci potrebe za kontrolom i ovisnošću kod heteroseksualnih zlostavljača (Stordeur i Stille, 1989; prema Smith, 2016) slični podacima o tome da se nasilje u ženskim homoseksualnim vezama češće događa kada lezbijke imaju osjećaj kako moraju provoditi stalno vrijeme sa svojom partnericom te govoriti partnerici o svim svojim rekreativnim i društvenim aktivnostima. Različita istraživanja (Gardner, 1989; Elliott, 1996; Renzetti, 1992; Straus, 1978; Straus, Gelles i Steinmetz, 1980; prema Bunker Rohrbaugh, 2006) pokazuju da se partnersko nasilje u homoseksualnim vezama događa u istim postocima (12% do 50%) kao i u heteroseksualnim vezama (eng. cross-gender) te su metode rješavanja konflikta slične. Točna stopa prijavljenog nasilja razlikuje se s obzirom na definicije, uzorke i metode kojima se proučavaju ispitanici. Osim toga, prema Hendersonu (2003; prema Donovan i sur, 2006) jedna od četiri osobe doživi nasilje u homoseksualnoj

partnerskoj vezi, što je slično podacima nasilja muškaraca prema ženama u heteroseksualnoj partnerskoj vezi. Ipak, nasilje u homoseksualnoj vezi je često puno više zanemareno nego u heteroseksualnoj vezi. Seelau i Seelau (2005) ističu kako su ljudi više zabrinuti za zaštitu žrtava heteroseksualne, nego homoseksualne orijentacije.

Osim sličnosti i razlika u doživljavanju nasilja, žrtve nasilja u homoseksualnim i heteroseksualnim partnerskim vezama se razlikuju te imaju sličnosti i vezano uz traženje pomoći. Uspoređujući podatke British Crime Survey-a [BCS] Interpersonal Module (Walby i Allen, 2004; prema Donovan i sur., 2006) s podacima Donovana i suradnika (2006) može se uvidjeti da žrtve nasilja i u homoseksualnim i heteroseksualnim vezama najviše traže pomoć prijatelja/rodbine i susjeda. Najveća razlika je bila u kontaktiranju policije, gdje su puno češće policiju kontaktirale žrtve nasilja u heteroseksualnim vezama, posebice žene. Sukladno tome, istraživanja o mentalnom zdravlju pokazuju da su LGB populacije u većem riziku od razvoja problema s mentalnim zdravljem nego pripadnici heteroseksualne orijentacije (Cochran, 2001; prema Balsam, Lehavot, Beadnell i Circo, 2010). Razlog toga upravo može biti nedostatak pružanja pomoći žrtvama homoseksualne orijentacije ili sama činjenica da policija često dovoljno ne reagira na nasilje u homoseksualnoj vezi što dovodi do smanjenja prijavljivanja nasilja od strane žrtava.

Rezultati koji ispituju čestinu partnerskog nasilja u homoseksualnim i heteroseksualnim istraživanjima nisu jednoznačni. Cameron (2003) je ispitivao nasilje u homoseksualnim vezama muškarca i homoseksualnim vezama žena te pronašao da 4,6% muškaraca i 5,8% doživljava nasilje u istospolnoj vezi. Usporedio je te podatke s podacima Nacionalne kriminalne viktimizacije za razdoblje od 1993. do 1999. koji pokazuju da je u prosječnoj godini u heteroseksualnim vezama 0,24% oženjenih muškaraca te 0,035% udanih žena doživjelo nasilje u partnerskom odnosu (Rennison, 2001; prema Cameron, 2003). Ove brojke dovode do zaključka da su partneri homoseksualne orijentacije češće izjavljivali o partnerskom nasilju nego vjenčani partneri heteroseksualne orijentacije. Ipak to ne mora nužno značiti da je nasilje u homoseksualnim vezama češće od nasilja u heteroseksualnim vezama. Cameron (2003) je u svoju usporedbu uključio samo podatke o vjenčanim partnerima heteroseksualne orijentacije, isključujući mogući broj nasilja u partnerskoj vezi bez obzira na bračno stanje. Rennison (2001; prema Cameron, 2003) posebice ističe podatke Nacionalne kriminalne viktimizacije iz 1999. godine u kojima se mogu iščitati brojke partnerskog nasilja u homoseksualnim vezama i heteroseksualnim vezama i bez obzira na bračni status. Od ukupno 142 290 prikupljenih izvjava o partnerskom nasilju od strane muških žrtvi, njih 13 740 (9,7%) izjavljuje da je doživjelo

nasilje u homoseksualnoj vezi, a od ukupno 902 240 prikupljenih izjava o partnerskom nasilju od strane ženskih žrtvi, njih 16 900 (1,9%) izjavljuje da je doživjelo nasilje od strane partnerice.

Sagledavanjem raznih istraživanja (Aulivola, 2004; Fray-Witzer, 1999; Renzetti, 1998; prema Bunker Rohrbaugh, 2006) nasilja u homoseksualnim i heteroseksualnim vezama se jedino razlikuju prema dvije jedinstvene značajke:

1. Prijetnja izdavanjem seksualne orijentacije partnera prijateljima, obitelji i kolegama
2. Ekstremna izolacija zbog „bivanja u ormaru“, nedostatak zaštite građanskih prava i nedostatak pristupa legalnom sistemu.

Socijalna izolacija i izdavanje seksualne orijentacije partnera može uzrokovati razne posljedice kao što su: gubitak posla, obrazovnih mogućnosti te smještaja. Osim toga, žrtvi može biti oštećen odnos s prijateljima i obitelji te češće mogu pronaći stručnu pomoć. Većina utočišta i sigurnih kuća npr. za žene ne dopušta dolazak lezbijki ili gej muškaraca, a sigurne kuće za njih nisu omogućene. U mnogim državama nasilje se u obitelji definira kao nasilje između muškarca i žene, između bivših supružnika ili između ili nasilje između krvnih srodnika. Time se žrtvama homoseksualne zajednice onemogućava jednaka zaštita kao žrtvama heteroseksualne orijentacije. Osim toga, u nekim državama gdje i postoje zakoni koji štite žrtve nasilja u homoseksualnoj vezi, dopuštaju uhićenje samo u slučaju nasilja u heteroseksualnim vezama. Nadalje, iako je u nekim državama zakonski zabranjeno nasilje u istospolnim zajednicama, žrtve tijekom suđenja često doživljavaju razne oblike homofobije te doživljavaju drugačiju vrstu nasilja. Uza sve navedeno, Murphy (1995; prema Balić, Divanović, Ricijaš, 2001) ističe da je u razdoblju od 1994. postojalo čak 1500 skloništa i prihvatilišta za zlostavljane žene od kojih većina nije htjela pružiti pomoć žrtvama nasilja u homoseksualnim vezama.

5. PREVENTIVNE STRATEGIJE NASILJA U PARTNERSKIM ODNOSIMA

Žrtvama i nasilnicima u partnerskim vezama potrebna je stručna pomoć. Middleton- Moz i Zawadski (2003,) ističu kako žrtvama treba dati do znanja da su vrijedni, važni, jedinstveni te da zaslužuju poštovanje i razumijevanje. Treba im omogućiti utočište gdje mogu pronaći sigurnost, zaštitu, poduku i savjetovanje. Nasilnici prvenstveno moraju odgovarati za posljedice svojeg ponašanja. Potrebno im je liječenje i stručna pomoć kako bi spoznali i razumjeli vlastite osjećaje, uvjerenja i načine ponašanja. To će im pomoći da prihvate smjernice za mijenjanje svog života i stjecanja odgovornosti. Mamula (2014) navodi da je za prevenciju nasilja u partnerskim vezama, tj. nasilja u obitelji vrlo važno senzibilizirati građanstvo kako bi žrtve češće prijavljivale nasilje i kako ne bi ostale stigmatizirane i okrivljene za ono što su proživjele. Za osjetljive skupine je bitno osnovati preventivne programe, a posebnu pozornost treba posvetiti i specifičnim vulnerabilnim skupinama kao što su LGBT djeca i mladi te njihovi roditelji. Bitno je stvoriti otvorenu, pozitivnu i prihvaćajuću atmosferu i razumijevanje u društvu, a isto se može postići provođenjem medijskih kampanja, sustavnog obrazovanja u školama i slično.

Prema Smith i suradnicima, 2017 sveobuhvatna strategija koja sprječava seksualno nasilje, uhođenje i nasilje u partnerskim vezama mora se oslanjati na brojne sektore javnog zdravstva. Trebala bi uključiti komplementarne pristupe na različitim razinama socijalne ekologije (na razni pojedinca, odnosa, zajednice i društva) te se usredotočiti na sprječavanje počinjenja nasilja i viktimizacije tj. staviti primarnu prevenciju na prvo mjesto. Osim toga, potrebno je da se strategija fokusira na rješavanje posljedica, odnosno da sadrži dobar tretman i da omogući odgovarajuće resurse, usluge i druge potpore koje će pridonijeti osnaživanju i sprječavanju daljnje viktimizacije. Budući da je poznato kako se mnogi rizici za nasilje javljaju već u djetinjstvu, preventivni naponi su vrlo bitni u tom razdoblju kako bi se pokušalo spriječiti nasilje u adolescentskoj i odrasloj dobi. Ipak, preventivne strategije se ne bi trebale prestati primjenjivati s odraslom populacijom, nego bi se prevencija trebala nastaviti i kroz cijeli životni vijek pojedinca. Nadalje, bitno je promicati i društvene norme koje štite od nasilja putem mobiliziranja i treniranja promatrača kako bi se moglo prepoznati i intervenirati na nasilje kada se ono pojavi. Također, trebali bi se promicati javni govori o nasilju i seksističkim komentarima te mobilizirati muškarci i dječaci kao saveznici u prevenciji nasilja.

Prilikom osmišljavanja preventivnih programa za nasilje u partnerskim vezama svakako je potrebno obratiti pozornost na osnaživanje. Žrtve partnerskog nasilja često se osjećaju bespomoćno, bez samopouzdanja, bez vlastite mogućnosti kontrole i slično. Bakić, Ajduković i Barić (2017) upravo ističu teoriju osnaživanja u radu sa žrtvama partnerskog nasilja, posebice ženama. Počinitelju nasilja je cilj kontroliranje članova obitelji, a kada se cilj ostvari žrtva gubi osjećaj da ima kontrolu nad aspektima svog života. Procesom koji potiče iz teorije osnaživanja može se pomoći žrtvi da uspostavi kontrolu nad svojim životom. On uključuje pomaganje pri postavljanju ciljeva, povećanje znanja, kompetencija i percipirane samoučinkovitosti te pomaganje pri provođenju akcije. Osim osnaživanja drugi oblik pomoći žrtvama su sigurne kuće. Prema SZO-u (2009) uloga sigurne kuće za žene je davanje privremenog smještaja za žene (koje su napustile nasilnu vezu) i njihovu djecu te pružanje emocionalne podrške, psihološkog savjetovanja, pravne i zdravstvene pomoći te pomoći u traženju stalnog smještaja. Rezultati istraživanja Bakića i suradnika (2017) pokazali su da psihosocijalne usluge koje sigurna kuća može pružiti ženama koje se preživjele partnersko nasilje vode upravo do njihovog osnaživanja. Budući da se sa sudionicama radilo na postizanju većeg znanja i kompetencija te samoučinkovitosti, sudionice kojima su usluge bile korisne su uspjele postaviti kvalitetnije ciljeve za svoju budućnost.

Nasilje u partnerskim odnosima nije privatni problem. Svaka osoba je dužna prijaviti nasilje službenim osobama, posebice stručnjaci i djelatnici koji ponekad prvi prepoznaju nasilje. Heise, Ellsberg i Gotemoeller (1999; prema Ajduković i Ajduković, 2010) ističu da su zdravstveni djelatnici često upravo među prvima koji mogu uvidjeti da žrtva doživljava nasilje. Ambulanta ili bolnica je jedina institucija u koju će osoba tijekom života morati otići. Osim što zdravstveni djelatnici mogu vidjeti fizičke posljedice na tijelu i licu žrtve te prepoznati koji je mogući ishod takvih ozljeda mogu pružiti i psihološku pomoć što bi olakšalo žrtvi da ne prikriva činjenicu kako doživljava nasilje. Ipak, mnoge žrtve i dalje osjećaju strah, nepovjerenje i sram te čak i nakon vidljivih posljedica ne žele priznati da doživljavaju zlostavljanje. Kako bi se reduciralo skrivanje partnerskog nasilja djelatnici moraju znati na koji način pristupiti žrtvi i što točno učiniti ako sumnjaju na nasilje. American Medical Association (1992; prema Ajduković i Ajduković, 2010, str. 297) navodi kako bi zdravstveni djelatnici trebali učiniti sljedeće: „pokazati brigu bez vrednovanja postupaka bolesnice, postaviti pitanja o mogućem postojanju zlostavljanja, temeljito dokumentirati nasilni događaj i njegove posljedice, poučiti bolesnicu o nasilju u obitelji, pružiti joj informacije o mjestima gdje može

dobit pomoć i podršku, potaknuti je da procijeni opasnost kojoj su ona i djeca izloženi i planirati svoju sigurnost, te da pratiti zdravstveno stanje bolesnice“.

Holditch Niolon, Kearns, Dills, Rambo, Irving, Armstead i Gilbert (2017) daju detaljan prikaz provođenja preventivnih strategija i pristupa za nasilje u partnerskim vezama. Brošura nudi 6 strategija od kojih svaka ima različite pristupe koji zajednički nastoje osim na pojedinca djelovati i na odnose, obitelj, školu i cijelu zajednicu. Strategije i pristupi prikazani su u tablici koja slijedi (*Tablica 3.*)

Tablica 3.

Prevenција nasilja u partnerskim vezama	
Strategija	Pristup
Učenje zdravih i sigurnih vještina odnosa	<ul style="list-style-type: none"> ○ Programi socijalno-emocionalnog učenja za mlade ○ Programi „zdravih odnosa“ za parove
Uključivanje odraslih osoba i vršnjaka koji mogu imati utjecaj	<ul style="list-style-type: none"> ○ Muškarci i dječaci kao saveznici u prevenciji ○ Osnaživanje i edukacija promatrača ○ Obiteljski programi
Ometanje razvojnih putova koji vode partnerskom nasilju	<ul style="list-style-type: none"> ○ Kućni posjeti u ranom djetinjstvu ○ Angažiranje obitelji u predškolskom odgoju djeteta ○ Programi za stjecanje roditeljskih vještina i programi vezani uz obiteljske odnose
Stvaranje sigurne okoline	<ul style="list-style-type: none"> ○ Poboljšavanje školske klime i sigurnosti ○ Poboljšavanje organizacije politike i klime na radnom mjestu ○ Modificiranje fizičkog i društvenog okruženja susjedstva
Jačanje ekonomske potpore za obitelji	<ul style="list-style-type: none"> ○ Jačanje financijske sigurnosti kućanstva

	<ul style="list-style-type: none"> ○ Jačanje podrške između radnog mjesta i obitelji
<p>Podržavanje žrtvi s ciljem povećanja sigurnosti i smanjenja štete</p>	<ul style="list-style-type: none"> ○ Usluge usmjerene na žrtve ○ Stambeni programi ○ „First responder⁸“ i građanska pravna zaštita ○ Pristupi usmjereni na pacijenta ○ Liječenje i podrška žrtava partnerskog nasilja, uključujući i nasilja u adolescentskim vezama

Prva strategija - Učenje zdravih i sigurnih vještina odnosa uključuje 2 pristupa tj. programe socijalno-emocionalnog učenja za mlade i programe „zdravih odnosa“ za parove. Programi socijalno-emocionalnog učenja za mlade promoviraju očekivanja za uzajamno poštovanje, brigu i nenasilnost u vezama te pomažu u građenju socijalnih vještina kao što su: empatija, zdrava komunikacija, poštovanje i vještine rješavanja sukoba. Programi „zdravih odnosa“ za parove su prvenstveno usmjereni na unaprjeđivanje dinamike odnosa i dobrobiti pojedinca poboljšavanjem komunikacije, vještina upravljanja sukobom i vještina emocionalne regulacije. **Druga strategija** - Uključivanje odraslih osoba i vršnjaka koji mogu imati utjecaj uključuje 3 pristupa, a to su: stvaranje muškaraca i dječaka kao saveznika u prevenciji, osnaživanje i edukacija promatrača te obiteljski programi. Muškarce i dječake se želi aktivno uključiti u borbu za prevenciju partnerskog nasilja i nasilja u adolescentnim vezama i naučiti vještinama koje promoviraju društvene norme kako bi se smanjio njihov vlastiti rizik za buduće počinjenje nasilja. Osnaživanjem i edukacijom promatrača žele se također promicati društvene norme koje štite od nasilja, no osim toga želi se potaknuti ljude da interveniraju na nasilje kada ga vide. Budući da se obitelj stavlja u fokus pri stvaranju pravila, vrijednosti i prihvatljivih načina ponašanja, obiteljskim programima se nastoji uključiti roditelje i skrbnike u prevenciju nasilja u adolescentskim vezama. **Treća strategija** - Ometanje razvojnih putova koji vode partnerskom nasilju ističe 3 bitna pristupa: kućni posjeti u ranom djetinjstvu, angažiranje obitelji u predškolskom odgoju djeteta, programi za stjecane roditeljskih vještina i programi

⁸ hrv. Jedna od prvih osoba koja je došla i reagirala na hitan slučaj, npr. bolničar, policajac vatrogasac (Cambridge dictionary, 2019)

vezani uz obiteljske odnose. Kućni posjeti u ranom djetinjstvu odnose se na posjete stručnjaka, npr. medicinskih sestara koje pružaju informacije, potporu skrbnicima i obuku o zdravlju djece. Programi koji uključuju angažiranje obitelji u predškolskom odgoju djeteta prvenstveno se odnose na programe koji nude visoko kvalitetnu ranu edukaciju djece čiji su roditelji težeg imovinskog stanja. Programima se želi ponuditi roditeljima prilika da se uključe u predškolski odgoj svojeg djeteta koji može imati bitan utjecaj na smanjenje rizika od razvoja problema u ponašanju. Programi za stjecanje roditeljskih vještina i programi obiteljskih odnosa nude roditeljima i skrbnicima mogućnost stjecanja vještina komunikacije, vještina rješavanja problema, vještina organizacije i slično kako bi se smanjio rizik djeteta za razvoj problema u ponašanju i rizik za činjenje nasilja u partnerskim odnosima. U **četvrtoj strategiji** - Stvaranje sigurne okoline, izdvojeni su sljedeći pristupi: poboljšavanje školske klime i sigurnosti, poboljšavanje organizacije politike i klime na radnom mjestu i modificiranje fizičkog i društvenog okruženja susjedstva. Poboljšanjem školske klime i stvaranjem škole kao sigurnog okruženja promoviraju se zdrave veze i smanjuje tolerancija nasilja među učenicima što može djelovati na smanjenje pojave nasilja u adolescentskim vezama. Poboljšanjem organizacijske politike i klime na radnom mjestu može se potaknuti zaposlenike i kolege na nužnost podizanja svijesti o problemu partnerskog nasilja i na radnom mjestu na kojem je bitno istaknuti dostupnu podršku, pružiti sigurnost i olakšati prijavljivanje slučaja partnerskog nasilja. Modificiranje fizičkog i socijalnog okruženja susjedstva uključuje mijenjanje, donošenje ili provođenje zakona ili propisa, poboljšanje ekonomske stabilnosti susjedstva, jačanje socijalne kohezije i slično. **Peta strategija** - Jačanje ekonomske potpore za obitelji ističe 2 pristupa, a to su: jačanje financijske sigurnosti kućanstva i jačanje podrške između radnog mjesta i obitelji. Financijska sigurnost kućanstva direktno djeluje na smanjenje rizika za pojavu partnerskog nasilja, a ona se može postići npr. pružanjem dodataka na dohodak, otvaranjem novih radnih mjesta tj. omogućavanje prilika za stvaranje prihoda, smanjivanjem rodni nejednakosti u plaćama i slično. Jačanje podrške između radnog mjesta i obitelji odnosi se na politike plaćenog dopusta (npr. zbog roditeljstva, bolesti, odmora). Ovakve politike osnažuju obiteljsku zajednicu, omogućavaju pojedincu da zadrži posao i smanjuju financijski stres. **Šeta strategija** Podržavanje žrtvi s ciljem povećanja sigurnosti i smanjenja štete ističe 5 pristupa: usluge usmjerene na žrtve, stambene programe, „prvog koji reagira“ (eng. first responder) i građansku pravna zaštitu, pristupe usmjereni na pacijenta i liječenje i podršku žrtava partnerskog nasilja, uključujući i nasilja u adolescentskim vezama. Dok usluge usmjerene na žrtve uključuju npr. skloništa, telefonske linije pomoći, medicinsku i pravnu pomoć, savjetovanje, stambeni programi nude potporu u traženju stabilnog smještaja i smještaja pristupačne cijene. Pomoć

takozvanog „first respondera“ i građanska pravna zaštita omogućuju ponajprije povećanu zaštitu žrtve i njenog djeteta kako bi se spriječio rizik budućeg nasilja i pružila dostatna podrška žrtvi i djetetu. Pristupi usmjereni na pacijenta prepoznaju važnost univerzalne preventivne edukacije, intervencije na partnersko nasilje i važnost prepoznavanja raznih rizika u ponašanju koji mogu utjecati na pojavu partnerskog nasilja (npr. konzumacija alkohola i droga). Mogu uključivati savjetovanje, promicanje zdravlja, upućivanje na različite usluge koje su potrebne i slično. U pristup liječenja i podrške žrtava partnerskog nasilja uključene su terapijske intervencije utemeljene na dokazima koje provode ovlašteni stručnjaci mentalnog zdravlja kako bi se ublažili negativni utjecaji partnerskog nasilja na žrtve i njihovu djecu. Holditch i suradnici (2017) navode kako su ove strategije i pristupi najbolji dostupni dokaz za pristupanje partnerskom nasilju.

Odličan primjer priručnika za prevenciju nasilja u intimnim vezama je „Knjižica III: Priručnik za nastavnike i nastavnice⁹“, dio hrvatskog programskog paketa „Rodnom jednakošću protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama“. Programski paket je sastavljen u sklopu projekta „Podizanjem svijesti o rodnoj jednakosti protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama“ kojega je financirao DAPHNE III program Europske unije. Priručnik „Knjižica III: Priručnik za nastavnike i nastavnice¹⁰“ sadrži materijal i popis aktivnosti za edukaciju i provedbu primarne prevencije nasilja u intimnim vezama koja se provode s učenicima i učenicama te profesorima i profesoricama. Kroz edukaciju nastoji se senzibilizirati profesore i profesorice na probleme nasilja u intimnim vezama te izgraditi njihovi kapaciteti za provedbu primarnih preventivskih programa. Učenicima i učenicama se nastoji pružiti uvid u štetne posljedice rodni stereotipa, uključujući nasilje u intimnim partnerskim vezama i nasilje u adolescentskim vezama. Priručnik je prvenstveno namijenjen za profesore i profesorice srednjih škola, ali i za druge osobe koje rade u području obrazovanja, kao što su: socijalni pedagozi, psiholozi, socijalni radnici i slično. te za osobe na pozicijama odlučivanja i ostale dionike. Ciljna grupa učenika su svi stariji od 12 godina, tj. učenici završnih godina osnovne škole te učenici srednje škole. Priručnik je podijeljen u četiri dijela u kojima su pomno opisane sve aktivnosti koje će se provoditi:

1. Dio A: svrha i ciljevi radionica, informacije o ciljnoj grupi i razlozi uključivanja škola, profesora i profesorica

⁹ Knjižica III: Priručnik za nastavnike i nastavnice,
https://www.cesi.hr/attach/_c/croatian_gear_against_ipv_booklet_iii_reved.pdf

¹⁰ Knjižica III: Priručnik za nastavnike i nastavnice,
https://www.cesi.hr/attach/_c/croatian_gear_against_ipv_booklet_iii_reved.pdf

2. Dio B: informacije kako planirati, pripremati, organizirati i dokumentirati radionice u razredu
3. Dio C: informacije o načinima praćenja i izvještavanja o provedenim radionicama i rezultatima
4. Dio E: temeljni dio koji pruža detaljan opis provedbe aktivnosti radionica po koracima te daje druge korisne informacije; aktivnosti su podijeljene u 4 modula, a teme koje se obrađuju su: rodni stereotipi, kvalitetne i štetne veze, nasilje u intimnim partnerskim vezama/nasilje u vezama

Većina preventivnih programa nasilja u partnerskim vezama osmišljena je za prevenciju heteroseksualnog partnerskog nasilja. Ipak, mnogo programa uz izmjene može se koristiti u radu sa žrtvama nasilja u homoseksualnoj vezi. Upravo Finneran i suradnici (2013; prema Rollè i sur., 2018) navode da heteroseksualni modeli mogu biti početna točka za tretmane LGB žrtve partnerskog nasilja, no ipak ističu kako i oni zaslužuju intervencije utemeljene na njihovim vlastitim, jedinstvenim potrebama i iskustvima. Merrill i Wolfe (2000; prema Rollè i sur., 2018) navode prijedloge i smjernice na što bi se sve trebala obratiti pozornost prilikom osmišljavanja tretmana za rad sa žrtvama i počiniteljima homoseksualnog partnerskog nasilja, a one su:

1. specifičan trening za rad sa žrtvama homoseksualnog partnerskog nasilja
2. edukacija s obzirom na homofobiju i heteroseksizam
3. razvoj protokola vezanih uz dobivanje odgovora i pomoći od strane policijskih službenika
4. uzimanje u obzir i prijašnjeg i sadašnjeg partnerskog nasilja
5. razvoj planova za individualizirani tretman i podržavajuće psihoterapije
6. procjena HIV statusa kod oba partnera

Merrill i Wolfe (2000; prema Rollè i sur., 2018) navode kako se partnersko savjetovanje kod homoseksualnih parova pokazalo negativno u slučajevima partnerskog nasilja budući da je otežalo žrtvama da prekinu vezu i da imenuju slučajeve zlostavljanja kao nasilje. Osim toga, otežalo je terapeutu jamčenje sigurnosti žrtvi te spriječilo točnu procjenu nasilja budući da je žrtva stvorila još veći strah od posljedica. Suprotno tome, Dykstra i suradnici (2013; prema Rollè i sur., 2018) navode kako partnersko savjetovanje kod slučajeva homoseksualnog partnerskog nasilja može biti jako učinkovito. Napominje da je takav način tretmana ponekad i neophodan posebice u početnoj fazi kako bi se adekvatno procijenila dinamika odnosa.

Gilbert i suradnici (2017; prema Rollè i sur., 2018) se slažu s tim i navodi kako partnersko savjetovanje može stvoriti siguran prostor u kojem se može raspravljati i pregovarati o odnosu.

Neki od dobrih primjera tretmana specifičnih za LGB populaciju su: The Los Angeles Gay and Lesbian Center (Ristock and Timbang, 2005; prema Rollè i sur., 2018), The Queer Asian Women's Shelter (Chung and Lee, 1999; prema Rollè i sur., 2018), Queer Asian and Pacific Islander Women (Lee and Utarti, 2003; prema Rollè i sur., 2018).

6. ZAKLJUČAK

Unatoč tome što proučavanje nasilja u partnerskim odnosima datira još od 70-ih godina prošlog stoljeća vidljiv je veliki nedostatak istraživanja istog, posebice istraživanja nasilja žena nad muškarcima te nasilja u homoseksualnim odnosima. Sama činjenica da nema dovoljno istraživanja otežava daljnje uspoređivanje nasilja u homoseksualnim i heteroseksualnim odnosima. Informacije o razlikama i sličnosti između nasilja u homoseksualnim i heteroseksualnim vezama olakšalo bi načine osmišljavanja raznih preventivnih strategija, programa i tretmana.

Kada se proučava nasilje u heteroseksualnim odnosima, većinom se pažnja obraća na nasilje muškarca nad ženom. Rezultati istraživanja pokazali su da jako veliki broj i žena i muškaraca trpi partnersko nasilje. Podaci pokazuju da su muškarci češći počinitelji partnerskog nasilja, posebice ako se radi o seksualnom i/ili ekonomskom nasilju. Unatoč velikoj tamnoj brojci prilikom istraživanja seksualnog nasilja u vezi, muškarci su puno češći počinitelji nego žene. Isti slučaj je i kod ekonomskog nasilja, a razlog toga je vjerojatno prevelika nejednakost muškaraca i žena u visini primanja, posjedovanju imetaka i traženju radne snage. Muškarci su ti koje se češće zapošljava, imaju veće plaće tj. prihode te posjeduju u većem postotku neki imetak.

Iako je nasilje muškarca nad ženom najčešća tema vezana uz istraživanja partnerskog nasilja, njoj se i dalje mora povećavati velika pažnja. Njenim proučavanjem mogu se dobiti još bolje perspektive o uzrocima i posljedicama koje mogu pomoći u osmišljavanju preventivnih strategija i tretmana.

Ipak ne treba zanemariti nasilja žena nad muškarcima u partnerskom odnosu. Budući da su muškarci tjelesno većinom snažniji smatra se da ostavljaju teže posljedice nego žene. Ta pretpostavka ne mora biti istinita budući da posljedice partnerskog nasilja nisu samo fizičke ozljede nego i različita traumatska iskustva. Ovu je činjenicu bitno istaknuti budući da su pronađeni podaci da žene čine psihičko nasilje čak i češće nego muškarci. Osim toga, žene u velikom postotku čine i ostale oblike nasilja nad muškarcima te se s toga proučavanje niti jednog oblika nasilja ne bi trebalo ograničiti s obzirom na spol. Štoviše, trebalo bi upravo potaknuti istraživanja seksualnog i ekonomskog nasilja nad muškarcima kojih nedostaje.

Osim toga stručnjaci i ovlaštene osobe imaju stereotipe o nasilju žena nad muškarcima, nije začuđujuće da se ovi stereotipi pojavljuju i među pripadnicima opće populacije. Ovakav podatak samo ističe potrebu za većom osviještenosti o ozbiljnosti problema nasilja žena nad muškarcem u partnerskoj vezi, kako stručnjaka, tako i šire javnosti. Dokaz da nasilju žena nad muškarcima u Republici Hrvatskoj nije posvećeno dovoljno pažnje je i sam nedostatak tretmana i raznih oblika pomoći osmišljenih konkretno za muške žrtve. Poredoš Lavor i Jerković (2011) ističu kako u Republici Hrvatskoj ne postoje u klasičnom smislu sigurne kuće za muškarce, dok ih u susjednim državama (Srbiji i Sloveniji) ima već nekoliko godina. Osim toga i savjetovanje te SOS- telefonske linije pomoći nisu tako učestala pojava.

Nasilje u homoseksualnim vezama se puno rjeđe proučava nego nasilje u heteroseksualnim vezama. Manjak podataka je posebice vidljiv u proučavanju nasilja među muškarcima u homoseksualnoj vezi. Istraživanja koja su usmjerena isključivo na ispitivanje nasilja u homoseksualnim odnosima su u Republici Hrvatskoj jako rijetka. Razlog tome može biti sama činjenica da je Hrvatska područje koje je i dalje utemeljeno na mnogim tradicionalnim neformalnim zakonima koji ne odobravaju homoseksualne veze. Nadalje, vidljiv je problem zakločenosti ovlaštenih osoba i opće populacije u slučajevima kada se dogodi nasilje u homoseksualnim vezama. Policija često na prijave ne reagira, a građani su izjavili kako su puno više spremni djelovati u slučaju da se partnersko nasilje događa među heteroseksualnim parovima.

Prevalencija nasilja u homoseksualnim odnosima se rijetko istražuje prema pojedinim vrstama nasilja (psihičko, fizičko, seksualno, ekonomsko). Ipak, istraživanja pokazuju da gej muškarci i lezbijke doživljavaju sve vrste nasilja, s iznimkom na ekonomsko nasilje kod lezbijki za koje nisu pronađeni rezultati. Podaci o prevalencijama su neujednačeni i za gej muškarce i lezbijke te se kreću od nižih pa sve do visokih postotaka za sve vrste nasilja. Ipak, kod gej muškaraca psihičko nasilje se izdvojilo kao najčešći oblik nasilja u partnerskoj vezi. Kod lezbijki su pronađeni podaci da se seksualnost koristila često kao oblik kontroliranja žrtve. Budući da se žene tradicionalno smatra „nježnijim spolom“ uočava se nedostatak istraživanja nasilja u homoseksualnim odnosima među ženama, posebice istraživanja o ekonomskom nasilju koja nisu uopće pronađena. Osim što se smatra da žene bez obzira na seksualnu orijentaciju puno rjeđe čine nasilje, često se misli da ne mogu ostaviti teške posljedice pa se većina fokusa istraživača usmjeri na istraživanje nasilja u kojem je muškarac počinitelj. Dosadašnja istraživanja negiraju takve pretpostavke te je u njima vidljivo da su lezbijke često žrtve svih oblika partnerskog nasilja te mogu doživjeti od blagih pa sve do vrlo ozbiljnih

posljedica. Proučavanjem nasilja u lezbijskim vezama mogu se otkriti uzroci nasilja te karakteristike počinitelja i žrtava, što može pomoći u organizaciji preventivnih programa i tretmana.

Nasilje u homoseksualnim i heteroseksualnim vezama ima mnogo sličnosti, ali i mnogo razlika. Većina istraživanja navodi da je prevalencija nasilja u obje vrste veza podjednaka, no unatoč tome, nasilje u homoseksualnim vezama je puno više zanemareno i od strane stručnjaka i od strane opće populacije. Ipak, mnogo je istraživanja (Brand i Kidd, 1986; Rusell, 1984; prema Brand i Kidd, 1986) pokazalo da kada se radi o činjenju nasilja nad ženama su muškarci ti koji češće čine nasilje prema partnerici nego što čine žene u homoseksualnoj vezi. Različita istraživanja (Aulivola, 2004; Fray-Witzer, 1999; Renzetti, 1998; prema Bunker Rohrbaugh, 2006) navode da je generalno razlika jedino u 2 značajke; u prijatnijem izdavanjem seksualne orijentacije partnera prijateljima, obitelji i kolegama i u zahtijevanju ekstremne izolacije veze koja je usko vezana uz nedostatak zaštite građanskih prava i nedostatak pristupa legalnom sistemu.

Većina proučavane literature nije specificirala odnose li se pojedini rizični čimbenici na osobe heteroseksualne ili homoseksualne orijentacije tako da su kroz rad bili posebno naznačeni rizični čimbenici za koje je bilo poznato na koju se populaciju odnose. Proučavanjem rizičnih čimbenika za počinjenje ili izloženost partnerskom nasilju može se prepoznati velika neujednačenost rezultata. U obzir se mora uzeti da se svaki od rizičnih čimbenika mora gledati individualno i da ne znači da će neka osoba biti žrtva ili počinitelj ako je vidljiv kod nje neki od rizičnih čimbenika, tj. tu se ne radi o nužnoj uzročno- posljedičnoj vezi. Mogući rizični čimbenici za počinjenje partnerskog nasilja koji su se istaknuli su: mlađa dob kod muškaraca, niža primanja muškaraca, roditeljska homofobija (kod gej muškaraca i lezbijki), poremećaji osobnosti, „muževnost/muškost“ (kod gej muškaraca i lezbijki), osjećaj nedostatka moći i kontrole (kod gej muškaraca i lezbijki), prekomjerna konzumacija alkohola (i kod osoba heteroseksualne i kod osoba homoseksualne orijentacije), zlostavljanje u djetinjstvu i svjedočenje nasilju, krive interpretacije religioznih učenja. Od rizičnih čimbenika za izloženost partnerskom nasilju pozornost treba obratiti na: mlađu životnu dob žena, nezaposlenost, nižu razinu obrazovanja, trudnoću (pokazalo se da trudnice doživljavaju teže oblike nasilja), izloženost nasilju u djetinjstvu, antisocijalni poremećaj ličnosti, konzumaciju i ovisnost o alkoholu i drogama, emocionalnu osjetljivost, odobravanje nasilja. Ono što se posebno istaknulo i kod rizičnih čimbenika za izloženost i počinjenje je svjedočenje i doživljavanje nasilja u djetinjstvu. Ovaj podatak može biti koristan pri kreiranju preventivnih programa.

Većina preventivnih strategija usmjerenih na zaštitu od nasilja u heteroseksualnim vezama se može uz malu izmjenu koristiti i u radu s homoseksualnom populacijom. Ipak, valjalo bi osmisliti programe i tretmane koji su točno usmjereni na određeni dio populacije (s obzirom na seksualnu orijentaciju, dob i slično.). Kako bi se znalo jesu li programi učinkoviti bitno je provoditi evaluacije koje će olakšati buduće potrebne preinake i ispravke.

Svi parovi bez obzira na spol, seksualnu orijentaciju, dob i ostale karakteristike mogu doživjeti neugodne situacije u svojoj vezi od strane partnera. To mogu biti manje prepirke ili rasprave pa sve do svađa koje mogu dovesti do nasilja. S obzirom na to bitno je osvijestiti cjelokupnu populaciju na važnost isticanja problema nasilja i u homoseksualnim i u heteroseksualnim vezama kako bi se spriječilo trenutno nasilje i daljnje posljedice te stvorilo sigurno društvo.

7. LITERATURA

1. Ajduković, D. i Ajduković, M. (2010). Nasilje u obitelji: što zdravstveni djelatnici mogu učiniti. *Medicina fluminensis*, 46 (3), 292-299.
- 2.. Ajduković, D., Löw, A. i Sušac, N. (2011). Rodne razlike i prediktori partnerskog nasilja u mladenačkim vezama. *Ljetopis socijalnog rada*, 18 (3), 527-553.
- 3.. Ajduković, M. (2004). Psihosocijalne intervencije s počiniteljima nasilja u obitelji. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 11 (1), 171-199.
4. Ajduković, M. i Ručević, S. (2009). Nasilje u vezama mladih. *Medicus*, 18 (2), 217-225.
5. Bakić, H., Ajduković, D. i Barić, Ž. (2017). Uloga sigurne kuće u osnaživanju žena koje su preživjele partnersko nasilje. *Ljetopis socijalnog rada*, 24 (1), 73-99.
6. Balić, S., Divanović, D. i Ricijaš, N. (2001). Nasilje i ubojstva među intimnim partnerima. *Kriminologija i socijalna integracija*, 9 (1-2), 71-84.
7. Balsam, K. F., Lehavot, K., Beadnell, B. i Circo, E. (2010). Childhood Abuse and Mental Health Indicators Among Ethnically Diverse Lesbian, Gay, and Bisexual Adults. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 78 (4), 459-468.
8. Barrett, B. J. i Pierre, M. S. (2013). Intimate Partner Violence Reported by Lesbian-, Gay-, and Bisexual-Identified Individuals Living in Canada: An Exploration of Within-Group Variations. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 25 (1), 1-23.
9. Brand, P. A. i Kidd, A. H. (1986). Frequency of physical aggression in heterosexual and female homosexual dyads. *Psychological Reports*, 59 (3), 1307-1313.
10. Brown, T. N. T. i Herman, J. L. (2015). *Intimate Partner Violence and Sexual Abuse Among LGBT People: A Review of Existing Research*. Los Angeles: The Williams Institute, UCLA School of Law.
11. Bunker Rohrbaugh, J. (2006). Domestic violence in same-gender relationships. *Family Court Review*, 44 (2), 287-299.
12. Cambridge dictionary (2019). Definition of „first responder“ from the Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus. Preuzeto 23. svibnja 2019., s internetske stranice: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/first-responder>

13. Cameron, P. (2003). Domestic violence among homosexual partners. *Psychological Reports, 93* (2), 410-416.
14. Capaldi, D. M., Knoble, N. B., Wu Shortt, J., i Kim, H. K. (2012). A Systematic Review of Risk Factors for Intimate Partner Violence. *Partner Abuse, 3*(2), 231–280.
15. Craft, S. M. i Serovich, J. M. (2005). Family-of-Origin Factors and Partner Violence in the Intimate Relationships of Gay Men Who Are HIV Positive. *Journal of Interpersonal Violence, 20*(7), 777–791.
16. Cruz, J. M. (2003). “Why Doesn’t He Just Leave?”: Gay Male Domestic Violence and the Reasons Victims Stay. *The Journal of Men’s Studies, 11* (3), 309-323.
17. Donovan, C., Hester, M., Holmes, J. i McCarry, M. (2006). *Comparing Domestic Abuse in Same Sex and Heterosexual Relationships*. Initial report from a study funded by the Economic & Social Research Council, Award No. RES-000-23-0650, University of Sunderland.
18. Dutton, D.G. (1998). *The Abusive Personality: Violence and Control in Intimate Relationships*. New York: The Guilford Press.
19. Eaton, L., Kaufman, M., Fuhrel, A., Cain, D., Cherry, C., Pope, H. i Kalichman, S. C. (2008). Examining Factors Co-Existing with Interpersonal Violence in Lesbian Relationships. *Journal of Family Violence, 23* (8), 697–705.
20. Finneran, C. i Stephenson, R. (2012). Intimate Partner Violence Among Men Who Have Sex With Men: A Systematic Review. *Trauma, Violence & Abuse, 14*(2), 168-185.
21. Heintz, A. J. i Melendez, R. M. (2006). Intimate Partner Violence and HIV/STD Risk Among Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Individuals. *Journal of Interpersonal Violence, 21* (2), 193-208.
22. Hines, D. A. i Douglas, E. M. (2009). Women’s Use of Intimate Partner Violence against Men: Prevalence, Implications, and Consequences. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, 18* (6), 572-586.
23. Holditch Niolon, P., Kearns, M., Dills, M., Rambo, K., Irving, S., Armstead T. L. i Gilber, L. (2017). *Preventing Intimate Partner Violence Across the Lifespan: A Technical Package of Programs, Policies, and Practices*. Atlanta: Division of Violence Prevention, National Center for Injury Prevention and Control i Centers for Disease Control and Prevention.

24. Houston, E. i McKirnan, D. J. (2007). Intimate Partner Abuse among Gay and Bisexual Men: Risk Correlates and Health Outcomes. *Journal of Urban Health: Bulletin of the New York Academy of Medicine*, 84 (5), 681-690.
25. Jewkes, R. (2002). Intimate partner violence: causes and prevention. *The Lancet*, 359, 1423-1429.
26. Kamenov, Ž., Huić, A. i Jugović, I. (2014). Partnerski odnosi u kontekstu roda i rodnih uloga. U A. Brajša-Žganec, J. Lopižić i Z. Penezić (ur.), *Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva* (str. 239-274). Zagreb: Hrvatsko psihološko društvo i Naklada Slap.
27. Klasnić, K. (2011). Ekonomsko nasilje nad ženama u intimnim vezama u hrvatskom društvu – konceptualne pretpostavke. *Socijalna ekologija*, 20 (3), 335-356.
28. Knjižica III: Priručnik za nastavnike i nastavnice. (2015). *Rodnom jednakošću protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama* (1-141). Zagreb: Europska mreža protiv nasilja
29. Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B. i Lozano, R. (2002). *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization.
30. Maljković, M. (2018). Karakteristike izvršilaca partnerskog nasilja i faktori koji utiču na njihovo nasilno ponašanje. U B. Knežić i Stevanović (ur.), *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja: Vol.37* (str. 93-107). Beograd, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu.
31. Mamula, M. (2014). Žrtve nasilja u obitelji. U A. Brajša-Žganec, J. Lopižić i Z. Penezić (ur.), *Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva* (str. 395-417). Zagreb: Hrvatsko psihološko društvo i Naklada Slap.
32. Maslić Seršić, D. (2010). *Ekonomsko nasilje nad ženama: manifestacije, posljedice i putovi oporavka*. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
33. Medarić, Z. (2010). Domestic Violence against Women in Slovenia: A Public Problem?. *Revija za socijalnu politiku*, 18 (1), 25-45.
34. McKenry, P. C., Serovich, J. M., Mason, T. L. i Mosack K. (2006). Perpetration of Gay and Lesbian Partner Violence: A Disempowerment Perspective. *Journal of Family Violence*, 21 (4), 233–243.
35. Middelton-Moz, J. i Lee Zawadski, M. (2003). *Nasilnici*. Zagreb: Timea d.o.o. .

36. Murray, C. E. i Keith Mobley, A. (2009). Empirical Research About Same-Sex Intimate Partner Violence: A Methodological Review. *Journal of Homosexuality*, 56(3):361-386.
37. Pantalone, D. W., Schneider, K. L., Valentine, S. E. i Simoni, J. M. (2012). Investigating Partner Abuse Among HIV-Positive Men Who have Sex with Men. *AIDS and Behaviour*, 16(4), 1031–1043.
38. Plichta, S. B. (2004). Intimate Partner Violence and Physical Health Consequences: Policy and Practice Implications. *Journal of Interpersonal Violence*, 19 (11), 1296-1323.
39. Poredoš Lavor, D. i Jerković, S. (2011). Nasilje nad muškarcima. *Policija i sigurnost*, 20 (3), 400-406.
40. Radačić, I. (2014). *Seksualno nasilje: Mitovi, stereotipi i pravni sustav*. Zagreb: TIM press d.o.o..
41. Rollè, L., Giardina, G., Caldarera, A. M., Gerino, E. i Brustia, P. (2018). When Intimate Partner Violence Meets Same Sex Couples: A Review of Same Sex Intimate Partner Violence. *Frontiers in Psychology*, 9 (1506), 1-13.
42. Seelau, S. M. i Seelau, E. P. (2005). Gender-Role Stereotypes and Perceptions of Heterosexual, Gay and Lesbian Domestic Violence. *Journal of Family Violence*, 20 (6), 363-371.
43. Sesar, K. i Dodaj, A. (2014). Čimbenici rizika za nasilje u partnerskim vezama. *Socijalna psihijatrija*, 42 (3), 162-171.
44. Smith, R. A. (2016). A Community Engaged Approach to Address Intimate Partner Violence among Sexual Minority Women (diplomski rad). Portland State University. Portland
45. Smith, S. G., Chen, J., Basile, K. C., Gilbert, L. K., Merrick, M. T., Patel, N., Walling, M. i Jain, A. (2017). *The National Intimate Partner and Sexual Violence Survey (NISVS): 2010-2012 State Report*. Atlanta: National Center for Injury Prevention and Control i Division of Violence Prevention
46. Svilar Blažinić, D. (2014). Partnerski odnosi, obitelj i roditeljstvo u suvremenom društvu. U A. Brajša-Žganec, J. Lopižić i Z. Penezić (ur.), *Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva* (str. 23-42). Zagreb: Hrvatsko psihološko društvo i Naklada Slap.

47. Swan, S. C., Gambone, L. J., Caldwell, J. E., Sullivan, T. P. i Snow, D. L. (2008). *Violence Vict*, 23(3), 301–314.
48. Švab, A. i Kuhar, R. (2006). Researching hard-to-reach social groups: The example of gay and lesbian population in Slovenia. *Društvena istraživanja*, 17 (3), 529-552.
49. Tjaden, P. i Thoennes, N. (2000). *Extent, nature, and consequences of intimate partner violence*. Preuzeto 01. lipnja 2019., s internetske stranice: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/181867.pdf>
50. Tucker Halpern, C., Young, M. L., Waller, M. W., Martin, S. L., Kupper, L. L. (2004). Prevalence of Partner Violence in Same-Sex Romantic and Sexual Relationships in a National Sample of Adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 35 (2), 124-131.
51. Waldner- Haugrud, L. K., Vaden Gratch, L. i Magruder, B. (1997). Victimization and Perpetration Rates of Violence in Gay and Lesbian Relationships: Gender Issues Explored. *Violence and Victims*, 12 (2), 173-184.
52. World Health Organization. (2010). *Preventing intimate partner and sexual violence against women: taking action and generating evidence*. Geneva: London School of Hygiene and Tropical Medicine.
53. World Health Organization. (2009). *Reducing violence through victim identification, care and support programmes*. Preuzeto 12. lipnja 2019., s internetske stranice: https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/programmes.pdf
54. Yakubovich, A. R., Stöckl, H., Murray, J., Melendez-Torres, G. J., Steinert, J. I., Glavin C. E. Y., i Humphreys, D. K. (2018). Risk and Protective Factors for Intimate Partner Violence Against Women- Systematic Review and Meta-analyses of Prospective– Longitudinal Studies. *Systematic Review*, 108(7), e1-e11.
55. Žegura, I. (2014). Drugačiji oblici partnerski zajednica- psihološki aspekti LGBT partnerstva i roditeljstva. U A. Brajša-Žganec, J. Lopižić i Z. Penezić (ur.), *Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva* (str. 297-336). Zagreb: Hrvatsko psihološko društvo i Naklada Slap.
56. Žilić, M. i Janković, J. (2016). Nasilje. *Socijalne teme*, 1 (3), 67-87.